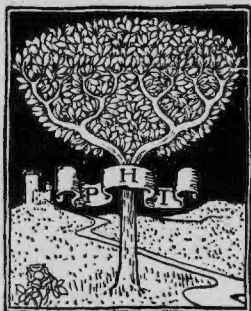

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

1957

ÅRGÅNG 55 · HÄFTE 4

INNEHÅLL.

	Sid.
Professor GOTTFRID CARLSSON, Lund: Sigrïd Storrådas söner	149—151
Förste arkivarie LARS SJÖDIN, Stockholm: Några egenhändiga anteckningar av Gustav Vasa	152—156
Förste arkivarie LARS SJÖDIN, Stockholm: Conrad von Pyhy i Konung Ferdinands tjänst	157
Recensioner (se bifogat årsregister)	158—203
Generalregister till Personhistorisk tidskrift	203
Meddelande angående Personhistoriska samfundet	203
Förkortningslista	204
Personregister	205—217

Sigrid Storrådas söner.

Ett diskussionsinlägg.

Av **Gottfrid Carlsson.**

Enligt en samstämmig nordisk medeltidstradition var den ryktbara Sigrid Storråda moder till Olof Skötkonung (Skottkonung, Skattekonung). Fullt lika enstämmig är inte uppgiften, att Erik Segersäll varit hennes make. En svensk krönika, den s. k. *Catalogus regum Sveciæ*, som fullbordades i Magnus Erikssons dagar och allra tidigast 1333, påstår nämligen, att kung Olofs fader var en son till Erik Segersäll och dennes efterträdare i kungavärdigheten; han skulle ha hetat Erik Årsäll och varit Sigrid Storrådas gemål. Såsom senast Adolf Schück inskräp (Namn och Bygd 1956, s. 194), finns berättelsen om Sigrids gifte med en Erik Årsäll även i den under 1200-talets förra hälft (dock efter 1240?)¹ författade norska s. k. *Legendariska sagan om Olof den helige*, som har rötter i en konstaterbar 1100-talstradition. Av denna saga eller av dess källor måste den nyssnämnda svenska krönikan vara influerad.² Påståendet i krönikan, att Erik Årsäll var son till Erik Segersäll och i äktenskap med »Sigrid hin rika» fader till Olof Skötkonung, är helt enkelt en förvanskning av den norsk-isländska traditionen, varvid Erik »Segersäll» genom förvirrat återgivande av denna råkat bli dubblerad under namnet Erik »Årsäll».³ Att det i själva verket är fråga om en och samma person kan anses uppenbart.

Den legendariska Olofssagans notiser om Sigrid Storråda skilja sig på flera punkter föga från sådant stoff, som eljest för hennes del hör till regeln i sagolitteraturen. Hon säges ha varit dotter till Skoglar-Toste, vars historiska existens får anses otvivelaktig, och i det förflutna hade hon varit gift med Erik Årsäll: denne h a d e »ägt» henne. Vid den tidpunkt, då hon införes i sagan, härskade hon i Götaland, där hon mottog besök och fririer av två utländska furstar, Olof den heliges fader

¹ Se D. A. Seip, *Den legendariske Olavssaga og Fagrskinna* (1929), s. 11. — Sagohandskriften har efter en äldre förlaga kommit till i Nidaros, vid domkapitlet. Se densamme i *Nordisk kultur* XXVIII: B (1954), s. 66.

² Så redan Sture Bolin, *Om Nordens äldsta historieforskning* (1931), s. 194.

³ I *Legendariska Olofssagan* är Erik Segersäll inte uttryckligen nämnd; som Sigrid Storrådas make representeras han där helt och hållet av Erik »Årsäll». O. A. Johnsens edition (1922), s. 5, jfr *ibid.* s. 1, 15.

Harald Grenske och en rysk »småkonung»; bägge bragte hon till sist om livet genom att bränna dem inne. Ingenting i denna framställning är bevisligen ohistoriskt eller i och för sig orimligt. Den vanliga men felaktiga uppgiften, att Sigrid sedermera gifte om sig med Sven Tveskägg och anstiftade slaget vid Svolder, lyser med sin frånvaro, likaså hela fabeln om hennes mellanhavanden med Olof Tryggvason. I stället meddelar sagan en notis, som icke tycks förekomma annorstädes och som i nutida svensk forskning om Sigrid Storråda allra först synes ha uppmärksamrats av Birger Nerman.⁴ Den berättar, att Sigrid hade två söner, bägge enligt sagoförfattarens tillräckligt tydligt framträdande mening födda i hennes äktenskap med kung Erik. Den ene var Olof Skötkonung, som (efter sin fader) regerade i Sverige, den andre hette E m u n d (Emunde). Medan Olof var riksregent, hade hon och Emund Götaland under sin förvaltning; i anledning av hennes högmodiga och härsklystna kynne hade nämligen kung Olof -- sådan tycks andemeningen vara -- trots att även han var hennes son⁵ svårt att fördraga, att hon uppehöll sig hos honom i det egentliga Svitjod.⁶ Att döma av tidsföljden i sagans skildring skulle detta arrangemang ha vidtagits i 990-talets mitt eller senare hälft.

Det vore nog ett utslag av hyperkriticism att förneka möjligheten av denna traditions äkthet, förutsatt givetvis, att Erik Segersäll, såsom rimligast är, förskjutit en tidigare gemål (Sigrid) före det sent ingångna äktenskapet med en polsk hertigdötter.⁷ Ett indicium för dess sanningsvärde har man i någon mån redan i det faktum, att Emund var ett gängse namn i den svenska kungaätten vid övergången mellan hednisk tid och kristen. Adam av Bremen förtäljer ju med Sven Estrids-son som sagesman, att en kung Ring, som skall ha regerat i Sverige på 930-talet, hade sönerna Erik och Emund. I fortsättningen nämner han också den svenske konungen Emund Eriksson, vilken han skildrar som den danske Harald Gormssons samtida. Ett antagande, att denne kung Emund var fader till Erik Segersäll, ligger onekligen mycket nära till hands, och i så fall vore det naturligt, om en son till den sistnämnde fått just det namnet. Att sedan Olof Skötkonungs illegitime son och andre efterträdare också hette Emund är välbekant.

Trots det från namnskicket lånade argumentet kan det med hänsyn

⁴ B. Nerman, Svärges älsta konungalängder som källa för svensk historia (1914), s. 24. Jfr I. Lindquist, Västgötalagens litterära blagor (1941), s. 60 f.

⁵ Så uppges direkt i sagan, O. A. Johnsens edition, s. 15; jfr ibid. s. 5 och I. Lindquist, a. a., s. 61.

⁶ Vid tolkningen av detta källställe har jag haft bistånd av en språkforskare, fil. mag. Tomas Johansson, vilken jag även tackar för värdefulla litteraturuppgifter (om nyare norska och isländska undersökningar på området).

⁷ Jfr PHT 1957, s. 38 ff.

till tidsavståndet te sig äventyrligt att i huvudsak godtaga Legendariska Olofssagans nu ifrågavarande berättelse. Men om man allsidigt överväger den metodiska synpunkten, är det ingalunda otillåtet. Sven Estridsson, vars av Adam återopade meddelanden om kung Ring och hans söner väl att märka aldrig veterligen ha avvisats av modern forskning, lär knappast beträffande tidigt svenskt 900-tal i princip kunna anses vara mera vittnesgill än Olofssagan i dess redogörelse för svenska materier vid tionde århundradets utgång. Man får inte glömma, att det där i grund och botten gäller n o r s k historia: en tradition om Olof den heliges fader och om dennes öde, alltså i ett ämne, som bör ha haft exceptionella förutsättningar att länge leva i minnet på norskt område.

Även i betraktande av att sagan över huvud i fråga om Sigrid Storråda tycks företräda den mest trovärdiga framställning, som nått eftervärlden⁸, är det enligt min mening rådligast att ej utan vidare underkänna uppgiften om hennes son Emund, Olof Skötkonungs (yngre?) broder. I vilket fall som helst äro de grunder icke över hela linjen säkra, på vilka man i modern tid har byggt upp teorien, att Sigrid Storråda själv aldrig funnits till. Legendariska Olofssagan erbjuder därvidlag genom sin mer än vanligt fylliga men ändå på ingen enda punkt klart oantagliga skildring av hennes familjeförhållanden ett motskäl av till synes väsentlig betydelse. Före Lauritz Weibull trodde man ofta blint på norsk-isländsk tradition om svensk forntid och äldre medeltid. Det kan förvisso ifrågasättas, om inte sedan dess den onyanserade negativismen drivits för långt i hithörande spörsmål.

⁸ Om denna sagas trovärdighet och karaktär i det hela se Bjarni Aðalbjarnarson i företalet till hans edition *Heimskringla II* (1945), s. VII ff. Snorre synes icke ha känt till den.

Några egenhändiga anteckningar av Gustav Vasa.

Av Lars Sjödin.

I ett modernt folioband¹ signerat Autografer, svensk, i Kungl. Biblioteket förvaras åtta folioblad papper från femtonhundratalet. Av dem äro de fyra första och två sista bladen lika höga, och fyra (blad 1, 2, 4, 7) förete samma vattenmärke (sköld med tre liljor, ställda två i bredd över den tredje; under sköldens spets ett T), medan två blad (5, 6) ha ett större format, det ena uppvisar en vattenstämpel (hög krona med kors ovanför), båda ha troligen utgjort ett lägg, liksom förmodligen bladen 3 och 4 samt 7 och 8. Av bladen saknar det tredje text. I övrigt äro baksidorna av andra, fjärde, femte och sjunde bladen blanka liksom framsidorna av sjätte och åttonde bladen. Sista sidans (8 v.) text är upp- och nedvänd i förhållande till de andra sidornas. På första sidan står antecknat av en känd stil, som möter ofta i 1540-talets handlingar från Stockholms slott, följande:

Någre kon:ge mtz egne handschrieffter på någre werff som bestelles schulle, *tempore* Katerine anno 42. Och bleff *strax* bestelt.

En granskning av stilen i de övriga anteckningarna i bandet visar, att Gustav Vasa otvivelaktigt skrivit dem allesamman. Emellertid är det ingalunda säkert, att kanslianteckningen på den första sidan endast eller ensamt eller ens främst syftar på de bevarade anteckningarna i denna i sen tid tillkomna volym. Anteckningarna på sid. 1 v. beröra huvudsakligen krigshändelserna år 1520, medan anteckningarna på följande sida utgöras av sentenser, nedtecknade på oviss tidpunkt. Anteckningarna på blad 4 kunna hänföra sig till slutet av 1542 eller början av år 1543. Uppteckningarna på femte bladet torde höra till år 1543, likaså anteckningarna på följande blads baksida och på nästa sida samt på sista sidan. Det är överallt fråga om tiden för den pågående Dackefejden. De anteckningar, som ha direkt samband med det småländska upproret, härröra tydligen från upprorets kritiska skede,

¹ För kännedomen om denna handling har jag att tacka numera överbibliotekarien Ruben Eriksson.

antingen slutet av år 1542 eller början av år 1543, och kanslianteckningen kan således syfta på dem. Anteckningarna på femte bladet syfta närmast på Conrad von Pyhy och ha tillkommit, sedan denne fallit i konungens djupa onåd. De stå i tydligt samband med konungens anklagelsepunkter mot kanslern (GVR 15, s. 640—644). En anteckning berör ett lån på 10.000 gyllen av bl. a. den kände Stefan Loitz i Stettin (ibidem, s. 680 f.). Anteckningarna om kungens fogdar på sjunde bladet peka även närmast på året 1543.²

Hur skiftande ämnen än dessa rapsodiska anteckningar av Gustav Vasa äro, sakna de givetvis icke intresse. Tvärtom kasta de ljus över konungens tankar och sinnesstämningar, deras äkthet kan på intet sätt betvivlas. Men tidpunkten för deras tillkomst bör så noga som möjligt preciseras, och man vill naturligtvis veta, vad de egentligen åsyfta. I anteckningarna om kriget 1520 mot danskarna anspelas på de försummelser och förseelser, som vissa icke namngivna låtit komma sig till last. Det är svårt att säga, vilka som åsyftas. Med sannolikhet är det fråga om allmogen i någon landsända, kanske i Närke eller möjligen Södermanland eller kanske snarast i Småland. Med sistnämnda antagande skulle uppgiften, att de misshaglige släppt igenom junker Simon med två fänikor, förklaras. Junkern tog som bekant under den utländska invasionen vintern 1520 vägen genom Småland och Östergötland, innan han förenade sig med den danska huvudhären (vid Västerås?). Därmed skulle också stämma bra, att samma undersåtar försvitades att ha köpslagit med danska städer och gjort tillförning »som ännu sker» med smör, oxar och hästar och allt annat.

Tidpunkten för tillkomsten av dessa anteckningar kan mycket väl vara hösten 1542. De åsyfta sannolikt då de upproriska smålänningarna. Belysande för Gustav Vasas dåvarande häftiga motvilja mot smålänningarna skulle då vara de tämligen orimliga tillvitelserna mot dem eller deras förfäder för att de icke varit med i långfredagslaget i Uppsala eller i slagen på Badelundaåsen och i Brännkyrka. Men man kan lätt förstå den vrede, som under Dackefejdens värsta skede flammade upp i konungens bröst mot odalmännen i Småland, där man enligt hans upphetsade mening fegt hade släppt igenom fiendehären, hyllat danskarna, rövat hos präster och herremän och lånat sig till spioneri mot riket, medan svearna med förtvvlans mod värjde sig mot den danske konungens utländska krigsmakt.

När Gustav Vasa nämner, att de försumliga hyllade danskarna »in oppa», är det troligt, att en rätt tolkning av ortnamnet även skulle

² Skrivningen av G i Gottorm kan visserligen tyda på ett senare årtal, men kändedomen om konungens skrift är ännu icke så noggrann, att fallet tillåter några säkra slutsatser.

ge oss en tydlig vink om vilka de åsyftade voro. Måhända avses Uppåsen, en gård i sydöstra delen av Mörlunda socken i Aspelands härad i Kalmar län. Gården ligger vid en höjdsträckning öster om stora landsvägen från Kalmar över Högsby till Östergötland. Det är icke omöjligt, att några förhandlingar med danskarna eller det utländska krigsfolket där ägt rum vintern 1520, och att platsen åsyftas i konungens notis.

1 r. Någre kon:ge mtz egne handschrieffter på nagre werff som bestelles schulle, *tempore* Katerine anno 42. Och bleff *strax* bestelt.

1 v.

Jtem inthet wore the med Longe Fredags slag wed Balungs oss inthet wed Brenne karke

Jtem Juncker Symon Sleffte i genom med ij Feneker

Jtem gjorde inthet annet röffuede præster och herre gorder och sloge i hiel

Jtem hyllede the danskå in oppaos

Bespeyede Landit

Jtem kópslagede med danske ståder och gjorde al tiilfforning med alle tiillfforening som en nw sker smór oxser och hester och alth annet oc ther med bliffue Berslagen ode ffor thÿ thet fforis alt off rigit, mere och tiilhielpeth ath fforderffue worth egith rige och ophöge andre och på sistona lyctis ther med ath the med teris fforrederij drage her in ffremende her thet som haffuer kosthet mong manss liff^a godz och såå monge peninger år alth ffoffengt

2 r.

Jtem ath man bliffuer mygit bekendth hoss monge herrer furstther bliffuer mygit regneth med huad ffordel thet sker ther motte effther spories.

Monghen bliffuer bekenndth genom sin skade er lithet römeliigth

Monghen bliffuer bekenndth genom och aff hans store Narrheth oc^b galenskaff År ecke heller römliigt

Menn then ther brvger sanning han bliffuer bestondendis

En fforsymeligh krich er ecke bether eth tappeth^c slagh

En man^b kann mere vtloffua en tusende skole fformå ath holle.

4 r.

Jtem tacke then menige mand her i opland the ther welwillige warith och synnerlige Westerars Len Stocholms Len Södre och norre siden Jtem Akers^d Selboócknebo dage herede Jtem Dalerne gore middel med them om fforeningen

Jtem ath ecke fforgäthe practicher tiill ath drage then menige man ffron the smolnninge

Jtem med med med thette stycke huru the fföre oxser och anneth off rigith tiill Danmarcx och ther med haffue wij dyren tiid

Jtem Summarum styrcke vt lenske steder och Landit och fforderffue

Jnlenske

Jtem at ffinske sele ffor mygit i ffremmende stáder

Her gudmund spegel

Jtem ffolkit fföres ffor mygit aff Landit

Jtem ffreslit motthe nogen last Brvge tiill at fforlempe the smolenninger

Jtem mons holm

5 r.

6 ár tiänth huad ár vtretteth

Claus van Hadstadh

Krigs rade Ærche Canseler Secrethe
vnde worstendiger krigsmann

Jörghen snater

hertzig Alberth

Margraff

Fredrich Reyffenberch Norman Valentin eyn beständig rádh

Reyn greffue Horn vmme sijlfuer Canseler

hertzigenn von Lyneborch

Otte glasnap Norman anfforenn aff dem rigedag (?)

Franz trebow

6 000 daler

Jnghen regenskaff 3 000 Cronner 2 000^e daler 10 000 gyllen mynth

brenneuinn

Jochum Dunnow (?) des Canselers kuntscaffs bock

Kundskaffther ffedeler rewther narrenn

Denne handell mith eyfflender nicts vsgeriich

Denne greffuenn van der höyie

mith des ffransszouenn densth des Canselers register

auff alle handlingher

mith denn zugh angefforth

lenth gelth von Löytzenn sten erssonn

6 v.

Schack Saxsenn etc.

Normandz rewersall huru thet lyder

Jtem om then protestacio emellom wore suenske beskooper och prester etc.

Canselerenn och hans gelnitssz

7 r.

Jtem om Daniell Fogthe offuer Eskilstuna om affradz malth föris hiidth

Jtem om Bages och brygges skeps öll och Bröd och öll

Mons på gripsholm Bage och brygge

Staffan pa suarthesiö

Gottorm nilsson^f Ekelsund

Jtem Lass Lasson

Tiill fru Ebbe +

tiill Suante +

tiill Abram +

+ Rasmus kloth westeraars,
,huad tiidende dher ár

tiill Axsel her Monss +

Oluff Bror
 Tord skriffuere
 Hans ionson
 Nils Birgeson
 Jören nilson
 Finnland
 Till adelen
 tiill fruene

Tiill Summa Summarum
 offuer alth fformaning +
 Jtem huad handles motte
 Bliiffue hemlige^s med teriis
 tiånere eller wethe ffor
 huäm the sig oppenbare
 om tesse marknede, ath ther
 wiill tages ware oppa

Jtem áth Bud tiill alth ffrelsiidth

Ath hyre sig huss her i Byn +

Jtem ath Frelsit wille Fetalie the slot som huar kunne ware Leggeligist ^h

Jtem om Bygning her i Byn

Jtem om Høe

a) Följer struket och b) Tillagt över raden. c) Följer struket slact. d) Följer struket Le.

e) Följer struket gy f) Följer struket Eskilstuna. g) Följer struket effter.

h) Före meningens början och efter som (sista ordet i meningens första rad i manuskriptet) står ett +.

De vid texten utsatta korsen äro skrivna med annat bläck. De äro sannolikt ej gjorda av konungen utan ha säkert ritats av en kanslitjänsteman. De åsyfta, att erforderliga brev skrivits eller att andra åtgärder vidtagits.

På grund av att Gustav Vasas handstil stundom är svårtydbar, kan läsningen av texten på ett par ställe sättas i fråga. Ovissheten därvidlag har utmärkts med(?). Det ena stället (om Georg Norman) kan möjligen ha betydelse för dateringen av konungens anteckningar om Pyhy och de andra tyskarna; anteckningarna synas härröra från tiden september 1543—januari 1544.¹

¹) Se I. Svalenius, Georg Norman, s. 157—171.

Conrad von Pyhy i konung Ferdinands tjänst.

Av Lars Sjödin.

I Hofkammerarchiv i Wien finnas i hovkammarmarkansliets bevarade tänkeböcker för åren 1535 och 1536 följande veterligen opåaktade anteckningar om Conrad Pyhys tjänst hos den romerske konungen. Under titeln F. (»Finantz vnnd Hofsachen») står infört i 1535 års bok å fol. 79 v. oktober 1535 följande:

F. Doctor Conrat Pewtinger

Supplicacion sein verfallen auszstennidig diennstgelt belangent, hofzalmaister sol daran vermonen.

I följande års Gedenckbuech står å fol. 41 r. maj 1536:

F. Doctor Conraden Pewtinger, Supplicacion *per* entrichtung seines austendigen dienstgelts halben. Fiat ain beuelch an Angrer das Er dem Peuttinger zu negster hofbetzalung den ausstandt oder halben tail betzall.

I tänkeböckerna för de följande åren saknas Conrad Peutingers namn. Med all sannolikhet hade hans tjänst hos konung Ferdinand upphört senast år 1535. På förfrågan om originalen till eller avskrifter av Pyhys nyssnämnda suppliker funnos bevarade i Hofkammerarchiv erhölls nekande svar.

Recensioner.

Äldre svenska frälsesläkter.

Elgenstiernas ättartavleverk omfattar den på Riddarhuset introducerade adeln. Den icke introducerade men med sköldebrev förlänade adelns genealogier ha utgivits av Schlegel och Klingspor. Hittills ha vi saknat ett motsvarande uppslagsverk för de frälsesläkter som levde i Sverige under medeltiden och den äldre Vasatiden men som hade dött ut före Riddarhusets tillkomst. Vid Riddarhusets genealogiska avdelning ha emellertid sedan flera år tillbaka bedrivits förarbeten till ett sådant verk, och arbetet har nu kommit så långt att ett häfte kunnat utges i tryck, *Äldre svenska frälsesläkter. Ättartavlor utgivna av Riddarhusdirektionen genom Folke Wernstedt* (105 s. Sthlm 1957). Arbetets redaktion har utgjorts av riddarhusingeologen, major Folke Wernstedt, fil. dr Hans Gillingstam, fil. lic. A. Filip Liljeholm och fil. lic. Jakob Koit.

Till formen har det nya verket stora likheter med Elgenstiernas arbete. Gemensamma för båda äro uppställningen i tabeller och inriktningen i främsta hand på de genealogiska sammanhangen med begränsning av övriga biografiska uppgifter. Elgenstiernas arbete är emellertid i princip en reviderad utgåva av de sedan gammalt föreliggande riddarhusgenealogierna. Det nya ättartavleverket däremot är ett helt och hållet nytt arbete, där notis fogats till notis enligt de metoder som tillämpas av modern historisk forskning. Det bygger på ett utomordentligt omfattande källmaterial, främst hela det bevarade diplomaterialet men även handlingar av många andra slag. Ur teknisk vetenskaplig synpunkt är dess mest iögonenfallande drag att det ger källhänvisningar för varje uppgift så att läsaren alltid har möjlighet att själv pröva bevisningens bärkraft — ett krav som visserligen är självklart i en vetenskaplig framställning men som säkerligen icke varit lätt att tillgodose i ett uppslagsverk av denna art. Dessutom ges talrika hänvisningar till litteratur både i inledningarna till de olika släktartiklarna och på många enstaka punkter.

Utgångsläget för utgivandet av ett ättartavleverk för medeltiden i våra dagar förefaller gynnsamt. Sedan många decennier tillbaka ha en rad framstående forskare ägnat sig åt de äldre frälsesläkternas genealogi, och deras resultat stå nu till efterföljarnas förfogande. K.H. Karlssons och i viss mån även Annerstedts m. fl. excerptsamlingar äro välkända och användbara som en bekväm vägledning till primärmaterialet. Holger Rosman och K.H. Karlsson publicerade modernt kritiska genealogiska utredningar av grundläggande betydelse. Bland deras närmaste efterföljare bör främst nämnas Gottfrid Carlsson. Ett markant uppsving fick medeltidsgenealogien på 1930-talet tack vare Bengt Hildebrands insats särskilt genom uppsatser i denna tidskrift, vilka bl. a. genom sina genealogiska översikter medvetet peka fram mot det kommande ättartavleverket. Under de två senaste decennierna ha därefter ett anmärkningsvärt stort antal specialis-

ter på området framträtt, och genom deras tryckta undersökningar ha ytterligare många viktiga delar av det vida fältet blivit kartlagda. Hans Gillingstam och A. Filip Liljeholm framstå härvidlag med sådana forskningsresultat att det ter sig både som en naturlig konsekvens och som en stor fördel att det vetenskapliga redaktionsarbetet för det nya verket till väsentlig del kommit att åvila dem. Utomordentligt betydelsefullt i detta sammanhang är även det inventeringsarbete som bedrivs av Vitterhetsakademiens diplomatariekommitté och som i hög grad kommer även den genealogiska forskningen till godo. Det häfte av det nya ättartavleverket som nu utkommit är dock framför allt ett resultat av den personliga forskningsinsats som gjorts av författarna till de 28 släktartiklar det innehåller: Eric Anthoni, Sven Axelson, Sten Carlsson, Jarl Gallén, Hans Gillingstam, Jakob Koit, A. Filip Liljeholm, Kjell-Gunnar Lundholm och Karl-Uno Pettersson. Att redaktionen därjämte haft stor betydelse vid principdiskussioner och genomförande av enhetlig uppställning är givet.

Valet av de ätter som medtagits i det nu utkomna häftet har skett helt oberoende av den alfabetiska ordningen. Detta har gjort det möjligt att omedelbart utnyttja några forskares specialkunskap om vissa ätter. En princip har dock varit att tills vidare icke ta med sådana släkter, vilkas genealogi redan finnes tillfredsställande utredd i den vetenskapliga litteraturen.

De flesta av de här presenterade släkterna tillhöra högrälset, många ha spelat en framträdande roll i vår historia. Politiska händelser få ofta en speciell färg då man betraktar dem med utgångspunkt från en släkt eller en släktkrets som nära berörs av dem. Artiklarna om Aspenäsätten, Fånöätten och Algotssönernas ätt föra oss rätt in i den krets av stormän vilken ibland betecknas med den omstridda termen »Folkungar» och som under Magnus Ladulås' tid hårt drabbades av avrättningarna efter det misslyckade upproret 1278—1280 och katastrofen efter Folke Algotssons död 1288.

Den av de behandlade ätterna som kan följas längst tillbaka i tiden är ätten Boberg. Dess stamfader levde under andra hälften av 1100-talet. Särskilt i artiklarna om denna ätt, Tyrgils Knutssons ätt och ätten Brunkow ges intressanta bidrag till frågorna om släktskapen mellan Folkungaättens kungliga gren och ett flertal stormannaätter.

Märkliga kultursläkter möta vi i artiklarna om de inbördes nära bef. yndade ätterna And och Finstaätten samt Elofssönernas ätt, till vilken den heliga Ingrid av Skänninge och ordensriddaren Johan Elofsson hörde. Även denna var nära besläktad med Finstaätten genom Birger Peterssons första gifte. Den heliga Birgittas miljö och den stora krets som hade direkta släktförbindelser med henne äro synnerligen väl företrädde. Utom för de tre nyssnämnda ätterna innehåller häftet bl. a. ättartavlor för Ulvåsaätten — Birgittas makes och svägers släkt — och för de ätter, som bland sina medlemmar räknade Birgittas mor (Folkungaättens lagmansgren), hennes moster Katarina Bengtsdotters man (Aspenäsätten) — det var hos denna moster Birgitta uppfostrades efter moderns död — dottern Katarinas man (van Kyren), sönerne Karls och Birgers hustrur i tredje respektive i första gifte (Glysing) och sonen Birgers hustru i andra gifte (Håkan Tunasons ätt). I detta sammanhang kunna även nämnas ätten Fargalt,

bekant från Birgittas kanonisationsprocess genom berättelsen om Ragvald Nilssons på Hedensö mirakulösa tillfrisknande efter ett slaganfall år 1374 och Ivar Nilssons ätt, som också hade en medlem, Folke Nilsson, vilken bidrog till Vadstenaklostrets rykte som vallfartsort genom att företa en pilgrimsfärd dit efter ett svårt sjukdomsfall 1376. Nära anknytning till Finstaätten och till Birgittas klosterstiftelse hade även ätten Sparre av Tofta, en av de ledande under tiden från 1200-talets slut till 1400-talets början. Till denna ätt hörde Karl Knutssons moder; även hans andra hustrus ätt, Gumsehuvud; behandlas i det nu föreliggande häftet. Detta innehåller också ättartavlor för många andra släkter vilkas medlemmar ideligen möta oss som medlemmar av riksrådet och innehavare av höga ämbeten under 1300- och 1400-talen. Här kunna t. ex. nämnas Folkungaättens oäkta gren, ätterna Gren, Läma och Sparre av Ellinge samt Vinstorpaätten.

En del av de frågor till vilka författarna av de olika släktartiklarna och redaktionen haft att ta ställning äro redan nu debatterade av forskarna. Måhända gör man klokt att hålla i minnet att det nu publicerade arbetet kan komma att underkastas revision och komplettering på vissa punkter — detta är all kvalificerad historisk forsknings villkor. Så vitt anmälaren kan bedöma är emellertid det nya ättartavleverket ett föredömligt arbete, utmärkt av mycket hög vetenskaplig standard.

Några mindre väsentliga detaljer kunna kanske diskuteras. Under sådana personer som medverkade vid tillkomsten av Alsnö stadga ges hänvisningar till tre moderna arbeten i vilka tidpunkten för denna behandlats. Litteraturhänvisningar löpa alltid risk att snabbt bli föråldrade, och det kan ifrågasättas om det är nödvändigt att i tabellerna i ett genealogiskt uppslagsverk, som man hoppas skall få lång »livslängd», redovisa dagens läge i en central politisk-historisk fråga, där det väl är mycket troligt att diskussionen kommer att gå vidare.

Även om man godtar den principiella begränsningen av det biografiska stoffet skulle man ibland ha välkomnat något fylligare uppgifter på detta område. Birger Peterssons medverkan vid kodifieringen av Upplandslagen anges; det hade därför legat nära till hands att även nämna kusinen Andreas And's viktiga insats i detta arbete. Andreas' stora donation till Uppsala domkyrka omtalas men däremot icke dess ändamål, underhållet av »korgossarna» vid domkyrkan, eller dess indirekta betydelse för katedralskolan och universitetet. Denna donation förtjänar väl att nämnas vid sidan av den i artikeln omtalade, i och för sig märkliga, stiftelsen för svenska studerande i Paris.

En förtjänstfull detalj som icke tidigare nämnts är å andra sidan den noggranna redovisningen av vad man vet beträffande barnens möderne, viktig både när fadern bevisligen varit gift flera gånger och när man, som ofta är fallet, har att räkna med möjligheten av något för oss okänt äkten-skap. Också de fullständiga redogörelserna för bevarade vittnesbörd om olika personers jordinnehav äro av stort intresse, även om man tyvärr alltid måste räkna med att källmaterialet kan vara ofullständigt och ensidigt.

Till sist skall en förhoppning uttryckas att personliga krafter och ekonomiska resurser måtte förslå att föra verket vidare inom en nära framtid. Det första häftet av en publikation av detta slag måste ha erbjudit stora svårigheter av rent teknisk art. Sedan dessa nu bemästrats är det ett

starkt önskemål att de vunna erfarenheterna få utnyttjas medan de äro aktuella för redaktionen. Här föreligger en möjlighet att skapa ett betydande, länge saknat uppslagsverk, som på ett helt annat sätt än som är möjligt genom tidskriftsuppsatser och vetenskapliga specialarbeten kunde göra vår tids forskningsresultat på den äldre genealogiens område bekvämt tillgängliga både för våra historiker och för en större allmänhet.

Elsa Nordström.

Herdaminen och stiftsmatriklar.

Herdaminen tillhöra den svenska personhistoriens viktigaste sviter. Det är därför av stor betydelse, att arbetet på detta fält moderniseras och fortskrider. Sämst ställt är det alltjämt med *Uppsala ärkestift*, där Fant-Låstboms även för sin tid dåliga serie icke blivit ersatt. Förberedande arbeten lära emellertid pågå för ett kommande modernt herdaminne för ärkestiftets äldre tid.

För *Västerås stift* arbetar Gunnar Ekström på fortsättningen av sitt förträffliga verk. Värre är det för *Linköpings stift*. Där borde den för äldre tid odugliga del 1 ersättas av ett nytt arbete, men därtill har ju den Meurlingska sviten, som var innehållsrik, alldeles stannat av, varför man icke ens har register till den. Fullständiga personregister saknas vidare för Virdestams *Växjöverk* och Bror Olssons *Kalmarserie* — de ha blott prästregister, vilket är alldeles otillräckligt. För Växjöstiftet finns ett fullständigt personregister utarbetat och förekommer på sina håll, t. ex. i Vadstena landsarkiv, men det är icke tryckt. Hellströms *Stockholmsherdaminne* har ett utmärkt tillfyllestgörande sådant.

Det stora herdaminnesverket för Lunds så betydande stift fortskrider emellertid jämnt och bra. *Gunnar Carlquist*, som nu såsom emeritus är kvitt den administrativa bördan, utsände redan 1954 av *Lunds stifts herdaminne från reformationen till nyaste tid* andra seriens del 5: *Bära, Ljunits och Herrestads kontrakt* (613 s.; häft. kr. 45). Härtill har han nu, efter avskedstagandet, lagt del 6: *Frosta och Färs kontrakt* (1957; 584 s.; häft. kr. 45).

För principerna se tidigare årgångar av tidskriften (Carlquist i PHT 1943, B. H-d i PHT 1949, s. 139—142, och 1953, s. 133—136). Carlquists förträffliga uppställningsteknik fortsätter givetvis på vanligt sätt med viktiga och noggranna källuppgifter, varigenom långa rader av sakfrågor kunna en gång för alla klaras upp. Viktigt är att påpeka, att det ju hos Carlquist är första gången, som det skånska prästerskapet under dansk-tiden (efter reformationen) får en modern, vetenskaplig behandling. Detta medför mångahanda vinster både för genealogi och biografi. Vad den förra angår, kan Carlquist sålunda lämna ofta nya och intressanta uppgifter om de äldsta leden av släkter som Faxé (2:5, s. 110—116; härom dock redan SBL, 15, under samarbete med Carlquist), Mandorff (2:6, s. 209), Schartau (2:6, s. 450), gotlandssläkten Ihre (2:6, s. 424) och adl. ätten Kloos (s. 365). Däremot har han i fråga om släkten Ennes onödigtvis blott hänvisning (2:6, s. 389) till den förlegade framställningen i

Anreps Svenska släktboken, i st. f. att erinra om den moderna, på källkritisk analys vilande släktartikeln i SBL, 13 (1950; s. 747—751). Vinsterna hos Carlquist beträffande biografierna från dansktiden framgå överallt, men särskilt fäster man sig vid dem över Niels Tryggesen Porta i Brandstad (2:6, s. 473—479) och Albert Raffn i Vomb (2:6, s. 521—526), vilka Carlquist framdragit också som författare.

Det är givet, att kulturellt så centrala kontrakt som Bara-Ljunits-Herrestads och Frosta-Färs äro mycket givande för skånsk kultur-, kyrko- och personhistoria. I del 2:5 fäster man sig vid många betydande prästporträtt såsom de av Oskar Lewan i Knästorp (s. 181 ff.), Christian Gissel Berlin i Balkåkra (s. 405—410) — morfar till Erik Böös och Sven Hedin — smålänningen Josef Rosengren, den tid han var i Villie och Örsjö (2:5, s. 351—354), o. s. v. Mindre intressanta från kyrklig än från andra synpunkter äro män som naturvetenskapsmannen professor Sven Nilsson (2:5, s. 369 ff.), vars kärva självmedvetenhet riktigt tecknas, och en filolog och fornforskare som Anders Otto Lindfors (ib., s. 269 ff.). Pittoresk är Jöns Henrik Seldener i Burlöv (s. 228 ff.), rörande vilken Carlquist dock är mer restriktiv än tidigare biografer — sålunda är tiden som infödingshövding i Västindien inte angiven i meritlistan men väl i texten. I fråga om Anders Araskog i Hyby (2:5, s. 71 ff.) refereras Ly-sanders utmärkta karakteristik i prästminnesteckningarna; Araskog var Nils Månssons i Skumparp sonson. Socialhistoriskt är det intressant se ganska många anknnytningar också till skånskt borgerskap, t. ex. malmösläkterna Ledebur, Flensburg och Faxe.

I bd 6 är persongalleriet snarast än mer växlande och rikt, från verkligt storslagna män, både i fråga om personlighet och gärning, till rena mänskoprak, rörande vilka man med Carlquist förundrar sig över, att de inte snabbt avsattes. Ett par porträtt äro tecknade av andra händer än utgivarens, sålunda den senare Visbybiskopen Viktor Rundgrens av Hilmer Wentz. Det är en fin karakteristik, men kanske skulle man önskat, att Rundgrens kvickhet än mer exemplifierats. Mycket typisk för Rundgrens själviroi är sålunda den kända, ej medtagna anekdoten, att R. som åldring sa: »När man haft slaganfall och fått storkors av Nordstjärnan, har man inte mycket mer att hoppas av livet!»

Alla de även resonerande källupplysningar Carlquist ger, äro av värde. För Fulltofta t. ex. nämner han dopboken 1621 (2:6, s. 87), stiftets äldsta, liksom han anger, att av de kyrkoböcker som upplades omkr. 1646—47 (i enlighet med dansk förordning 1646) äro blott ett 30-tal bevarade. De källkritiska utredningarna, under hänvisning också till t. ex. domböcker, ha stort vetenskapligt värde. Vemodigt är att läsa om övergångsgenerationen på 1600-talet från danskt till svenskt välde, där det ej var lätt att manövrera och där man ju väl förstår, hur svårt nationalitetsskiftet kunde kännas (jfr t. ex. 2:6, s. 41 f., 289, 312); rec. skulle för sin del knappast använda ordet »komprometterande» i dylika sammanhang (s. 528), där vacklan var en naturlig sak. Man påträffar i del 6 bland förkomna existenser även en, som snarast verkar komisk, nämligen Bengt Christenson i Harlösa († 1831), som mest åt, drack och sov. Belysande är skildringen av Ossiannilssons olycklige morfar G. E. Timelin i Lövestad, av vars öde dottersonen givit litterära skildringar. Mycket intressant är

bilden av Evald Lundegård i Hörby genom den miljö det rör (sonen Axel L:s och Victoria Benedictssons). Det är över huvud en tillgång för lundaherдаминnet, att stiftet haft så lysande minnestecknare som H. E. Hallberg och Albert Lysander, till vilkas karakteristiker Carlquist ofta hänvisar. Bland de av utgivaren själv gjorda personkarakteristikerna är en inte riktigt välformulerad, nämligen den som rör prosten Petrus Roos i Västerstad. Carlquists uttryck, att »man har svårt att värja sig mot misstanken», att R. i Filéenska arvsaken handlat och skrivit mot bättre vetande, kunde lugnt ha utbytts mot klart utsäggande av, att han medvetet begick ett falsarium. Också blev han ju, då K. M:t 1828 fastställde underrätternas dom, bötfärd för att ha handlat mot bättre vetande, vilket Carlquist ej medtagit. Rec. är för sin del väl så mycket böjd för att inte i onödan döma de bortgångna; men Roos' handlingsätt är ovanligt flagrant.

Av kända prästmän i del 6 fäster man sig bl. a. vid Lewis Jonsson i Höör (s. 153 ff.) och Emil Flygare i Kristianstad, sen i Gårdstånga för vars biografi bl. a. Hallberg är källa. På tal om F:s företrädare i Gårdstånga Peder Stensen Sommer omtalar utg. med rätta Jacob Krembergs förnämliga renässansarbeten i kyrkan och hänvisar därvid till Lauritz Weibull (i Hist. tidskr. f. Skåneland, 1, 1903). Kremberg är emellertid ytterligare behandlad i Gregor Paulssons kända avhandling, med icke oviktiga randanteckningar av L. Weibull i rec. därav i en annan årg. av samma tidskrift (6, s. 454 f.). För skånehistoriskt intresserade bör påpekas, att del 6 innehåller biografierna över Sven Lagerbrings morfar och morfars far i Bosjökloster (s. 192 ff. och 194 f.).

Kunnä de gjorda exemplifieringarna ge läsare lust att ta närmare kännedom om de Carlquistiska herdaminnesdelarna, så vore rec. glad — de komma att bli rikt belönade vid vandringen i detta ovanligt skiftande och fängslande persongalleri. Med glädje hör man, att utg. nu arbetar på Harjagers m. fl. kontrakt och att fortsättning således är i sikte.

Carlquist har i herdaminnet icke behandlat nu levande präster utan hänvisat till en stiftsmatrikel. Denna är nu kommen: *Lunds stift. Matrikel*, utg. av *Sven Håkan Ohlsson* (1915; 547 s.; klotbd kr. 45). Disponenten S. H. Ohlsson är son av alla personhistorikers gamle vän, boktryckaren Håkan Theodor Ohlsson (se Sv. män o. kvinnor, 5, s. 615) i Lund, utg. av bl. a. de kända prästmatriklarna för hela landet 1901, 1906, 1914 och 1934. Med rätta är därför också den nya stiftsmatrikeln tillägnad faderns minne. Sven Håkan Ohlssons bok är ett rikhaltigt verk. På församlingspartiet får man ej blott statistiska uppgifter utan också sådana om kyrkornas ålder och förnämligare inventarier, liksom namnförklaringar, utarbetade med stöd av respektive konsthistoriker och ortnamnsforskare. Det biografiska partiet är liksom hos fadern mönstergillt med noggranna och precisa uppgifter om data, födelse-, vigsel- och dödsorter, föräldrar och svärföräldrar samt tryckta skrifter. Att i ett så vidlyftigt material någon skavank måste finnas påpekar utg. själv. Han har onekligen på kyrkoadjunkten A. Malmgren tappat bort tre av svärmoderns sex förnamn (s. 402). Principiell är en namnfråga: vad skall man kalla änka, som gifter om sig? Då utg. (s. 380, på J. Lindblom) i detta fall nämner henne i texten med förre makens namn (i st. f. eget släktnamn) må påpekas, att

detta är mot all personhistorisk praxis och att det (oaktat det juridiskt kan vara korrekt) ej manar till efterföljd. Detta är emellertid småsaker, matrikeln är förstklassig. Svårare är registerfrågan. Prästerna stå i bokstavsordning, och utg. har prästfruregister och prästdötrars giften. Det är givet, att fullständigt personregister orsakar betydligt mer arbete, men från forskningssynpunkt är det absolut att föredraga. Måhända sammanhänger denna registerdetalj med den socialhistoriska frågan om det nutida prästerskapets rekrytering — det skulle nämligen innebära mycket stark ökning av namnen på -sson. Rekryteringsfrågan är i och för sig intressant. Så vitt stickprov visat kommer en huvudpart från lägre medelklass; allmogebörd och högre medelklass ge sammantagna ungefär lika siffra. Prästsöner finnas, som väl är, men äro betydligt färre än förr. Rekrytering av söner till »högre stånd» i meningen av frälse eller ofrälse aristokrati är försvinnande liten. Stiftet synes blott ha två adelsmän, kyrkoherden teol. dr frih. Kjell Barnekow i Västerstad samt kyrkoherden G. von Wachenfeldt i Fridlevstad.

Även andra nyare stiftsmatriklar finnas¹ men kunna ej nu behandlas.

Bengt Hildebrand.

Danska adliga gravstenar.

Chr. Axel Jensen, *Danske adelige Gravsten fra Sengotikens og Renaissancens Tid. Studier over Værksteder og Kunstnere* I, 287 s. (1951), II, 378 s. (1953), 114 planscher i 5 häften, English Summary.

Museumsinspektören cand. mag. Christian Axel Jensen (f. 1878) dog 1952 innan detta magnum opus i hans stora och betydelsefulla vetenskapliga produktion (bibliografi utgiven till hans 70-årsdag 1948) hann utkomma fullständigt. Verket är emellertid ej fullt komplett enligt författarens plan. I del II, s. 128 f. finns sålunda en påbörjad skildring av »Baroken og Adelsstenenes Ophør,» där förf. omtalar hur likkistinskrifterna nu ersätter stenen för adelsståndet medan de borgerliga gravstenarna fortsätter. Förf. skulle även ha tillagt tabeller över gravstenarnas antal i de olika provinserna och deras fördelning efter stånd och typer samt ett kapitel om stenepitafier.

Den mödosamma slutredigeringen av del II (med den stora stenkatalogen) har ombesörjts av f. d. nationalmuseichefen M. Mackeprang och redaktören för Danmarks Kirker cand. mag. E. Moltke. Registren över orter och personer (en rec. i dansk HT framhåller att på stenarna nämnda föräldrar till de döda ej medtagits) har utarbetats av dr Albert Fabritius (ett särskilt konstnårsregister är blott ett utdrag ur det allmänna registret). C. A. Jensens stora och betydelsefulla vetenskapliga författarverksamhet har främst ägnats konsthistorien. Verkets undertitel »Studier over Værksteder og Kunstnere» pekar klart på detta Jensens huvudintresse. På 420 sidor har förf. skildrat sina stenars stilistiska egenheter och sökt attribuera dem antingen till bestämda konstnärer (de mest kända Claus Berg och Adam van Düren, mycket framträdande även Morten

¹ T. ex. Linköpings stifts matrikel 1951, utgiven av O. Hassler, B. Cnattingius & C. Setterdahl (1951),

Bussert och Hans Maler; av mästare verksamma i Sverige är utom Adam van Düren, Hans Fleming och Hercules Mida behandlade) eller till anonyma («Sjællands Heroldsmester» «Sjællands Initialmester»), eller till grupper. De olika konstnärernas oeuvre karaktäriseras verk för verk genom noggrant observerande analyser skrivna med en personligt levande stil och utomordentligt instruktiva samt för alla intresserade ägnade att skärpa blicken för en mängd karaktäristiska enskildheter, som kanske annars lätt undgår betraktaren (även inledningen med dess allmänneuropeiska överblick är mycket givande). Den arkitektoniska inramningen ägnas stort intresse, eftersom den ofta är den känsligaste barometern för stilimpulserna. Men epigrafiken, särskilt bokstavsformen, får också sitt och ett bildelement, som annars brukar nonchaleras, är heraldiska, är föremål för noggrant iakttagande (ex. I, s. 155, 204 o. 227): hjälmtecken, hjälmkransar, sköldformer bli utförligt penetrerade. Men sällan eller aldrig går författaren — tyvärr — innanför sköldramen för att se hur konstnären utfört själva vapenbilderna. Övrigt figurinnehåll, alla möjliga små väsen, som fyller svicklar och tomma ytor, håller sköldar och gömmer sig i ornamentiken, drages också fram och beskådas. Så sker även med det som kanske mest intresserar den biografiskt och släkthistoriskt inställda, nämligen figurskulpturerna, dessa skildringar av Danmarks mäktiga adel under dess stora blomstringstid, män och kvinnor med historiskt kända men ofta nu sedan länge försvunna namn.¹

Även som analytiker och iakttagare av människoskildringarna är C. A. J. huvudsakligen inställd på formstudiet, men hans livfulla engagemang i sitt ämne kan inte hålla honom helt borta från personliga karaktäristiker eller kulturhistoriska marginalanteckningar. Och det är här, tycker man kanske till en början, som huvudutbytet ligger för dem som studerar verket ur personhistorikerns, historikerns eller kulturhistorikerns synpunkt. Men man märker snart sitt misstag. Det noggranna formhistoriska studiet ger klara och goda resultat även för var gränsen går mellan en individuell karaktäristik och konstnärlig schablon eller kopiering efter tidsmod. Men trots den källkritiska inskränkning C. A. J. ger ifråga om bildernas användbarhet för personkaraktäristik står många monument kvar, där levande människor, mera ovanliga symboler, (obs! I, 47, diskussion om ett hjärta är att betrakta som verklig symbol eller blott som »Fyldekalk») eller okonventionella ord i inskriptionerna lämnar sina bidrag till vår kännedom om människor med fängslande livsöden och fantasieggande miljö. Och även de mer klichéartade bilderna talar sitt språk om en samhällsklass med dess speciella livsstil och dess känsla för vad dess värdighet bjöd ifråga om ceremoniöst ståndsmässiga eftermälen i sten. I detta sammanhang måste det misstag rättas som bokens titel ger anledning till: här analyseras, katalogiseras och avbildas ingalunda blott män och kvin-

¹ I registret är följande ätter representerade med mer än 5 belägg: Ahlefeldt, Banner, Bille, Björn, Brahe, Brockenhuus, Bryske («pauci et mali» har det sagts om denna släkt), Bølle, Daa, Flemming, Friis, Griis, Grubbe, Gyldenstjerne, Göye, Hardenberg, Huitfeldt, Hvide, Juel, Kaas, Krabbe, Krognos, Lange, Laxmand, Lindenov, Lunge, Lykke, Munk, Oxe, Parsberg, Podebusk, Quitzow, Rantzau, Ravensberg, Reventlow, Rosengaard, Rosenkrantz, Rosensparre, Rud, Rönnow, Seefeld, Sehested, Skave, Skeel, Skram, Svave, Thott, Trolle, Ulfeldt, Ulfstand, Urne, Urup, Walkendorff, Viffert.

nor av *adel*. Det upplyses tyvärr ej om boken eftersträvar fullständighet men i alla händelser har många stenar lagda eller resta över *borgare* o. a. medtagits.

Ur personhistorisk synpunkt är den stora gravstenskatalogen det viktigaste. Mängder av namn, födelse- och dödsdata m. m. finns på stenarna. Det är viktigt att i detta sammanhang ta del av den fortlöpande kritiska kommentar till detta faktamaterial som finns inströdd i kommentarerna: bevisligen felaktiga årtal (II, 306 nr 915), felaktigt ordnade anvapen (II, 19), dementier av stenars uppgifter om att den eller den begravts därunder, exempel på att personer avbildats på tvenne gravstenar i olika kyrkor (I, 218), en gravsten över tvenne »jomfruer», varav den ena dog som fru. Den bekante danske statsmannen Peder Oxes minnesmärke i Öster-Broby innehåller följande felaktiga uppgifter: Herr Peders dödsdag är oriktigt uppgiven, han är icke begravnen där utan i Köpenhamn och har icke som där uppges flyttat en sockenkyrka till en annan plats. Det är givet att sådant kan göra forskaren skeptisk mot gravstensuppgifter i allmänhet och inbjuder till noggrann källkritik gentemot denna monumentgrupp.

Inför det myckna, som den outtröttlige Christian Axel Jensen givit oss genom 50 års hängivet arbete, är det kanske förmätet att komma med ytterligare ett huvudönskemål: att planschsamlingen en gång göres alldeles komplett. Det skulle kanske fordra ytterligare mer än 500 bilder. Man förstår att den, som gått till detta monumentbestånd framför allt som konsthistoriker, huvudsakligen begränsat sig till stenar av konsthistoriskt intresse. Som det nu är, är det dock många stenar som utförligt analyseras utan att man har dem avbildade hos Jensen (se t. ex. I, s. 174, 186) eller hos den ofta citerade Löffler (hans avbildningars kvalitet håller ej längre måttet i jämförelse med Jensens goda bilder), Otterstedt, Hans Wählin, Wrangel eller »Danmarks Kirker». Person- och kulturhistorikerna skulle vilja ha hela materialet omedelbart tillgängligt. Estetiskt mindre strikt inställda yngre generationer ställer sig kanske frågande inför de många ställen där författaren ej blott förklarat utan även dömt. Ej sällan finner man uttryck som »Fejl», »Mangler», »rigtigt», »forkasteligt». Även några mindre påpekanden och kommentarer till det mäktiga verket kan förtjäna plats. Det religiösa inslaget i inskrifterna är förvånansvärt obetydligt. Tidvis lyser det med sin frånvaro.

Intressant är C. A. J:s påpekande att heraldiken icke saknas mer än på en sten. I Holstein och i Sönderjylland bär hustrun tidigt mannens efternamn (I, 191). Så icke i Danmark, där man däremot möter sådana former som »Höegsdotter» (Helvig Höeg gift med Jep Friis).

Om en stor olikhet mellan Sveriges och Danmarks reformationshistoria blir man starkt erinrad av de ej få stenar, där det 1537 fångslade och sedan avsatta danske episkopatet eller ledarna för de många herreklostren, vid sin död — ibland flera decennier senare — framträder på stenarna i full ornat eller med fru och barnskara (en gång med 12 barn, II, 66 f.). Man lägger märke till hur tydligt spåren efter det nordiska sjuårskriget (1563—70) framträder i kyrkornas gravar. En stor del av Danmarks adel förblödde vid Axtorna och Varberg.

För studiet av Jensens verk är det rådligt att beakta tryckfelslistorna i slutet av banden. Ett par där förbisedda fel kan antecknas: II s. 25, Fig. XXVII läs XXVIII. II, s. 91, Fig. XXVII läs XXIX, s. 116 hänvisning till fig. XXXI utgår. För stenen över Görvel Fadersdotter Sparre saknas hänvisning till fig. XXXII. Å I s. 22 nämnes en till årtalet 149-lagd siffra 4, som bör vara 9, varigenom dödsåret för Korfits Rönnow skjuts 5 år framåt i tiden. I, 40 såges Karl Knutsson i stället för Sten Sture. För gravstenen nr 401 i Brunnby kyrka i Skåne ville man haft hjälmprydnaderna angivna för att på detta sätt kunna få hjälp med identifieringen av de okända döda. De strödda k:nna, på marsken Klaus Rönnows och Kristine Gyldenstiernes sten bör väl kunna hänсыfta på båda makarna, ej blott på herr Klaus som det föreslås s. 20. En något orättvis behandling ägnas i rec.:s tycke en sten i Norra Vram över Hans Skovgaard och Anne Parsberg. Den synes mig ha mer individuella drag än C. A. J. vill medge.

En terminologisk fråga: vad är en bomärkessköld? Det synes mig som en bildsköld som den å sten 384. h. (pl. 64), och en bild och monogramsköld som den å pl. XXII ej kan räknas till denna kategori. Andra frågor gäller termerna »Vaabendrager» (en konventionell sköldhållarefigur eller ev. en bild avseende en person som gjort tjänst som den dödes »väpnare»?; I, 24, 43) och »eques auratus» eller »miles auratus» (I, 141, II, 174). Är det säkert att Henrik Rosenkrantz' (1537) eques auratus-titel härrör av hans egenskap som »Jerusalemsriddare»? Gustav Vasa benämnde 1528 Sten Sture d. y., som bevisligen ej var »Jerusalemsriddare», med denna titel (GVR 5, s. 181, hänvisning gjord av Gottfrid Carlsson, i PHT 1920, s. 95). Numera torde man säkrare än vad förf. gjort kunna ange malmö-reformatorn Claus Töndebinders dödsår till 1575 (Hellström i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1940 och Gunnar Carlquist i Lunds stifts herdaminne II:2, 1948, s. 10).

Att denna recension, av en dansk bok om ett danskt ämne här gjorts så pass utförlig har två skäl. Det ena är det allmänt källkritiska värde den synes ha för personhistorisk forskning överhuvudtaget. Det andra är att den till en mycket stor del omfattar material från Skåneland och Gotland (inalles ca 175 stenar vartill kommer ett antal inskriftstavlor etc.) och de många beröringspunkter för att inte tala om gemensamma anor det fanns för svensk och dansk adel under senmedeltiden och ännu under reformationsskedet. De skånska provinsernas person- och adelshistoria före den svenska tiden har, sedan Historisk Tidskrift för Skåneland och dess av Martin Weibull utgivna föregångare upphörde, ej haft något organ som stimulerat vidare forskning. Även av detta skäl får Jensens viktiga verk ej gå oobserverat förbi.

Nils Ludvig Rasmusson.

Nordiska studenter i Bologna.

Uppgifter om nordiska studenter i Bologna under medeltiden ha tidigare i vårt land varit tillgängliga endast genom E. Friedlænders och C. Malagolas »Acta nationis germanicæ universitatis Bononiensis» (1887), för svensk

publik presenterad i Historisk Tidskrift 1888, s. 175, och G. Knods därpå byggda »Deutsche Studenten in Bologna» (1899), som excerperats i F. de Bruns »Svenska studenter» (1926). Det i förstnämnda arbete publicerade källmaterialet utgöres av de nationsakter, som efter 1790-talets franska invasion kommo ut i den offentliga marknaden och hamnade i grevarna Malvezzi de' Medicis familjearkiv.

Ungefär samtidigt med tillkomsten av denna källpublikation fäste emelertid österrikaren A. Luschin von Ebengreuth uppmärksamheten på ett omfattningsrikt källmaterial i Bolognas statsarkiv, som sedan utnyttjats av flera kontinentala forskare. Detta material studerades åren 1948—1950 av arkivarien Åke Sällström, och resultatet av dessa studier föreligger nu i tryck.

I uppsatsen *Om skandinaver i bolognesiska Libri secreti* (Archivistica et mediævistica Ernesto Nygren oblata, 1956, s. 424—437) publicerade han några 1400-talsnotiser, som han påträffat vid studiet av några tiotal volymer doktoratsprotokoll. Senast har han i doktorsavhandlingen *Bologna och Norden intill Avignonpåvedörets tid* (VII + 303 s., 1957, Gleerups) offentliggjort vad han funnit under systematisk genomgång av mer än tre hundra volymer memorialprotokoll 1265—1436. Dessa, som med enstaka undantag icke äro utgivna i tryck, innehålla rättsakter mellan privatpersoner i Bologna, såsom köpe- och hyreskontrakt, borgensförbindelser, lån, testamenter, äktenskapskontrakt, prokurationer och skiljedomar m. m.

Sällström har i sin avhandling utgivit (såväl i facsimile som i bokstavstryck) och kommenterat de aderton notiser om skandinaver, som han påträffat, alla från åren 1285—1300. Med hänsyn till att det nordiska källmaterialet från denna tid är synnerligen begränsat, äro dessa fynd av stort intresse. Bland de i dessa notiser nämnda svenska studenterna finna vi t. ex. uppsalakaniken Karl Erlandsson (död 1296) av Finstaätten och en Bengt, som uttryckligen säges vara son till den uppsvenske stormannen Filip Finvidsson av Runby, känd genom sitt deltagande i det 1280 kvadade upproret mot Magnus Ladulås. I en av notiserna förekommer den utvalde ärkebiskopen i Uppsala Nicolaus Allonis (död 1305). Förutom utgåvan av de aderton notiserna innehåller avhandlingen beskrivning av källmaterialet, utredningar om de däri förekommande personerna, förteckningar över nordiska person- och ortnamn i bolognesiska källor från 1200-talets slut samt allmänna översikter angående Bologna och dess universitet m. m.

I det personhistoriska avsnittet använder författaren emellanåt benämningar, som icke överensstämna med källmaterialet. Sålunda talas om »Benedictus Ängel» (s. 213 och 221) och »Magnus Johansson Ängel» (s. 220), trots det att man numera visat, att tillnamnet Ängel endast burits av deras fader och dennes likanämnde dotterson.¹ Mera ursäktligt är, att han på traditionellt sätt talar om »Andreas And» (s. 221, 223 och 230), trots det att denne domprost hette Andreas Andreæ; i diplomerna kallas ifrågakvarande person aldrig And, och eftersom kombination av patronymikon och tillnamn är synnerligen ovanlig under svensk medeltid,² måste hans sigillin-

¹ A. F. Liljeholm i PHT 1952, s. 44, G. Setterkrans i Personnamn från medeltid och 1500-tal (Anthroponymica Suecana 2), 1957, s. 106.

² Jfr H. Gillingstam, Ätten Siöblads medeltida släktförbindelser och äldsta historia (Skrifter utg. av Genealogiska föreningen 4), 1949, s. 55, not 57.

skription »S. ANDREE FIL. ANDREE DCI AND» översättas med »Anders, Anders And's sons, sigill» (ej »Anders Andersson And's sigill».)³

Ett personregister skulle avsevärt ha underlättat användningen av denna avhandling.

Hans Gillingstam.

Medeltida nattvardssilver.

Ett konsthistoriskt praktverk av fil. dr A r o n A n d e r s s o n, *Silberne Abendmahlsgeräte in Schweden aus dem XIV. Jahrhundert* (utg. av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1956, 2 delar) innehåller några notiser av intresse även ur personhistorisk synpunkt. Förf. redogör bl. a. för de uppgifter om gåvor av nattvardssilver från olika personer som finnas i diplommaterialet under 1300-talet samt för inskriptionerna på de bevarade silverföremålen. Av dessa är det dock endast ett fåtal som har säker anknytning till någon bestämd person. Dit hör bl. a. en paten som Ulf Abjörnsson (Sparre av Tofta) skänkte »pro Cristina», d. v. s. hans första hustru, som var dotter till Sigmund Keldorsson och som troligen var död 1330. Patenen tillhör numera stadskyrkan i Ludwigslust i Mecklenburg. Enligt inskriptionerna är vidare en kalk skänkt av den heliga Birgittas son Birger Ulfsson och en annan av Tord Röricksson Bonde. Några av de namn som förekomma i inskriptionerna äro icke kända från arkivmaterialet. Nästan alla de föremål som nämnas i testamenten och liknande urkunder äro numera förlorade. En praktpjäs av förgyllt silver tillhörande Västerås domkyrka identifierar förf. dock, med någon reservation, med en kalk som biskop Israel Erlandsson skänkte till kyrkan enligt förordnande 1317.

Arbetet är försett med ett register över konstverk och personer.

Elsa Nordström.

Ätten Wachtmeister.

Det ur vetenskaplig synpunkt främsta svenska släkthistoriska arbetet *Ätten Wachtmeister genom seklerna* har nu bringats till sin planemåliga avslutning genom det 1956 utkomna andra halvbandet av del 3 (485 s.). Man får lyckönska författaren, professor S v e n G r a u e r s, ej blott till att ha fört verket i hamn utan även till att ha slutfört detsamma på ett så förnämligt sätt.

Den nu utkomna volymen omfattar grevliga ätten Wachtmeister af Johannishus under 1800-talet och grevliga ätten Wachtmeister af Mälsåker. Sistnämnda ätt bestod allenast av generalamiralen Hans Wachtmeisters bror fältmarskalken och presidenten greve Axel Wachtmeister (f. 1643, † 1699) och hans familj; den utdog på svärdsidan med sonen Hans,

³ Jfr numera J. Koit i *Äldre svenska frälseläkter*, 1, 1957, s. 7.

som 1708 stupade vid Holovzin. Grauers' sakkunniga teckning av greve Axel koncentreras kring dennes engelska beskickning 1679 och händelserna i samband med förberedelserna till riksdagen i Stockholm följande år. Trots de detaljbidrag som redan tidigare — ej minst av Grauers själv — lämnats till riksdagens förhistoria presteras här nytt material, särskilt resultaten av det uppenbarligen mödosamma arbetet att dechiffrera pfalzgrevinan Maria Eufrosynes lika svårlästa som innehållsrika brev till maken Magnus Gabriel De la Gardie, vilka ge oss intressanta inblickar i Axel Wachtmeisters roll under den schism som ledde till den senares definitiva politiska sorti.

Större delen av volymen är ägnad biografier över olika medlemmar av Johannishusgrenen. En del avsnitt äro relativt kortfattade och på grund av föremålets mindre framträdande ställning av mera begränsat personhistoriskt intresse. De levnadsteckningar som ha det största värdet avse landshövdingen greve Hans Wachtmeister d. ä. (f. 1793, † 1827), excellensen greve Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister (f. 1782, † 1871), landshövdingen greve Hans Wachtmeister d. y. (f. 1828, † 1905) och utrikesstatsministern greve Carl Wachtmeister (f. 1823, † 1871). Hans Wachtmeister d. ä. är ju ganska välkänd genom den omfattande publikationen av hans brev och anteckningar. Grauers kan emellertid här ge nya bidrag till kännedomen bl. a. om hans landshövdingegärning i Blekinge. Vad förf. har att förtälja om vänskapen mellan Wachtmeister och Esaias Tegnér fångslar läsaren. H. G. Trolle-Wachtmeister tillhör vår historia mindre genom sina egna insatser än genom de kritiska och initierade skildringar ur vårt offentliga liv han efterlämnat och som i urval publicerats av Elof Tegnér. Källvärdet hos dessa anteckningar har i senare tid livligt diskuterats i den historiska litteraturen med inlägg framför allt av Sten Carlsson. Med hänsyn härtill äro givetvis alla nya bidrag till kännedom om memoarförfattarens person välkomna. Grauers ger en ingående skildring av Trolle-Wachtmeister med beaktande av hans politiska och naturvetenskapliga insatser lika mycket som av hans privatekonomi. Slutomdömet om hans komplicerade personlighet går kanske närmast i negativ riktning. Grauers understryker intelligensen och den analytiska skärpan men framhåller samtidigt bristen på handlingskraft och ambition. Som helhet måste man ge ett starkt erkännande åt det porträtt förf. här skänkt oss av en av de mest markanta profilerna bland våra 1800-talsaristokrater.

Hans Wachtmeister d. y. är känd som ämbetsman, politiker och resenär. Alla sidorna i hans personlighet bli utförligt belysta av Grauers. Carl Wachtmeister har alltid intagit ett av de främsta rummen bland våra diplomater från senare tid. Det räcker att erinra om den beundrande karakteristik som lämnas av hans kollega Louis De Geer i dennes Minnen, i vilken även Wachtmeisters högst originella sidor komma fram. Grauers berör också hans franskfödda maka Constance Georgine Louise de Bourbel. Tilläggas kan, att det från henne i British Museum finnes en ganska betydande samling brev riktade till en av madame Blavatskys anhängare, Alfred Percy Sinnett, utgivare av en indisk teosofisk tidskrift.

Bertil Broomé.

Svensk-judiska pionjärer och stamfäder.

Under ovanstående titel utgavs 1956 "en person-, släkt- och kulturhistorisk krönika med Norrköping som blickcentrum" (284 s. och en stamtavla). Förf. äro Martin Ivarsson och Abraham Brody. Utgångspunkten för arbetet har varit dels de i boken publicerade uppteckningar och översättningar av de hebreiska gravskrifterna på Norrköpings mosaiska begravningsplats, som företagits av Brody, dels de av Ivarsson bedrivna, successivt utvidgade släktforskningarna rörande de tidigaste judiska invandrarna i Norrköping. För sitt arbete har Ivarsson som källor utom de mosaiska församlingarnas kyrkoböcker kunnat utnyttja bl. a. de av Ellen Raphael efterlämnade anteckningarna och excerpterna rörande svenska judar och svensk-judiska släkter (hos Mosaiska församlingen i Stockholm) och en samling Marcuska släktpapper (i Marcuska stiftelsens ägo). Av värde har vidare varit en tryckt självbiografi av konvertiten Eugenius Hartwig. Den stora svårigheten för förf. har varit att bakåt i tiden genealogiskt knyta ihop de judiska invandrare som vid olika tillfällen dyka upp i Norrköping och som många gånger uppenbarligen stodo i släktskapsförhållande till varandra; på grund av förlusterna av de tyska mosaiska församlingarnas kyrkoböcker har det emellertid ofta varit omöjligt att klargöra de genealogiska konnexionerna. Förf:s förtrogenhet med namnskick och andra liknande förhållanden har varit honom till stort gagn vid uppställandet av släktledningar, vilkas hypotetiska karaktär förf. dock är angelägen betona. Flertalet av de i arbetet behandlade personerna torde ha härstammat från Mecklenburg.

De viktigaste av Ivarsson behandlade judarna äro Jacob och Joseph Marcus, Philip Jeremias (stamfader för slakten Philipson), familjerna Davidson, Wahren, Nathanson, Schlesinger, Soldin, Eliason, Geber och Stiebel. En medlem av sistnämnda släkt, Fanny Stiebel, gifte sig med den katolske trosbekännaren Jacques Jean Thiel och deras söner Ernest och Arthur Thiel upptogos i Mosaiska församlingen och uppfostrades i moderns tro, varigenom slakten Thiel blev judisk. En liten exkurs ägnar förf. åt frågan om Oscar Levertins födelseort. Han tror sig kunna bekräfta en gammal uppgift att födelsen inträffade vid hans moders, Sophie Levertins, född Davidson, tillfälliga besök på en familjen Eliason tillhörig egendom Gryt utanför Norrköping. Som ett allmänt omdöme kan sägas, att Ivarssons forskningar på ett avgörande sätt vidgat vår genealogiska kunskap om ett betydligt antal av våra judiska släkter. Som ett exempel kan nämnas vad förf. har att förmåla om slakten Eliason, vilket på ett värdefullt sätt kompletterar den genealogiska utredningen i Svenskt biografiskt lexikon.

Det av Brody och Ivarsson utgivna arbetet kan ej förbigås av den som sysslar med svensk-judisk genealogisk forskning. Användbarheten underlättas av personregistret, som innefattar också Ivarssons innehållsrika kommentarer. Nämnas kan till slut att boken är vackert illustrerad både med porträtt och med gamla Norrköpingsbilder, de senare till stor del hämtade från Wibergska samlingarna i Norrköpings stadsbibliotek.

Ludwig Camerarius.

Som den minnesgode läsaren av PHT erinrar sig innehöll en tidigare årgång av tidskriften (Årg. 50, 1951, s. 59—82) en artikel av Friedrich Hermann Schubert, en ung Münchenhistoriker, betitlad »Zur Charakteristik des Ludwig Camerarius». Det gällde den i pfalzisk och senare svensk tjänst verksamme politiker och diplomat, vars namn gång på gång möter den som sysslar med trettioåriga krigets historia, men som dittills inte gjorts till föremål för någon utförligare levnadsteckning. I sin artikel pekade Schubert på att Camerarius väl skulle förtjäna en sådan, särskilt med tanke på att den humanistiskt skolade diplomatens liv och verksamhet på ett intressant sätt återspeglar den idéhistoriska utvecklingen. I den digra volym, *Ludwig Camerarius, 1573—1651. Eine Biographie* (Münchener Historische Studien. Abt. Neuere Geschichte hrsgg. von Franz Schnabel. Bd 1, Kallmünz, Opf. 436 s.), som Schubert 1955 framlagt, har förf. på ett mycket grundligt sätt fullföljt sitt 1951 skisserade program. Han har bedrivit omfattande forskning i tyska, svenska och danska arkiv och ger också prov på respektingivande insikter när det gäller den vidlyftiga, svåröverskådliga floran av tryckalster från trettioåriga krigets dagar. Svenska bereder honom inga svårigheter och vad latinet beträffar förefaller Schubert att kunna mäta sig med Camerarius själv i sin förmåga att uppskatta grammatikaliska och stilistiska finesser.

Eftersom den fint kultiverade patriciermiljö i Nürnberg, där Ludwig Camerarius växte upp, av förf. tillmäts den största betydelse för dennes utveckling, är det naturligt att den skildras ganska ingående. Viktigt var särskilt att hemmet präglades av en fromhet i Melanchtons och kryptokalvinismens anda. Camerarius skulle hela sitt liv stå främmande för ortodoxin och i stället envist och ärligt kämpa för den samlade protestantismens sak. Skildringen av Camerarius' första år i den pfalziske kurfurstens tjänst ger ett detaljrikt exempel på det pedantiska »doktorsregemente» som kunde frodas i de tyska småstaterna tack vare särskilt den otroligt tillkrånglade riksförfattningen med dess krav på lärda uttolkare. I fallet Pfalz kontrasterade de prudentliga och fromma doktorerna festligt mot sin furstlige herre, den särdeles vinglade och lyckligt obekymrade Fredrik IV, vid vars hov det franska språket och de chevalerska franska sederna redan gjort sitt intåg. I den pfalziska politiken gjorde sig inte bara gamla protestantiska strävanden utan också nymornade dynastiska ambitioner gällande. Schubert gör stora ansträngningar att söka bestämma Camerarius' andel i den politik som ledde fram till det olycksaliga slaget vid Vita berget 1620, men det pfalziska regeringssystemets kollegiala natur bereder honom närmast oöverstigliga svårigheter. Av intresse är emellertid att konstatera Camerarius' nära anknytning till Kristian av Anhalt, en äventyrspolitiker, vars livsstil och målsättning i mycket måste ha varit Camerarius främmande. I betydligt högre grad än flertalet kolleger förmådde Camerarius att se de stora linjerna och med sin idealistiska och optimistiska läggning tycks han inte ha skyggat för utan närmast pådrivit den händelseutveckling som utlöste den ödesdigra konflikt, vilken han sedan också envist hjälpte till att hålla vid liv. På

det personliga planet får Camerarius därmed ett allmännare intresse, eftersom denna krigiska skrivbordsmänniska var helt oförberedd på, ja, förfärad inför de risker och omak, som kriget också medförde för honom själv. Endast med motvilja förmådde sig Camerarius till samarbete med de larmande krigsöverstar som kriget givit auktoritet.

Under landsflyktens tidigare år utövade Camerarius, som tillhörde de genom det böhmiska äventyrets misslyckande särskilt komprometterade av de pfalziska rådsherrarna, inget direkt inflytande på politiken. Däremot gjorde han, som Schubert påvisar, i brist på annat en rentav utomordentlig insats som publicist. Hans opera präglades av saklig tyngd, stilistisk finess och måttfullhet. Att de just med sådana egenskaper kunde »slå» och bilda skola, visar att 1600-talets läsare av politisk propaganda förvisso stodo högre än vår egen tids! Framgångarna som pennfaktare jämnade vägen för Camerarius när det gällde att åter förvärva en ledande ställning bland exilpolitikerna kring »vinterkonungen» i Haag och från 1623 var han av dem den ojämförligt ledande. Fastän han inte var någon i egentlig mening självständig politisk personlighet varken i tänkande eller handling, lyckades Camerarius att ge den pfalziska exilpolitiken en övervägande religiös i stället för dynastisk prägel. Han bidrog också målmedvetet till att göra den tyska konflikten till en allmäneuropeisk, men att detta skulle ske med bevarad konfessionell motsatsställning var för Camerarius något av ett axiom. Det var därför som han hela tiden ivrade för att t. ex. Bethlen Gabor, Siebenbürgens protestantiske furste om också samtidigt sultanens vasall, skulle inrangeras i den antihabsburgska alliansen, under det att han alltid, även som svensk diplomat, såg mycket skeptiskt på Frankrike som bundsförvant. Inom det protestantiska lägret kom Camerarius att på ett tidigt stadium i fråga om de två nordiska makterna, vilkas samordnande ju skulle stöta på oöverstigliga svårigheter, föredraga Gustav II Adolfs Sverige framför Kristian IV:s Danmark. Hans val, som kanske främst förestavades av erfarenheter från en beskickning till Köpenhamn 1622 och från det första av Camerarius' bägge besök i Sverige 1623 och 1625—26, var ur dåtidens synpunkt högst förvånansvärt, eftersom Danmark ända till kung Kristians definitiva nederlag framstod som den ojämförligt starkare av de två. För Gustav II Adolf kom Camerarius att hysa en närmast devot beundran, och, eftersom han ansåg Sveriges och exilpfalzarnas intressen i allt väsentligt identiska, är det inte underligt att han först mottog uppdraget som svensk korrespondent, från 1626 svensk gesant och slutligen ambassadör i Nederländerna. I stället för att vara en exilpolitiker, vars politiska handlingsfrihet stördes av ett penibelt ekonomiskt beroende, blev Camerarius en välbetald och aktad representant för den unga men respektingivande svenska staten. Först 1627 överlämnade han de pfalziska affärerna i andra händer, men utan tvivel var det för honom liksom för de övriga exilpfalzarna en svår besvikelse, att Gustav II Adolf i triumfens ögonblick 1632 ställde sig kall-sinnig i den pfalziska restitutionsfrågan. Detta betydde dock föga i jämförelse med den katastrof som det för den protestantiska saken och Camerarius' djärvaste förhoppningar innebar, att hjältekonungen, Gideon med det täcknamn Camerarius signifikativt nog brukade använda, plötsligt rycktes bort på höjden av sin bana. Den svenska målsättningen blev

nu en annan och snävare, något som framstod särskilt klart efter slaget vid Nördlingen 1634, och krigets konfessionella karaktär, som Camerarius bidragit till att vidmakthålla, avmattades alltmer.

Ur den svenska statsledningens synpunkt var förvärvet av en så erfaren och aktad kraft som Camerarius till den diplomatiska organisation, som höll på att utbyggas, av stort värde. Både Gustav II Adolf och Oxenstierna uppskattade i hög grad hans fina bildning, protestantiska patos och storstilade politiska vyer och som Schubert understryker bör hans direkta och indirekta inflytande på den svenska utrikespolitikens utformning inte negligeras, även om man just i det avgörande ögonblicket före ingripandet i Tyskland inte bad om hans råd. Det litet gammalmodiga i den typ av diplomati som Camerarius representerade var ur svensk synpunkt inte störande. Gustav II Adolf och Axel Oxenstierna översågo också i det längsta med, att Camerarius saknade all förståelse för köpenskap och ekonomi, något som dock i mellanhavandena med holländarna var en särskilt svår brist. Det gick så långt, att Camerarius faktiskt länge var oförmögen att inse, att holländarna verkligen tillfogades avbräck genom det svenska licentväsendet i Preussen. Hans oförstående attityd uppfattades av de merkantilt besjälade holländarna som hyckleri, eftersom en så skir enfald inte föreföll dem möjlig. 1634 fann svenska regeringen nödvändigt att skicka finansexperten Peter Spieringk (Silfvercrona) till Nederländerna för att omhänderha de ärenden som hörde till den oändligt viktiga kopparhandeln, och ett par år senare upphöjdes denne till resident, d. v. s. avsågs att i realiteten övertaga beskickningsarbetet. Tack vare Axel Oxenstierna fick Camerarius trots alla klagomål mot honom som hopat sig, behålla den representativa sidan av ambassadörsposten. Vital som han ännu var hade han emellertid svårt att finna sig i att skjutas åt sidan, och en elakartad tvist med Spieringk tog vid. Slutligen resignerade dock Camerarius och fick 1641 i nådiga former sitt avsked ur svensk tjänst. Sina sista år tillbragte han sysselsatt med att hopbringa den imponerande, nu i München förvarade stora handskrifts- och autografsamling från reformationstidevarvet och hans egen samtid, *Collectio Camerariana*, som bl. a. Schubert med stort utbyte kunnat använda för sina forskningar.

Schuberts bok om Camerarius är som ovan redan antytt ett mycket gediget arbete. Ur den kommande forskningens synpunkt kan förf. förefalla väl sparsam med sin redovisning av källmaterialet och tidigare litteratur i notapparaten, ett drag som utmärker många modernare tyska arbeten. När förf. t. ex. utförligt karakteriserar tidens handlande personligheter, vet man ofta inte om det är tidigare litteratur, Camerarius' omdömen eller på annat sätt inhämtad kunskap, som främst ligger till grund för dessa sakligt ofta betydelsefulla karakteristiker. Schuberts prosa är liksom Camerarius' egen välsvarvad men något ordrik, varför något större koncentration skulle ha varit av godo.

Schuberts biografi över Ludwig Camerarius utgör ingen sensationell omvärdering av denne men den ger, vad som är mera värt, en helgjuten, psykologiskt hållbar levnadsteckning av en man, vilken under inte mindre än fyra decennier beklädde viktiga politiska och diplomatiska poster under ett dramatiskt tidsskede, som inte minst ur svensk synpunkt för-

tjänar det största intresse. I den brokiga skaran av utländska agenter och diplomater i svensk tjänst i början av Sveriges storhetstid var Camerarius vid sidan av Grotius den mest representativa. Tog sig hans humanistiska bildning inte uttryck i författandet av lärda verk, förmådde han i stället som Schubert framhåller att ingjuta något av humanismens anda i sin egen tids diplomati.

Magnus Mörner.

Paul Strassburg.

Hovrådet Paul Strassburg är en icke okänd person i den vida krets av tyska och andra utländska diplomater som användes för olika uppgifter av Gustav Adolf och Axel Oxenstierna. Han var född i Nürnberg 1595 och dog i Worms 1654; hans svärfar var Ludwig Camerarius. Åt hans mångskiftande levnad har *M a g n u s M ö r n e r* ägnat en på omfattande käll- och litteraturstudier grundad biografi, *Paul Strassburg, ein Diplomat aus der Zeit des Dreissigjährigen Krieges* (Südost-Forschungen, Band XV, 1956, s. 327—363). Ej minst Mörners intima kännedom om litteraturen rörande Trettioåriga kriget skänker åt uppsatsen dess speciella prägel.

Sven Francs begravningstal över Axel Oxenstierna.

Sven Franc, adlad Franc (f. 1625, † 1674), var protokollssekreterare och hovråd och känd som författare till ett vid universitetet i Leyden hållet åminnelsetal på latin över Axel Oxenstierna, tryckt i Leyden 1655. En sentida ättling till en broder till Sven Franc, pastor *S a m u e l E. F r a n c* i Plymouth, Mass., U.S.A., har publicerat en engelsk översättning av parentationen *Sven Franc's funeral oration on Axel Oxenstierna* (Plymouth, Massachusetts, 1956, 38 s.). Det kan ha sitt intresse också för svensk publik att veta att möjlighet nu finns att på ett levande språk taga del av detta prov på 1600-talets akademiska retorik.

Ulrika Eleonora d. y.

W a l f r i d H o l s t har låtit sin bok om Fredrik I följas av en biografi över *Ulrika Eleonora d. y.* (Wahlström & Widstrand, Sthlm 1956, 320 s., kr 21: 50, inb. kr 28: 50). Givetvis sammanfalla källmaterial och litteratur till en del i de båda verken. Från 1713 började Ulrika Eleonora spela en större politisk roll. Hon kom under de närmaste åren att stå i en svår ställning mellan Karl XII och rådet, sliten mellan lojaliteten mot brodern och hänsynen till landets svåra läge. Holst tar bestämt ståndpunkt i den gamla stridsfrågan om förspelet till Karl XII:s död. Han understryker, att den tes, enligt vilken Fredriks fruktan för Görtz'supponerade framgång på Ålandskongressen skulle ha utlöst en mordkomplott från hessarnas sida och skottet vid Fredrikshald, endast är en konstruktion. Även om man helt håller med förf. härvidlag, måste man väl fråga sig, om Fredriks brev till Ulrika Eleonora från sommaren 1718 äro så starka bevis för att

han varit oskyldig (s. 154). I dessa säger sig nämligen Fredrik med tillfredsställelse hälsa en svensk-rysk fred som resultat av Görtz' förhandlingar, vilket betraktelsesätt enligt Holst överensstämde med den hessiska politiken vid denna tid. Kan man vänta sig, att Fredrik skulle skriva på annat sätt till Karl XII:s moraliskt rätlinjiga och mot brodern lojala syster, helst om han umgicks med mörka planer mot konungen och Görtz? Sedan Ulrika Eleonora avgått som regerande drottning, spelade hon endast sporadiskt någon politisk roll och gav då utlopp för sina anti-holsteinska stämningar. Under Fredrik I:s sjukdom 1738 övertog hon regeringen, närmade sig mössorna, bl. a. sin gamle fiende Horn, och försökte hindra förbundet med Turkiet. Psykologiskt intressant är, hur den femtioåriga drottningen, som tidigare visat en stolt, resignerad attityd mot Hedvig Taube, kort före sin död med passionerad frenesi sökte avlägsna rivalen inte endast från Stockholm utan t. o. m. från Sverige. Hos förf. till denna biografi förenas på ett lyckligt sätt ingående kunskap om svenska och utländska källor och en utomordentlig förmåga att i en klar, livfull och elegant stil sammanställa materialet.

Torgny Höjer.

Pehr Kalms amerikanska reseräkning.

Bengt Hildebrand gjorde 1939 ett lyckligt handskriftsfynd i Vetenskapsakademiens arkiv genom upptäckten av Linnélärjungen Pehr Kalms hela reseräkning från hans berömda Amerikafärd 1747—1751 jämte några tidigare okända brev från Kalm till akademiens sekreterare Pehr Elvius och Pehr Wargentín. Såväl räkenskaper som breven ha nu av Hildebrand befordrats till trycket under titeln *Pehr Kalms amerikanska reseräkning* (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, 356. Helsingfors 1956. 105 s.).

Som utg. påpekar i inledningen har Pehr Kalm alltsedan 1890-talet och fram till den allra senaste tiden varit ett livligt omhuldat föremål för den lärdomshistoriska forskningen. Det är under dessa förhållanden tacknämligt att denna här kan tillgodogöra sig nytt material. Reseräkningen är förd så gott som dagligen med en utsökt noggrannhet och blir därigenom en dagbok i utgiftsposternas form. Vi få här åtskilliga nya biografiska fakta, t. ex. om den svenska kolonin i London eller om den avsigkomne svenske tiggaren Reinke i Amerika.

B. Bé.

Anders de Bruce.

Stadsbibliotekarien i Helsingfors docent H a n s H i r n har sedan flera decennier dokumenterat sig som en inträngande forskare i det gustavianiska Finlands förvaltningshistoria och ämbetsmannavärld. Senast föreligger nu hans stora, av Suomen Historiallinen Seura utgivna monografi *Anders de Bruce 1723—1787. En förvaltningshistorisk undersökning* (Helsinki 1957. 475 s. Historiallisia tutkimuksia 46).

Föremålet för denna avhandling tillhörde den gren av den skotska ätten som introducerades på riddarhuset 1752. Från början utbildad till fortifikationsofficer, därtill sannolikt inspirerad av sin morbror den bekante överstelöjtnanten A. J. Nordenberg, adlad Nordenskiöld, arbetade de Bruce i femton år på byggandet av Sveaborgs fästning till dess en allvarlig kris ledde till hans avgång — Augustin Ehrensvärd hade av allt att döma orättvist beskyllt sin medarbetare för vissa egennyttiga manipulationer. Hirn uppehåller sig utförligt vid de Bruces förehavanden som framgångsrik lantushållare och ekonomisk företagare sedan han 1775 definitivt lämnat militärtjänsten som major vid Nylands regemente. Teckningen av de Bruces karaktär är avgjort sympatisk och i kapitlet »Vänner och fränder» förs läsaren in i den nyländska herrgårds- och officersmiljön samtidigt som man får ganska rörande vittnesbörd om de Bruces hjälpsamhet, ett drag som han visade många andra än de anhöriga.

Huvudintresset i boken knyter sig avgjort till de Bruces verksamhet som landshövding i Nylands och Tavastehus län till den dag då han i residensstaden skulle kyssa den 10-årige kronprins Gustav Adolfs hand, men i stället föll död ned vid dennes fötter, drabbad av slag. Otvivelaktigt kan de Bruce räknas till den gustavianska tidens mera framstående landshövdingar och de utomordentligt kinkiga uppgifter av administrativ och kanske framför allt social natur som han hade att bemästra belyses skarpt — författarens undersökning av de Bruces förhållande till landskansli och länsmän utgör en tidsskildring av stort intresse.

Hirns arbete tillhör knappast de mera lättlästa biografierna, men den som är intresserad av fördjupade studier i den gustavianska tidens liv har all anledning att vara författaren tacksam för hans omsorgsfulla och i flera avseenden givande och skickligt utförda studie.

W. O-g.

Svensk historia i bild.

Att landskapsmålaren Elias Martin utfört en stor svit teckningar till Sveriges historia har hittills blivit föga uppmärksammat. Det rör sig om en serie av drygt sextio tuschlaveringar, som redan omkring 1840 kom i Uppsala Universitetsbiblioteks ägo genom testamente av den kände samlaren generalmajor Carl Hård. Denne hade förmodligen själv köpt teckningarna vid den auktion som anordnades i Martins hem efter hans bortgång 1818. Såvitt jag vet utgör Martins teckningssvit det första försöket i stor skala till bokillustrering av svensk historia.

Bilderna ha nu sammanförts i en synnerligen vacker edition på Allhems förlag, *Elias Martin. Teckningar till Sveriges historia* (1956), med bibliotekarien Åke Davidsen som utgivare och kommentator. Han påpekar med all rätt att blott hälften av materialet anknyter till Sven Lagerbrings »Swea rikes historia», som ju i tiden endast går fram till mitten av 1400-talet. De 33 bilder som beröra Gustav Vasas historia till och med Västerås riksdag måste ha fått sina motiv från annat håll. Det visar sig nu vara inte Lagerbrings kända »Sammandrag», som även omfattar nya tiden, utan Olof Celsius d. y:s arbete »Konung Gustaf den förstes historia», vilket Martin följer in i detalj såsom han tidigare gjort med Lagerbrings verk.

Det torde ha varit Carl Christopher Gjörwell, Lagerbrings förläggare, som tog initiativet till Martins bildsvit. Ett obeaktat brev i Uppfostrings-sällskapetets tidningar från sommaren 1783, som Davidsson avtrycker, belyser Gjörwells engagement i frågan. Själv ställde sig tydligen Lagerbring rätt reserverad till tanken på en illustrerad edition av sin historia. Martins bilder, i varje fall den äldre sviten, översändes för granskning till den gamle historikern i Lund, som försåg dem med allehanda kritiska kommentarer.

De dräkthistoriska begreppen voro ju mycket oklara vid denna tid, och man kan knappast lasta Elias Martin för att han inte lyckats kostymera sina fornnordiska och medeltida gestalter på rätt sätt. På den punkten kommer också Lagerbring med utförliga anmärkningar. Martins fornnordiska kvinnor bära gärna antikiserande dräkter, medan männen stoltsera i renässansaktiga kostymer, som erinra oss om gustavianernas svärmeri för Vasatiden, manifesterat bl. a. i Gustav III:s »nationella dräkt». Som Karl Asplund påpekat, erinra Martins kungar och andra manspersoner ofta om Rembrandts »gamla pittoreska judegestalter».

Någon historisk realism har Martin helt naturligt inte kunnat uppnå, men som konstnärliga prestationer äro många av hans blad, såvitt jag förstår, av mycket hög kvalitet. Åt den sidan av saken ägnar Davidsson ett något förstrött intresse. En del av Martins teckningar äro blott löst skisserade. I många fall ha de dock en eldig inspiration, en dramatisk verve och ett rikt valörspel, som kan föra tankarna till Sergels croquiser. Att den gustavianska teatern betytt mycket för Martins dramatiskt uppbyggda historiescener synes mig också vara uppenbart.

Enligt en anteckning av Lagerbring har Martins teckningar även granskats av Gustav III, som därvid tydligen, såsom Davidsson påpekar, fått den första impulsen till sitt skådespel »Oden och Frigga». Det fick sin premiär i maj 1783, dvs. vid samma tidpunkt som Gjörwell förberedde sin illustrerade historieedition. Att denna för sin tid nya och vågsamma utgåva aldrig fullbordades sammanhängande säkerligen med Gjörwells brydsamma ekonomi.

Ett par av teckningarna ha dock graverats, säkerligen av Elias Martin själv och ingalunda av hans elev Heland, såsom Hans Frölich uppger i sitt mycket otillförlitliga arbete om bröderna Martins gravyrer. Ett föga känt blad med sex historiemotiv i en etsad serie måste också hänföras till Elias Martin. Även i olja producerade sig konstnären inom samma ämnessfär, åtminstone vid ett tillfälle. Jag tänker på en målning, föreställande Gustav Vasa vid riksdagen i Vadstena, en scen som också anknyter till Celsius d. y:s historia. I sin katalog från 1806 har Martin i anslutning till Celsius uppräknat samtliga de på duken agerande, med en karakteristisk kommentar av eget märke: »Stort! Stort! kunna dessa namn utplånas ur Svänska hjertan?» Det är en liten vacker målning, där kolorit och ljusdunkel antyder frändskap med både Rembrandt och Pilo och där hela sceneriet har mycken likhet med en del av Martins teckningar till svenska historien. Jag hade turen att förvärva tavlan för ett par decennier sedan till ett mycket hyggligt pris, och vid den stora Martinutställningen i Liljevalchs konsthall 1950 presenterades den som ett dittills okänt verk av den geniale mångfrestaren Elias Martin.

Bellmans skrifter.

En ny del (den tionde) av Carl Michael Bellmans skrifter utgivna av Bellmanssällskapet har sett dagen: *Dikter till enskilda. 3. 1785—1789* (Sthlm 1957, 233 s. text + 211 s. kommentarer m. m.). Volymen har ombesörjts av sällskapets sekreterare vår nu levande främste Bellmanskännare docenten O l o f B y s t r ö m. Utgivarens starka intresse för och ingående kunskap om den vidsträckta och brokiga kretsen kring skalden ger hans arbete ett betydande personhistoriskt värde, så mycket större som Byström genom djupgående arkivforskningar lyckats sprida nytt ljus över flertalet av de i dikterna berörda personerna. Den biografiska orienteringen underlättas av ett personregister.

Gustaf Löwenhielm.

F. d. maskindirektören S v e n K l e m m i n g har utgivit en biografi över *Gustaf Carl Fredrik Löwenhielm* (Sthlm 1956, Natur och Kultur i distribution, 216 s., kr 21: 50, inb. 26: —). Löwenhielm spelade under 1800-talets förra hälft en betydande roll, först som framträdande militär och diplomat i kronprins Karl Johans omgivning, därefter sedan 1818 som svensk minister i Paris och under 1830- och 1840-talen i viss mån som ridarhuspolitiker med »reformkonservativ» inställning. Boken är resultatet av ett omfattande och hängivet arbete, inte minst när det gäller att uppspåra minnen från Löwenhelms sista tid i Paris. Förf. är emellertid medveten om att mycket källmaterial ännu väntar på att dragas fram, innan en vetenskaplig biografi över Löwenhielm kan skrivas. Det måste nog sägas, att boken lider av vissa brister, så t. ex. då det gäller citering och angivande av källor. Likaså blandas ofta nog samtida och sena källor på ett förbryllande sätt. Trots detta kan man ur denna biografi få fram en ganska god bild av Löwenhielm. Inte minst har förf. lyckats i sin teckning av den åldrande ministern i Paris och hans fortskridande senilitet, som var uppenbar för de flesta men inte för honom själv.

Torgny Höjer.

Gottfrid Billing.

I Lunds universitetsbibliotek förvaras biskop Gottfrid Billings († 1925) minnen; handskriften skänktes dit 1949 av hans svärson, numera framlidne biskop Edvard Rodhe. De ha enligt de villkor för publicering, som Rodhe föreskrivit, offentliggjorts av Hilding Pleijel under titeln *Gottfrid Billings levnadsminnen till och med Västerås-tiden* (1955; Saml. o. stud. t. sv. kyrkans hist., 33; kr. 11.—). Pleijel har försett utgåvan med värdefulla tillägg i form av inledning och kommentar. Minnena ha tidigare utnyttjats dels av Billing själv (i *Under Lundagårds kronor*, 1—2, 1918—21, och för *Västeråstiden i Hågkomster och livsintyck*, 1, 1921), dels av prosten Erik Petzäll i hans arbete om »Gottfrid Billing som andlig talare och författare» (1930), dels och mest av Rodhe i »En kyrkoman i vardande» (*Kyrkobygge och kärlekstjänst. Kyrkliga förbundet i Malmö 1919—44*, tr.

1944). Man är utgivaren tacksam för att nu få studera en samlad utgåva; det hade emellertid varit värdefullt få veta, vad som icke fått komma med — är det familjeskildringar eller är det tiden efter Västeråsepiskopatet?

När Carl Hallendorff 1928 utgav Billings »Anteckningar från riksdagar och kyrkomöten 1893—1906», karakteriserade han honom i en inledning. Han betonade där, att B. var »den borne talaren, men en talare, vars ord skulle höras, icke läsas». För den, som sett, hört och något litet även råkat biskop Gottfrid Billing, måste det stå klart, att eftervärlden aldrig kan bilda sig en fullständig föreställning om hans personliga charm. Den ståtliga gestalten, de genomträngande, kloka ögonen, den myndiga, mörka, varma stämmans säregna skånska brytning, det fängslande ej blott i apparition utan också i konversation, den snabbt utslungade kvicka repliken — det mesta av detta är oförglömligt men också på något vis 'oöversättbart' för framtiden. Det är karakteristiskt för Billings oefterhärmliga humor, att när min mor i vårt hem i Lund en gång visade honom ett vackert, men ytterst skört konstglas i form av blomstängel med kalk, sa Billing: »Slå sönder det med detsamma, så är det gjort!» Jag minns honom också från en middag hos grevinnan Ebba Beck-Friis i Lund. När herrarna satt och rökte, sa Billing till hovmarskalken G. Coyet och ungdomarna (som var numera fd. ambassadören frih. Hans Beck-Friis och recensenten): »Ah, hör nu, de dansar nåt, som kallas one step — jag kommer ju aldrig på sånt — hur ser det ut?», varpå Coyet och Beck-Friis steg upp och dansade one-step inför biskopen; det föranledde endast kommentaren: »Jaså, ser det så ut.»

Billings memoarer kunna inte heller stilistiskt fullt förmedla hans levande gestalt. Han är inte någon litterärt skolad berättare, har heller inte någon litterär stil. Han betonar även själv att han, i likhet med hela sin familj, saknade »sentimentalitet» (s. 25) och tillfogar (s. 28): »vi äro rädda för att visa känslans värme, även då den fins». För den, som känner vissa av de personförhållanden, varom han talar, fördjupas bilden och intrycket, men det kan alltså inte framgå direkt av boken. Han berättar enkelt, stillsamt och okonstlat, i några få fall gripande — inte genom uttrycket, men genom de skildrade sak- och personförhållandena. Den höga intelligensen lyser, med få undantag, klart igenom, men samtidigt ger boken också en tydlig föreställning om Billings begränsning. Vad Bertil Boëthius i en intressant artikel 1924 om B. (i Sv. biogr. lex., 4, s. 368) uttrycker så, att B. »var måhända mindre lagd för specifik vetenskaplig forskning» — Hans Larsson uttalade något liknande i Svenska akademien 1925 — bekräftas på ett vida intensivare sätt av minnena. Det är kanske för starkt att säga om en professor och biskop, att han, med all sin rika begåvning, verkar 'ointellektuell', men man frestas ibland till det under läsningen. I varje fall har den begränsning i vetenskaplig bildning, som B. på flera ställen vidgår, varit än större än han själv tycks ha insett. Billings hela kulturella orientering och bildning var från början märkligt begränsad till prästerligt-teologisk miljö och dithörande tänkesätt utan andra kulturinslag. Jag kan inte erinra mig, att en enda litterär författare nämns i hela boken; B. skriver att man i fädernehemmet läste engelska romaner i Tauchnitz-edition men anger inte heller därvid någon bestämd författare. Biskopens breda administrativt-politiska orientering genom episkopat och prokansleriat samt landstings-, riksdags- och kyrkomötesarbete gör ingen ändring i intrycket eller karakteristi-

ken av honom som kulturpersonlighet. Hans professur var i praktisk teologi. Det sätt, på vilket han bedrev ämnet, och hela hans typ ge intryck av praktikern, organisatören, talaren — inte av teoretikern, vetenskapsmannen eller av en litterärt allmänbildad kulturmänniska. Han betonar f. ö. själv, att han vid sina klassiska studier mera fäste sig vid det språkligt-formella än vid innehållet och han talade inga andra levande språk än skånskan, såsom han själv angivit.

Billings far var lanträntmästare i Kristianstad, modern dotter av kyrkoherden i Osby teol. dr S. J. Collin. När B. skildrar det djupt älskade fäderneshemmet på gården Fridhem (i Vinslövstrakten utanför Kristianstad) ger emellertid hela den yttre bilden av miljön snarast intryck av prästgårdsidyll i den stil, som Goldsmith införde i europeisk litteratur. Dock fanns det direkt lågkyrkliga inslag, t. ex. i besöken av sångarpredikanten Oscar Ahnfelt, men typiskt nog reagerade Gottfrid B. mot denne i rätt hög grad. Medan fadern tecknas i ljus kom det mörka inslaget, själssjukdom, från Collinarna. Modern, i övrigt tydligen rikt utrustad med förståndsklarhet, viljeenergi och djup känsla, hade koleriskt men framför allt djupt melanholiskt temperament. Hela perioder var hon direkt själssjuk, nedsjunken i den djupaste melankoli, och den sista perioden gick fram till hennes död. När B. blivit biskop, sade modern: »mitt arma, arma barn!» Tunga arv funnos således hos Billing själv, sonen biskop Einar har vittnat därom. Det gällde särskilt Gottfrid B:s äldre år, då han kunde vara djupt nedtryckt av melankoli och religiöst grubbel. Maktmänskan B., politikern, verkade alltså — som Geijer sagt om Erik XIV — på en mark över »underjordisk eld». Erfarenheterna rörande modern gävo Gottfrid B. en djup förståelse också för andra mänskors själsliga lidanden.

Fridhemsskildringen har stort kulturhistoriskt värde. Miljön var, som antytts, starkt borgerligt-teologisk. Det enda adelsfolk B. nämner från den på herrgårdar rika Vinslövstrakten är ett par äldre fröknar Toll och karakteristiken ger vid handen, att deras miljö vid den tiden verkat främmande på honom. Från grannstäder omtalar B. särskilt grosshandlare Nils Holms stora, vackra hem i Sölvesborg (farfars far till förste arkivarien Nils F. Holm). Vi kunna ej i detalj följa minnesskildringen av B:s utveckling. Boken är skriven i perioder, med långa avbrott emellan, vilket B. själv beklagar och som också påverkat den det oaktat intressanta framställningen. Till Lund och teologin kom B. i den »stora fakultetens» tid: E. G. Bring, som blev hans svärfar, H. M. Melin, A. N. Sundberg och W. Flensburg. Så snart det rör familjen, även svärfadern, är B:s skildring emellertid medvetet kortfattad (utom beträffande modern). Fästmon och makan Frida Bring, vars ansikte framstår för recensentens minne som genomlyst av fitness och godhet, nämns vackert och pietetsfullt men mest utan konkreta detaljer.

Det, som ger Billings minnen ett särskilt värde, är, såsom också utg. påpekat, den långa raden av porträtter, särskilt av teologer. Bland de finaste och intressantaste är det av företrädaren i Lund biskop Wilhelm Flensburg — ett huvudbidrag till dennes karakteristik. En lång rad andra gestalter presenteras: domprosten Olbers (intressant men rätt kritiskt skildrad), C. W. Skarstedt, Pehr Eklund (som B. knappast rätt förstått eller uppskattat), filosofen Axel Nyblæus, klassikerna Chr. Cavallin och A. T. Lysander,

litteraturhistorikern Gustaf Ljunggren och — på ett trevligt sätt skildrad — orientalisterna C. J. Tornberg. Emellertid är det nog karakteristiskt för Billing, att när han i jämförelsen (s. 90) mellan Cavallin och Lysander anger den förre som mer framstående filolog, men Lysander som »ett genie eller ett stycke genie», så blir teckningen av den senare likväl ofullgånge. Billing säger blott, att Albert Lysander var »huvudsakligen litteraturhistoriker och bemödade sig särskildt om litteraturhistoriska jämförelser». Men man får hos B. inget begrepp om Lysanders pionjärgärning inom forskningen rörande Love Almquist och Kierkegaard av det skäl, att Billing nästan aldrig för fram andra författarnamn än teologer. Inte heller i karaktéristiken av Gustaf Ljunggren nämns något om, vilka ämnen denne sysslade med. Däremot gör B. i fråga om Ljunggrens person en så intressant distinktion som att säga: Ljunggrens styrka (som rektor) låg i »att icke begå några fauter». Över huvud lever mycket av det gamla Lund upp i boken, B. tecknar bl. a. historikern Niklas Tengberg, gift med Gottfrid och Frida B:s fränka Ebba Bring. Tengberg dog helt ung och B. anger, att »få personer funnits, om vilka närstående eller vänner varit så måna och öma» som om änkan, Ebba T. Det är fint av den gamle bispnen att här inte säga ut, vad recensenten vet, att det var just Gottfrid och Frida B., som voro särskilt hjälpsamma, också ekonomiskt, mot änkeprofessorskan Tengberg.

Billings sinne för väckelserörelserna verkar ibland inte stort. En präst som Pehr Nyman avfärdas med det korta epitetet »kurjös». Att Gottfrid B. själv icke desto mindre hade särskilda gåvor på själavårdandets område är säkert. Man ser det bl. a. av hans miniatyrbild av den värkrutna gamla »Karna i fattighuset» i Lund. Svärmodern, biskopinnan Bring, hade fäst B:s uppmärksamhet på uppgiften att vårda henne. B. besökte henne varje söndag i många år och gick då även till andra där. På tal om henne lyfter Gottfrid B. ett ögonblick på förhänget och låter oss se sin äkta fromhet. Säkert hade han en stor förmåga att tala i andliga ting just till enkla människor.

Boken slutar med B:s skildring av Västeråstiden. B. ansåg sig ha vunnit mycken och viktig erfarenhet i denna för honom, skåningen, alldeles främmande trakt.

Till kunskapen om lundabiskopen och politikern B. ger de utgivna minnesanteckningarna inga egentliga bidrag. Inte heller möter man prokanslern, som ju mer än en gång blev angripen för sina vota, t. ex. när han 1901 försökte hindra Knut Wicksell att få professuren i nationalekonomi (T. Gårdlund, Knut Wicksell, 1956, s. 210 f.). Från politikens synpunkt har man mer om Billing i den Hallendorffska editionen av B:s riksdagsanteckningar och brev. Det är, som Rodhe anfört och Pleijel citerat (s. 9), att B. inte synes ha haft »någon genomgående politisk tanke, jag hade så när sagt inga politiska ideal». Hans konservatism framträder också i memoarerna på samma allmänna sätt. Grunden till B:s politiska betydelse var nog, som både Hallendorff, Rodhe och Pleijel framhävt, att han icke var karriärist utan osjälviskt ville det helas väl. Pleijel anför, att B. 1917 erbjöds statsministerposten och då muntligen svarade kungen: »Ers Majestät, bara jag tänker på det, får jag diarrhé». Han slapp också detta ansvar — han var då 76 år. Mycket återstår emellertid att säga om Gottfrid Billing som politiker men materialet är ännu icke tillgängligt. Vad som är säkert är hans stora

betydelse för den svenska kungafamiljen, både under kung Oscars och under Gustav V:s tid.

Vad man helst håller kvar i minnet av Gottfrid Billing är emellertid den oförglömliga mänskan. Inte bara den imponerande, myndige, serafimerprydda prelaten utan framför allt den varmhjärtade själasörjaren och den uppfriskande humoristen. Hans Larssons fina teckning av honom i inträdestalet i Svenska akademien den 20 dec. 1925 är relativt kort, men koncentrerar sig nästan helt kring mänskoporträttet. Hans Larsson nämner B:s skånska humor såsom »en heder för Skåne». Av hans produktion omtalar han med uppbyggelse B:s betraktelser »För de gamla» — kanske kunde han också nämnt B:s i vissa fall intressanta minnesteckning över Schartau. Hans Larsson ger också bilden av Billing en dag mot slutet av hans levnad, då han i (dåv. Gustavs, nuv.) Börringe kyrka sade till sina kontraktsprostar: »Bedjen för er nu gamle och svage biskop. Han behöver den hjälpen och han tigger om den, ty han är en lidande och kämpande människa.» Orden leda tankarna till modern på Fridhem. De visa också, att en förstelnad figur blev aldrig Gottfrid Billing. Han förblev intill slutet levande, med allt vad det innebär av lycka och lidande. Levande bör han gå också till eftervärlden, även om den får sakna, vad den omedelbara kontakten gav.

Bengt Hildebrand.

August Bondeson.

Som nr 2 i Institutets för västsvensk kulturforskning skriftserie utkom 1956 på Gleerups förlag i Lund ett arbete av intendenten vid Värbergs museum *Albert Sandklef* om *August Bondeson* — *folklivsforskaren och författaren* (252 s.) »Tre fjärdedelar av materialet» till boken har samlats av lektor August Peterson. Efter dennes bortgång föll det på Sandklefs lott att författa levnadsteckningen. Han har därvid även kunnat bygga på egna framgångsrika arkivstudier. Att Sandklef nalkats ämnet från en folkminnesforskares ståndpunkt har varit till stort gagn för framställningen. Det är påtagligt i kapitlen om Bondesons miljö under barndoms- och studieåren och helt naturligt fallet i dem, som skildra hans insatser som folklivsforskare och folklivsskildrare.

Samtidigt som Bondeson studerade medicin i Uppsala kom han med liv och lust med i det där florerande landsmålsarbetet. Han blev omtyckt som en utomordentlig historieberättare, glad vissångare och duktig fiolspelare och blev snart en av landets ledande sagoforskare. Från början var Gabriel Djurklou hans förebild och den språkliga behandlingen var huvudsaken. Bondesons förmåga att oklanderligt återge dialekten var även mästerlig. Efter påverkan från P. Chr. Asbjörnsen sökte han sedan göra sin framställning mera komprimerad och skrev på ett dialektfärgat riksspråk. Hans sista ståndpunkt som sagoforskare var att eftersträva en ordagrann upp-teckning enligt den uppfattning, som blivit rådande inom landsmålsför-eningarna på 1880-talet. Genom sina »Historiegubbar på Dal» framstår han som en vetenskapligt arbetande sagoforskare. Beträffande Bondesons visbok, som utkom i två delar 1903, konstaterar förf., att den inneburit »ett väldigt arbete», vars redigeringsmetod ur vetenskaplig synpunkt »står

sig än i dag». Han finner, att »den är av oskattbart värde, därför att den ger en trogen bild av svenska folkets sångskatt vid sekelskiftet 1900».

Sandklef redogör utförligt för Bondesons folkvisskildringar och ägnar ett långt och intressant kapitel åt John Chronsouchs memoarer, Bondesons främsta litterära verk. Hans slutsats, att Bondeson »givit oss 1800-talets språkligt och sakligt mest äkta folklivsskildringar», torde ej kunna bestridas. Han betonar också den levande realism och sociala medkänsla samt det rättspatos, som fyller dessa. Av intresse är påpekandet av den undanskymda roll, som naturen intar i dem. Det nordhalländska landskapets upptäckare var Gustaf Ullman och ej August Bondeson.

Sandklef har kunnat utnyttja ett omfattande brevmaterial. Till bokens intressanta partier hör redogörelsen för Bondesons mellanhavanden med Gustaf af Geijerstam, A. U. Bååth och Eva Wigström. Här bör även nämnas den värdefulla korrespondensen med förläggaren Bonnier. Denna visar att Bondeson väl förstod att taga vara på sina ekonomiska rättigheter. Utöver det som redan nämnts noterar man, vad karakteristiken av Bondeson beträffar, hans starka människointresse men även ett svårmodigt drag, som tydligen har varit konstitutionellt och oberoende av den i mannaåldern ådragna svåra sjukdom, som ledde till sinnessjukdom och död. Egenheter, som vållat forskaren besvär, är Bondesons vana att emellanåt handskas ovarsamt med sanningen och hans ovilja att ge säkra uppgifter om sina arbetsmetoder eller arbetsplaner. Bondeson hade även svårt för att medge inflytande från andra eller erkänna kritik, även om han många gånger rättade sig efter den.

Som slutomdöme kan sägas, att monografin om August Bondeson utgör en fängslande läsning och att den är rik på sakliga upplysningar. Tyvärr saknas personregister.

Sven-G. Haverling.

Folkhögskoleminnen. Ludvig och Elisabeth De Vylder på Matarengi och Katrineberg.

Den nordiska folkhögskolan uppstår i Danmark med Grundtvig som upphovsman. Det är därför naturligt, att när de tre första svenska folkhögskolorna tillkommo 1868, placerades två av dem i det Danmark närbelägna Skåne: Önnestad i Kristianstads län och Hvilan i Malmöhus. Den tredje var det östgötska Herrestad, 1872 flyttad till Lunnevad. 1870-talet blev en blomstringstid, därpå kom viss avmattning men under 1900-talets första årtionde gick folkhögskolan raskt framåt. Man började mer allmänt förstå den oerhörda betydelse den hade för folkets fostran och bildning.

Rörande folkhögskolan från 1890-talets slut och under årtiondena fram till 1930-talets mitt har nyligen utkommit en samling minnen, som på det livligaste kan rekommenderas både från kultur- och personhistorisk synpunkt. Det är en av veteranerna på området, som med ingående sakkunskap givit denna skildring, rektorskan Elisabeth De Vylder, född Lundberg: *Så minns jag det*. Folkhögskoleminnen och tidsbilder (LT:s förlag, 1957. 198 s., ill. Häft. kr. 10:—). Som änka efter folkhögskole-

pionjären *Ludvig De Vylder* (f. 1871, † 1944) och själv tidigt verksam inom folkhögskolan har hon haft de bästa förutsättningar för sitt arbete och väl utnyttjat dem. Vid något över 80 års ålder kan hon nu också se tillbaka på ett rikt liv och påtagliga resultat av makens och sin egen gärning.

Elisabeth Lundberg är lundabarn och de minnesbilder hon i början rullar upp komma att fångsla alla lundensare. Hon är dotter till en på sin tid allmänt känd man i den gamla akademistaden, den djupt originelle perukmakaren Birger Lundberg, som efter egen utsago, 'behandlade' sina kunder, gärna såg akademiker som sådana och ej sällan annonserade på latin — han var son till en latinmagister i Göteborg. Författarinnan ger av fadern och hemmet en ovanligt frisk, pietetsfull och charmfylld skildring; hemmet låg i hörnet av Kilians- och Skomakargatorna. Barnen Lundberg tyckte sig ibland om kvällarna höra den själssjuka Hills rop; domprostinnan Melin var en vördad dam i grannhuset och längre ner såg man romanistprofessorn Fr. Wulffs av Brunius byggda tegelhus. En släktnknytning av stor betydelse i Lund fick familjen Lundberg genom Elisabeth L:s förlovning (hemligt 1891, eklaterat 1895) och giftermål i dec. 1898 med Ludvig De Vylder; den långa väntetiden av 7 år belyser dåtida kulturförhållanden. Familjen var ursprungligen belgisk, Ludvigs far Louis Charles De V. var född i Stockholm men blev fotograf i västra Tyskland. Först som 14-åring kom sonen Ludvig till Sverige, till sin fars halvsystem Maria Ribbings och hennes make medicine professor Seved Ribbings hem på Spoletorp. Med detta hem och den Ribbingska familjen blev det unga paret De Vylder därför nära lierat för livet och många bidrag ges i boken också till den Ribbingska historien.

Ludvig De V. började på Lunnevad, medan Elisabeth L. var sekreterare hos Leonard Holmström på Hvilan. I hennes av religiös värme genomandade bok, där stränga domar aldrig fällas över människor, framstår likväl klart en tidsbild av hur dåtida arbetsystem fungerade — sekreterarlönen för 3 månader var 25 kr., som räckte för lördagsresorna till Lund; därtill kom en gratifikation på 50 kr. För fästfolket blev det av största framtida vikt, att de kommo till Yngve Melanders folkhögskola i Boden. Därmed inträdde Norrland i deras program och där kom deras huvudgärning att utföras — men inte i Boden. Redan där fick emellertid Ludvig D. ta hand om ungdomen från Tornedalen och den kunde inte svenska, enbart finska. Gruppen var första året ett dussin unga. Det stod klart för L. D. att i Tornedalen väntade en riksviktig uppgift. Han tog, trots bestämt motstånd från Melanders sida, hand om frågan. Innan dess fingo L. D. och E. L. dock nya erfarenheter både från Katrinebergs folkhögskola i Halland och från den klassiska danska folkhögskolan i Askov, där då Ludvig och Charlotte Schröder, senare deras dotter och svärson Jacob Appel härskade. Förf:an betonar, hur Ludvig D. och hon togo upp arvet efter alla pionjärerna, både de svenska och danska, och sedan själva fingo bli pionjärer.

Huvudkapitlet i boken handlar därom: Matarengi folkhögskola 1899—1911. Grundandet av denna Tornedalens kulturhård hann L. D. själv i korthet skildra 1940, men hans änkas detaljrika och djupt fångslande berättelse kompletterar här. Matarengi låg 18 1/2 mil bortom slutpunkten

för det svenska järnvägsnätet, resor och transportsvårigheter voro odrägliga. Den finskspråkiga befolkningen var misstrogen mot allt som smakade 'herrskep', ekonomin beredde stora svårigheter — men för de båda entusiasterna var allt detta blott hinder, som skulle övervinnas. I okt. 1899 öppnades landets nordligaste folkhögskola. Den gripande skildringen av svenskt kulturarbete i denna obyggd kan ej här refereras, men den bör läsas av så många som möjligt.

Att Ludvig D:s gärning ej kom att skildras i Svenskt biografiskt lexikon, h. 52, berodde på, att det utkom 1942, då han ännu levde. Men i Svenska män och kvinnor, bd 2, borde han ha varit med och får för framtiden ej glömmas. Kulturskildringen i makans bok av både Tornedalen och arbetet där är av rikshistoriskt intresse. Målet var ingalunda att utrota finskan utan att göra befolkningen tvåspråkig — den var själv verkligen angelägen härom (s. 76 f.). Därtill voro ej minst lantmannaskolan och skolköksundervisningen av särskild betydelse. Ludvig D. prästvigdes 1905; hans och makans insatser voro även av religiös art. L. D. predikade också på finska. En svårighet var den intensiva kölden, en annan kaffedrickningstvånget — det kunde bli 16 koppar på en dag! Fängslade skildras sommarkurserna och gripande nödåret 1902—03, då man lyckades fästa landets uppmärksamhet på den bortglömda och försummade landsändan.

Det är intet underskattande av rektorsparet De Vylders senare gärning på Katrineberg i Halland 1911—35, om man säger, att Matarengiskildringen ändå är bokens höjdpunkt. Ludvig D. led mycket av köldklimatet och efter 12 år i Tornedalen tvungos De Vylders att söka sig söderut och det blev till Katrineberg. I Norrland hade man haft svårigheter med læstadianerna, i Halland blev det med schartauanerna (s. 128 ff.). Även på Katrineberg var arbetsfältet rikt och skildringen är också för denna period mycket givande. En redogörelse för L. D:s författarskap ges i slutet av boken. Hans änka omtalar, att han själv var obenägen att nedskrivna sina minnen — att »genomleva allt ännu en gång». Det har varit Elisabeth D. förbehållet att resa ett monument över makens gärning och också över sin egen. Må detta ej missförstås: där finns intet av självhävdelse i framställningen. Men det finns gärningar, som tala för sig själva. Bokens persongalleri är rikt och skiftande, de mötande tecknas klart och levande. Personregister saknas men kommer att utarbetas inom Personhistoriska institutet. Man bör ha lätt tillgång även biografiskt sett till en så fängslade kulturskildring, som visar djup insikt samt lång och rik erfarenhet och samtidigt utstrålar värme och humor.

Bengt Hildebrand.

Knut Wicksell.

Den 4 oktober firas i Lund traditionsenligt minnet av Tegnér's inskrivning som student, varvid årets nya studenter hälsas välkomna. 1905 var Verner von Heidenstam inbjuden som högtidstalare. Han utgick i sitt tal från unionsupplösningen och framhöll att Sverige med heder bestått sommarens prov och att fosterlandskärleken nu måste vända sig mot inländska mål.

Bland de inbjudna befann sig Knut Wicksell. Redan under det att Heidenstam uttalade sina vackra ord om Sverige hade den radikale gästen, skrev Lunds Dagblad, »uppträtt på ett i hög grad störande sätt genom halvhöga protester och ilsket morrande». Sedan ordet förklarats fritt besteg han talarstolen och började under publikens besvärande skratt och sorl och protester att tala om unionsfrågan. Akademiska föreningens ordförande uppmanade honom förgäves att tåga, publiken utbrast i fosterländsk sång för att överrösta talaren, »men herr Wicksell stod kvar i talarstolen med ett vansinnigt leende på läpparna». Stundtals sjöng han med, och efter nationalsångens slut återtog han ordet: »Efter denna vackra sång skall jag bedja att få fortsätta».

Larmet mattades ej. Ehuru både föreningens och studentkårens ordförande störtade upp i talarstolen och vädjade till Wicksell att sluta, stod han kvar »leende och stolt». Efter en stund avtågade publiken, fylkad i leder och sjungande Dåne liksom åskan bröder. Gasbelysningen skruvades nu ned, men några av talarens trogna lyckades ur en retirerande vaktmästares hand erövra en ljusstake, och i det flämtande skenet från den fortsatte Wicksell sitt anförande. Till slut lämnade också han lokalen, skyddad av några studenter mot befarade angrepp.

Intermezzot är betecknande för Knut Wicksell. Han valde medvetet den stora skandalen som formen för sitt deltagande i det offentliga livet för att påkalla uppmärksamheten för sina idéer och förkunnelser, samtidigt som hans beteende var ett uttryck för hans enorma sanningslidelse. Vid ett annat tillfälle hade han vägrat att deltaga i fakultetens beslut att sända en krans till Oscar II:s bår och när han skulle inge en ansökan om ett reseanslag motsatte han sig att underteckna kungaskrivelsen med »underdånigst». I sitt 1-maj-tal på Heden i Göteborg 1904 framförde han en välbekant hälsning till Bobrikoff som ett led i sin strävan att utmana de ryssfientliga stämningarna i landet. De flesta av dessa försök att chockera den allmänna opinionen lyckades överhövan. Även hans närmaste vänner och vapendragare tvingades i sådana situationer ta avstånd ifrån honom.

I sin utomordentligt fängslande biografi *Knut Wicksell. Rebell i det nya riket* (Sthlm 1956, 411 s.) har professor Torsten Gårdlund med utnyttjande av bl. a. 2.000 brev i Wicksell-arkivet i Lund tecknat den politiska och psykologiska bakgrunden till Wicksells samhällsåskådning. Wicksell har betecknande nog kallats för Brandgestalten i vår sociala historia. Kompromisser och taktiska eftergifter var honom en styggelse och stärkte ytterligare hans sanningslidelse. Liksom Brand plågades han av

»en anad brist på harmoni
emellan livet som det är
och livet som det borde vara».

Därför skärptes hans kampinställning under 90-talet, då många av 80-talets idéer syntes att gå under och falla i glömska.

Det märkvärdiga är, att denne vilde agitator och hetsige polemiker (som i privatlivet var den mest försynta och stillsamma person) samtidigt var en vetenskaplig forskare av världsformat. De värderingar av hans insatser inom nationalekonomi, som Gårdlund gör i egenskap av framstående fackman, bekräftar detta. Som vetenskapsman kunde Wicksell ta av-

stånd från idéer som hans vanliga meningsfränder inom olika radikala läger förfäktade på samhällsekonominns område t. ex. i fråga om en socialisering av näringslivet. I stället förordade han ett ekonomiskt program som skulle ta sikte på fördelningsreformer så att den fria ekonomiska stegringen skulle ske under lika villkor.

Det är en både fördjupad och mera nyanserad bild som Gårdlund komponerat av den store radikalen och idealisten, samtidigt som hans arbete väcker till liv minnet av de stora samhällsdebatterna från 80-talet.

Per Sandberg.

Torsten Nothin.

Under år 1955 utgav som bekant f. överståthållaren Torsten Nothin en bok, som han kallade: *Från Branting till Erlander* (Sthlm, 392 s. + illustrationer). Boken väckte ett stort uppseende i pressen. Orsaken var icke, att Nothin likt en Hugo Hamilton, en Ernst Wigforss eller en Gustaf Andersson i Rasjön i memoar- eller dagboksform lämnade uppseendeväckande bidrag till vår egen tids historia. Skälet var i stället, att han — medlemmen av samtliga socialdemokratiska regeringar t. o. m. 1933, den socialdemokratiska f. d. riksdagsmannen och ordföranden i ett otal statliga kommittéer, senast i 1949 års försvarsutredning och 1953 års budgetberedning — i denna bok med utomordentlig häftighet angrep den nuvarande regeringspolitiken, enkannerligen dess främste talesman, statsminister Tage Erlander. Tendenser till sådan kritik hade Nothin visserligen redan tidigare uppvisat, men i den nya boken framfördes kritiken på bred front, med omisskännelig bitterhet och med skarp personlig udd.

Personhistorikern måste från sin begränsade synpunkt beklaga, att Nothins främsta syfte med boken blivit stormlöpning mot den erlanderska ministären och »välfärdspolitiken». Därigenom ha de »anteckningar» Nothin beslutat samla och komplettera för riksarkivets räkning, i sin offentliggjorda form icke blivit av det biografiska värde, som de kunnat bliva. Härmed är dock icke sagt, att de sakna intresse ur personhistorisk synpunkt. Nothin är en god berättare med intresse för det individuella och hans karaktäristiker av t. ex. den beundrade Branting, »den aktade rikshushållaren» Fredrik Vilhelm Thorsson, Rickard Sandler, Per Albin Hansson, Per Edvin Sköld, Gustav V och prins Gustaf Adolf äro läsvärda. Även åtskilliga av de »dii minores», som Nothin mött under sin långa ämbetsmannakarriär, bl. a. som jurist, generaldirektör i lantmäteristyrelsen och överståthållare i Stockholm, passera revy i boken, antingen i anekdoter eller i korta karaktäristiker. Sist men icke minst får man följa den skicklige juristen och administratören Torsten Karl Viktor Nothins egen väg ad astra. Genom denna skildring blir boken också ett viktigt bidrag till Nothins egen karaktäristik.

Den uppmärksamhet, som boken "Från Branting till Erlander" väckte, inspirerade Nothin att under 1956 utge ett nytt arbete med delvis samma målsättning, nämligen att söka belysa, hur »vi från ämbetsmannastaten hamnat i ett förmyndarsamhälle». Titeln blev också: *Svenskar under ämbetsmän och fogdevälde* (Sthlm 1956, 169 s.). Även i denna bok ger Nothin

en rad personliga hågkomster av landsmän, som han mött under sin långa ämbetsmannagärning, men anekdoterna och karaktäristikerna äro ännu mera här än i den föregående boken avsedda som bakgrund för den mycket kritiska skildring av samhällsutvecklingen och för de varningar, som äro Nothins huvudsyfte.

I båda böckerna, särskilt i det senast utkomna arbetets kapitel »Kast-samhället», »De som dog ut» och »De som överlevde» ger Nothin skildringar av »den gamla goda tiden», som icke kunna lämna läsaren oberörd.

A. Kw.

Minnen i fackelsken.

Tredje delen av *Z e t h Höglunds minnen Revolutionernas år 1917—21* (Sthlm 1956, 285 s., kr 21: 50) låg på bokhandelsdiskarna strax efter författarens bortgång. Kronologiskt sett utgör den en direkt fortsättning på de tidigare publicerade. När skildringen börjar sitter Höglund på Långholmens kronohäkte och läser den 16 mars 1917 i sin tidning *Politiken* att revolutionen brutit ut i Ryssland. »Det var aldrig en vår som då». Men en månad tidigare hade det svenska socialdemokratiska partiet klutits i två delar och dess vänsterflygel, där Höglund jämte Carl Lindhagen, Fabian Månsson, Fredrik Ström, C. N. Carleson jämte några andra angav tonen, hade brutit sig ur partigemenskapen. Den nya gruppens män antog beteckningen »socialdemokratiska vänsterpartiet» och hade långt gående politiska krav på sitt program. När partiet i maj 1917 konstituerades var Höglunds fängelsetid till ända. Vid andrakammarvalet på hösten drabbades det nya partiet av kännbara mandatförluster bl. a. blevo Höglund och Lindhagen utslagna. Men ministären Hammarskjöld avgick och efterträddes av den Edénska. I den ingick fyra socialdemokrater vilket kraftigt ogillades av den Höglundska falangen. Den samtidigt pågående våldsamma utvecklingen i Ryssland fick kompensera motgångarna på hemmafronten, upprepade besök österut förde Höglund samman med de ledande revolutionsmännen och han fick på nära håll bevittna omdaningsprocessen. Författningsreformen i Sverige 1918 blev ur Höglunds synpunkt en halvmesyr och en besvikelse. När den andra kommunistiska internationalen i juni 1921 fastslog sina 21 »villkor» höll inte hans parti för den ideologiska påfrestning som en anslutning till villkoren måste innebära. En partisprängning ägde rum, som ytterligare minskade utsikterna för partiet att göra sig gällande. Under tiden hade den Edénska ministären avlösts av den första Brantingska och när Branting i sin tur hösten 1920 lämnade plats för ministären De Geer slutar framställningen.

Över skildringen av detta politiska händelseförlopp, vilket bildar ramen kring minnena, ligger en hel del resignation; åren företedde ju ur Höglunds synpunkt en vikande kurva efter revolutionsvårens klimax. Hans egentliga syfte vid nedskrivandet har inte varit att ge en objektiv framställning av händelseförloppet och de medagerandes insatser däri. I det inledande kapitlet »Varför jag skriver mina memoarer» deklarerar Höglund klart att ledmotivet för minnena är att de skola vara »stridsskrifter för

framtida mål». Däri ligger givetvis en begränsning i verkets användbarhet som historisk källskrift. Han preciserar ytterligare: »Det är ett stycke politisk historia, en del av mitt liv i svensk och internationell arbetare-rörelse, en skildring av idékampen för demokratin och socialismen, ett bildergalleri av människor, som jag känt, älskat, lärt av, eller andra som jag föraktat och bekämpat, och mot denna bakgrund som ett ringa led min egen insats».

Till bildergalleriets första kategori hör partivänner och stridskamrater av rätt olika format. Höglund är en mästare i att med några raska drag karakterisera en person, mejsla ut en profil. Om resultatet är rättvisande kan man ibland tvivla på, men handlaget är konstnärens. Bland myllret av personligheter, som passera revy, märker man Hjalmar Branting, C. N. Carleson, Kata Dalström, Erik Hjedén, Nils Karleby, Carl Lindhagen, Elof Lindberg, Herman Lindqvist, Rickard Lindström, Ture Nerman, Ivan Oljelund, Fredrik Ström och Ivar Vennerström. Uppräkningen skulle kunna göras längre, framför allt få de trogna medarbetarna i Stormklockan och Folkets Dagblad under dessa stridsfyllda år en erkännansam avtackning.

Personomdömena äro präglade av en påfallande generositet. Egentligen tycker han bara riktigt illa om två personer: Värner Rydén och Erik Palmstierna. Han betraktade dem som sina främsta motståndare i makt-kampen inom socialdemokratiska partiet före sprängningen 1917. Stort utrymme ägnar han åt att kritiskt kommentera Palmstiernas dagboksanteckningar. Till några av de blivande förgrundsfigurerna inom det gamla partiet såsom Per Albin Hansson och Arthur Engberg är hans inställning mera ambivalent. Han berättar med förtjusning hur han när Hansson första gången blev försvarsminister sammanställde och gav ut en liten skrift »En försvarsministers ord», som innehöll utdrag ur Hanssons försvarsnihilistiska ungdomsuttalanden. Om Engberg återger han bl. a. historien om hur denne en gång tillsammans med Albert Engström och bankiren Olof Aschberg reste ut till Birka för att dyrka »våra gamla hednagudar Oden och Tor» och tillägger »det var innan han blev kyrkominister».

Ett särskilt kapitel ägnas Carl Lindhagen, vilken länge stod Höglund politiskt och känslomässigt nära. Höglund har vinnlagt sig om att komma till botten av Lindhagens säregna personlighet. Han prisar dennes många lysande egenskaper men har blicken klar för mannens begränsning, som kanske mest låg på omdömesplanet. Höglund slutar med att sätta Lindhagen andligen i bredd med Adolf Hedin och Hjalmar Branting.

C. Kempff.

Mera om Gustaf Otto Adelborg.

Efter några Uppsalaår, som icke givit det väntade utbytet och med en tidig litterär produktion bakom sig, som visserligen väckt uppmärksamhet, men rönt en ojämn uppskattning hade hösten 1909 den 26-årige **Gustaf Otto Adelborg** råkat in i en personlig kris. Dess bakgrund har han skildrat i den 1954 utgivna boken »Självbiografiskt. Upp-

levelser och reaktioner 1883—1909».¹ Han var nu mycket osäker om sin framtid. Studiebanan ville han inte fortsätta. En utväg ur detta dilemma erbjöd möjligheten av en längre utlandsvistelse. Resan ut skulle alltså vara ett försök till väg ur den personliga villrådigheten, men hängde också ihop med en helt naturlig lust att se sig om i världen. Själv beskriver han sitt utgångsläge på följande sätt: »En primitiv nyfikenhet på livet i allmänhet i förening med en tämligen oförfvägen likgiltighet för hur det skulle komma att gå. Ett slags försök att fly undan i halv förtvivlan, utan större hopp.» Flykten kom att bli långvarig.

Målet blev Berlin, dit Adelborg efter en del Köpenhamnsäventyr kom i oktober. Han stannade i den tyska huvudstaden omkring ett år och smälte där snabbt in i en genuin småborgerlig miljö. Den materiella sidan av tillvaron byggde han på blygsamma författarhonorar, som hade karaktären av förskott, och på handlån. I november 1910 lyckades han på något sätt få ihop pengar till en Rysslandsbiljett och vid samma tid löfte om ett visserligen begränsat men regelbundet understöd från närstående håll. Detta gav en smal bas för hans existens, men hans start i St. Petersburg måtte dock ha tett sig som tämligen vansklig. Han hade endast obetydliga kunskaper i ryska språket och var total främling i landet. Men hans intellektuella nyfikenhet på de främmande förhållandena tycks ha varit stor och han lyckades dra sig fram tack vare en ytterligt spartansk livsföring. Så småningom förbättrades hans villkor genom de inkomster han kunde förvärva på översättningsarbeten och lektioner i svenska. I december 1912 fick han äntligen en efter hand väl avlönad plats i ett återförsäkringsbolag. Där stannade han till mars 1916, då han fick anställning i AB Alfa Nobels kontor i Petrograd, som staden nu hette. Man var då långt inne i det första världskriget och före hemresan, som efter nio års bortovaro från Sverige skedde i november 1918, hade han hunnit vara med om ryska revolutionens utbrott, man kan nästan säga som åsyna vittne.

Det är berättelsen om dessa sina år i exilen som Adelborg nu framlägger i *Minnen från Tyskland och Ryssland 1909—1918* (Sthlm 1956, kr 12.75). Egentligen är det ett utomordentligt stoff han har att behandla. Efter den föregående självbiografien, som var fylld av intressanta observationer och reflexioner, hade man också ställt förväntningar på dess fortsättning. Dessa ha endast delvis blivit infriade. Utlandsminnena äro sakligt refererande, Adelborg beskriver med reda och stilens klarhet vad han upplevde och hur han reagerade under dessa år, men mycket utöver ett vederhäftigt socialreportage blir det i själva verket inte. Men som ett sådant från 1910-talets Berlin och St. Petersburg kommer uppteckningarna säkert att få ett bestående värde. Bl. a. redovisas på öret vad kostnaderna för livets nödtorft gick upp till i de bägge metropolerna. Understundom stegrar sig framställningen till en miljö- och sedeskildring av hög valör. Vad man beklagar är att författarens attityd gentemot yttervärlden under dessa år var så försiktig. Han befann sig för att ta ett exempel alldeles invid Znamenskajaplatsen i Petrograd vid det historiska tillfälle när de dittills tsartrogna kosackerna plötsligt gjorde gemensam sak med de demonstrerande massorna, som de kommenderats att skingra, och

¹ Se PHT 1954, s. 154 ff.

vände sina vapen mot polisstyrkorna. Men Adelborg höjer knappast rösten vid skildringen av revolutionens födelse. Han förklarar sin relativa ovetenhet om vad som försiggick under revolutionstiden med att han dels var rädd att ta allt för stora personliga risker »höll mig bakom och på avstånd så mycket jag kunde» dels ansåg det »otillständigt, att av nyfikenhet bevittna våldsdåd». -- »Något gott ämne till en reporter, som önskade se allt, kostade vad det ville, var jag inte».

Det persongalleri som möter i boken är icke rikt. Av särskilt intresse är endast de kontakter, som Adelborg under Berlintiden hade med sin vän skalden Vilhelm Ekelund. En snabbkaraktäristik av Lofotenmålaren Rikard Lindström lägger man även märke till.

C. Kempff.

Bendix, Josephson & Co AB.

Till de sällsynta företeelserna inom vårt ekonomiska liv höra handelshus som bliva sekelgamla. Till dem hör det företag, som 1957 upplevde hundraårsdagen av sin tillkomst och vars historia med anledning härav tecknats av Tom Söderberg: *Bendix, Josephson & Co AB 1857—1957. Ett hundraårigt grosshandelshus* (1957, 155 s.).

Den firma, varom här är fråga, är som bekant en av de ledande inom den textila grosshandeln. Den grundades 1857 av Wilhelm Josephson (f. 1827, †1917), tillhörande en syskonkrets med tio bekanta medlemmar, och Wilhelm Bendix, vilken senare dock efter några år löstes ut ur firman. Denna har letts av tre generationer Josephson: den nyssnämnde Wilhelm, hans son John (f. 1866, †1940) och sonson Wilhelm (f. 1901). Söderberg skildrar mot bakgrunden av de ekonomiska konjunkturerna firmans utveckling på inköps- och försäljningssidan. Men hans arbete ger också mycket av stort personhistoriskt intresse, betingat av de framträdande profilerna hos firmans ledare. Den nära 90-åriga grundaren Wilhelm Josephson, som fick uppleva 60-årsdagen av sin skapelse, var en man av ovanlig resning som med säker hand ledde sin firma under växlande ekonomiska vindkast. John Josephson spelade en betydande roll även utanför sin omedelbara verksamhetskrets. Han var bl. a. en av grundarna av Stockholms handelskammare, en frikostig konstmecenat och medelpunkten i en kulturellt livaktig släktkrets. Allt som allt har förf. med detta arbete skänkt oss ett värdefullt bidrag till kännedomen om vår huvudstads ekonomiska och kulturella liv under det senaste seklet.

B. Bē.

Stiernstedtska släktföreningen.

Under titeln *Stiernstedtska släktföreningen XI* (Sthlm 1957, 46 s.), ha publicerats protokoll och styrelseberättelse från släktföreningens möte å Skoga den 13 oktober 1956. Man fäster sig här särskilt vid de utförligt karakteriserande minnesord som Gordon Stiernstedt författat över två av släktens nyligen avlidna medlemmar, Marika Stiernstedt och Ruth Stiernstedt, född Dalström.

Officerskåren vid Vaxholms grenadjärregemente.

Kungl. Vaxholms grenadjärregemente existerade åren 1901—1927. En av officerarna vid regementet, major E j n a r N o r d f e l t, har publicerat en liten matrikel *Officerare och civilmilitär personal vid Kungl. Vaxholms grenadjärregemente* (1957, 31 s.). De biografiska anteckningarna, uppställda i alfabetisk ordning, präglas av noggrannhet och reda.

Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund.

Som nr 11 i serien Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund har professor H i l d i n g P l e i j e l publicerat *Gamla utfärdstal från svenska bygder* (Lund 1956, 23 s.). Utfärdstalen, vilka, som Pleijel visar upp, ha sina rötter ända ner i medeltiden, äro exempel på av kyrkan tolererad lekmannaförkunnelse. Det är fråga om tal hållna vid liks utbärande ur sorgehuset. Sådana tal äro mycket sällan tryckta och det är därför tacknämligt att här få några prov på denna ganska litet kända litteraturart. Urvalet är hämtat ur Kyrkohistoriska arkivets rika samlingar och omfattar tal hållna i olika landsändar, Värmland, Småland och Skåne.

Av personhistoriskt intresse är vidare nr 12 i samma serie: *Våra svenska kyrkoarkiv* av G ö s t a L e x t (Lund 1957, 22 s.), en nyttig och synpunktsrik översikt av ett viktigt källbestånd.

Vem är det.

Till de oundärliga handböckerna höra uppslagsverk av typen Who is who. Om deras stora internationella betydelse vittna de långa rader av dylika arbeten som återfinnas på referenshyllorna i de flesta bibliotek världen över.¹ I Sverige är det P. A. Norstedt och Söners förlag som sedan 1912 står för utgivningen av vår ledande handbok på området. Den senaste (1956) utkomma *Vem är det 1957* (1158 s.) utgör den tjugotredje upplagan och innehåller enligt förordet omkring 7700 biografier över nu levande kända svenska män och kvinnor. Dessutom ingår i volymen en för vår personhistoriska forskning mycket nyttig lista över döda 1943—1956 (med angivande av dödsdata).

Uppgiften att ansvara för urvalet av biografier i en handbok av detta slag ställer stora krav på redaktionen. Det är på många olika verksamhetsfält som ett representativt personurval måste företagas. Särskilda svårigheter inställa sig givetvis vid bevakningen av de fria yrkena. Redaktionen synes på det hela taget ha utfört sitt arbete med omdöme och insikt.

En redaktionell princip bör emellertid enligt anmälares mening starkt ifrågasättas. I fråga om pensionsavgångna och personer som lämnat den aktiva verksamheten men som i tidigare årgångar återfunnits i Vem är det har redaktionen tillämpat två olika förfaringssätt. Antingen ha de helt uteslutits ur handboken eller också ha deras namn medtagits men endast med en hänvisning: »Se årg. 53 eller tidigare». Båda principerna äro själv-

¹ Påpekas kan, att en handbok av denna typ Vem och vad? Biografisk handbok 1957 (1957) utkommit i Finland.

fallet till nackdel vid utnyttjandet av handboken. Sämst ställd blir man givetvis då personen i fråga helt uteslutits. Anmälaren skulle för sin del helst se att också sådana ännu levande bemärkta män, som ha sin livsgärning bakom sig, måtte beredas utrymme för en åtminstone kortfattad biografi. Detta även om det skulle bli nödvändigt att något knappa in på biografierna över det yngre klientelet. Under alla förhållanden synes det vara angeläget att principen om total uteslutning ej tillämpas i fortsättningen. Härigenom äventyras ej heller korrespondensen med dödlisorna i kommande årgångar.

B. B \acute{e} .

Ramlösa hälsobrunn.

Hälsobrunnarna spelade i äldre tid en viktig roll i vårt politiska och kulturella liv som samlingspunkter för ledande personer från olika samhällsområden. Här möttes politiker, ämbetsmän, läkare, författare etc. under otvungna former. Man påminnes härom vid läsningen av ett intressant nyutkommet arbete av Alf Åberg: *Ramlösa. En hälsobrunns historia under 250 år* (1957, 195 s.) Ramlösa brunn skapades som bekant 1707 av Johan Jakob Döbelius, senare en framstående medicine professor vid Lundauniversitetet. Bland brunnsläkarna må utom Döbelius nämnas sådana märkesmän som Kilian Stobæus, Eberhard Rosenblad, Eberhard Munck af Rosenschöld och i senare tid Karl Petrén. Alla framtråda med väl tecknade karakteristiker i Åbergs bok. Här möter även i övrigt ett talrikt persongalleri av adel, präster, borgare och bönder, som under skilda tider satt sin prägel på brunnslivet i Ramlösa. Förf. har med stor lärdom spårat upp olika resenärers intryck av personer och miljöer i samband med hälsobrunnen. Förf. kunde härvid också ha utnyttjat anteckningarna av en av de flitigaste brunnsgästerna, den bekante prosten Henrik Schönbeck som stod den nyssnämnde Munck af Rosenschöld personligen nära. Av intresse är vad Schönbeck har att förtälja om hasardspelet vid Ramlösa och dess spiritus rector, den av Åberg utförligt behandlade majoren Johan Grönbom.

Åbergs arbete är lättläst och bereder den personhistoriskt intresserade stort utbyte.

B. B \acute{e} .

Eda skansar.

I en vackert illustrerad och typografiskt tilltalande volym *Eda skansar. Värmlands gränsförsvar genom tiderna* (Skrifter utgivna av Värmlands museum 4, 1956, 256 s.) har chefen för försvarsstabens krigshistoriska avdelning överstelöjtnant Börje Furtenbach sammanställt sitt rika vetande om en betydelsefull försvarsanläggnings öden genom seklerna alltifrån grundläggningen under Karl X Gustavs regering fram till dess nedbrytande på 1800-talet. Boken är skriven med personlig inlevelse (obs. de talrika av förf. själv tagna fotografierna) och med utnyttjande av ett rikt käll- och traditionsmaterial. Furtenbach synes väl ha placerat in skansarnas öden i vederbörliga historiska sammanhang vare sig det är

fråga om krig eller fred. Den personhistoriska forskningen har här att hämta åtskilligt nytt ur källorna framdraget biografiskt material till ökad kännedom om de officerare av olika grader som under tidernas lopp varit knutna till Eda skansar. I det rika persongalleriet lägger man sålunda märke till rikstygmästaren och riksrådet greve Gustaf Oxenstierna, generalmajoren Jonas Hansson Gyllenspetz, fältmarskalken greve Erik Dahlbergh, överstelöjtnanten Johan von Seulenbergh, fältmarskalken greve Carl Gustaf Mörner samt fortifikationsofficerarna Philip Schultz (adl. Nordencreutz), C. Hoppe och Carl Elias Wijnblad.

Militär humor.

Anekdotsamlingar utgör en vansklig litterär genre. En historia kan vara rolig att läsa, kanske några till. Men sida upp och sida ned med lustigheter blir lätt för mycket av det goda. Man storknar nästan av de koncentrerade uttrycken för skämtlynne och historieberättarglädje, vilken motivkrets de än har. Å andra sidan kan en samling anekdoter, noggrant sovråd och ambitiöst redigerad vara av både personhistoriskt och allmänt tidsbelysande värde. Men faran ligger alltid snubblande nära att en muntlig tradition, som i form av vandrande anekdot råkat ut för många återgivare, på sin väg till trycket förlorat en hel del av sin ursprungsversion och — framför allt — mistat exaktheten i detaljerna. Kvar ligger till slut bara den ursprungliga händelsemekanismen. Givetvis kan den ändå ge en viss tidsbelysning men ofta blir den mera sannolik än sann.

Dessa reflexioner inställa sig osökt när man tar del av ett av de senaste inslagen i den serie av yrkes- och provinshistorier, som bokförlaget Wahlström och Widstrand ger ut. Till »Skånehistorier», »läkarhistorier», »fiskehistorier» o. s. v. har anslutit sig *Det militära skrattet* (1956, 121 s., kr 6:75), exempel på militär humor, hopplockade och återberättade av överste S. A. Odelberg.

Samlingen består av ett antal »historier» med eller utan orienterande ram. De belysa på sitt sätt de senaste decenniernas svenska militärmiljö; det är ett urval bland de anekdoter, som många gånger berättats efter middagar på mässen, under morgonritterna och på rasterna mellan övningspassen. »Har du hört historien om . . . ?» De flesta tilldrar sig i artilleristisk miljö, helt naturligt när återberättaren tillhört detta vapen.

Många av historierna hänföras — i regel korrekt — till vissa namngivna militära förgrundsfigurer från seklets början. Nämnas kan generalerna Gustaf Uggla, Lars Tingsten och C. G. Hammarskjöld samt, i detta sammanhang ofta förekommande, generallöjtnanten Lars C:son Sparre. Man kunde önskat att utgivaren grupperat anekdotsviterna kring dessa och några andra namn — Tingsteniana etc. — det hade bidragit till att ge en viss helhetsbild åt de specifika personligheterna.

Eljest äro anekdotföremålen många, ibland namngivna, ibland anonyma efter ett som det förefaller rätt godtyckligt system. Historiernas innehåll är givetvis av skiftande värde, vare sig man ser till deras halt av humor eller till det tidstypiska. Ur den rika floran kan en förtjäna att anföras.

»Förre flygvapenchefen trodde att han kände igen all stampersonal vid försvarsgrenen. När han en dag inspekterade på Barkarby, stannade han plötsligt framför en furir, såg prövande på honom och sade:

»Vi har inte sett varann förut?»

Furirens svar lättade upp den allvarliga stämningen:

»Jo General, åtminstone jag.»

Så skall en historia berättas.

En stor förtjänst hos den Odelbergska anekdotsamlingen ligger däri att den nästan aldrig förfaller till »herrarnas eget språk», aldrig blir tarvlig eller vulgär. Den oväntade vinjett, som avslutar samlingen och som visar utgivarens baksida, är alltså icke representativ för samlingens innehåll.

C. K.

Tidskriftsöversikt.

Bromma hembygdsförenings årsskrift 1957 innehåller bl. a. en publikation genom Jan Liedgren av två brev från år 1506 om Eneby och Bällsta (väpnarna Håkan Månsson och Nils Bese samt riddaren och riksrådet Sten Turesson Bielke). Wendla Falk, född Hjärne, redogör för Hjärneska gravkoret i Bromma kyrka (bl. a. på grundval av bergsråddinnan Christina Hjärnes, född Rudbeck, dagböcker och andra handlingar i Evangeliska brödräfsamlingens i Stockholm arkiv och handlingar i Hjärneska släktarkivet); uppsatsen avslutas med en förteckning på personer, som man med säkerhet vet vara begravda i gravkoret. I E. Helge Backelins uppsats »Från Södergård till Brommastrand - Barnängen under ett sekel» finnas personhistoriska uppgifter om bl. a. grundaren av Barnängens tekniska fabrik grosshandlaren Johan Wilhelm Holmström (f. 1832, †1886).

Dødalus 1956 innehåller bl. a. en publikation med kommentarer av Gösta Bodman av Carl Palmstedts verser till J. J. Berzelius (dikterna ägda av Palmstedts ättling överintendenten Harald Lettström), två uppsatser av Rune G:son Kjellander, en om Per Persson (f. 1849, † 1909) och den svenska stickmaskinen och en om Johan Gustaf Wikström (f. 1818, † 1868) och den första symaskinstillverkningen, en studie av Sixten Chudi om Tidaholms bruks biltillverkning 1903—1933 (bl. a. Carl August Wennberg och Gottfrid Lindström), en biografi av Torsten Althin om uppfinnaren Theodor Ekroth (f. 1851, † 1919) och några minnesanteckningar av Erik T. Nyström om den malmgeologiska expeditionen till Kina 1914. Av intresse är ett av Per Carlberg lämnat meddelande om en arkivinventering i Torsåkers och Ovensjö bergslag i Gästrikland.

Dødalus 1957 innehåller bl. a. en viktig undersökning av Holger Wichman om ett av vår bergshistoriska forsknings främsta hjälpmedel det s. k. Harmens register (tjänstemannen i bergskollegiet, slutligen bergmästaren Lars Harmens, f. 1701, † 1760; även om bl. a. kammarherren Carl Funck, f. 1667, † 1709, och kommerserådet Henrik Kalmeter, f. 1693, † 1750). Vidare märkas en översikt av Gösta Bodman av Gripsholms och Kummelnäs kemiska fabriker (bl. a. på grundval av till Tekniska Museet av professor

Helmer Smith från dennes egendom Kummelnäs överlämnade handlingar), en biografi av Carola Goldkuhl över järnvägsbyggaren Hjalmar Elworth (f. 1824, † 1887) och en studie av Rune G:son Kjellander om den mångsidigt verksamme fabriksägaren och affärsmannen Wilhelm Wiklund (f. 1832, † 1902).

Fataburen. Nordiska Museets och Skansens årsbok 1957 innehåller bl. a. följande personhistoriska bidrag. John Bernström berättar om sin morfars far livmedikus Fredrik Adolf Wästfelt och Belvédären på Tallbacken, dvs. Bredablick på Skansen, Sten Lundwall behandlar hovintendenten Lars Jacob von Röök, "en museiman under romantiken", Brita Stjernswärd presenterar en på Björnstorp i Skåne befintlig akvarell av grevinnan Christine Charlotte Mörner (f. 1760, † 1832, g. Gyllenkrok och Cederström), föreställande "Bellmans ankomst uti de Elyseiska Fäldten", Einar Alm-gren har nedtecknat några livfulla minnen från sin barndoms Svindersvik (rolig ej minst genom illustrationerna) och Marianne Olsson ger några synpunkter på borgerlig möblering i Stockholm på 1600-talet (bl. a. på grundval av bouppteckningarnas uppgifter). Med stort nöje läser man vidare Gösta Bergs lärda studie om ostron och Marshall Lagerquists uppsats om Julita.

Genos, Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland 1956 innehåller bland bidragen på svenska bl. a. en uppsats av Georg Luther om principer för upprättande av antavlor, några anteckningar av Håkon Holmberg till karakteristik av stadsfiskalen Johan Johansson Beck i Nykarleby på 1730- och 1740-talen, en redogörelse av Werner W:son Wickström för släkten van Lunden — von Lunden — von Lund — Lunderberg och en ypperlig översikt av det svenska krigsarkivet av Alf Åberg.

Från Gästrikland 1956 innehåller bl. a. en uppsats av O. Källström om den nyrestaureerade Valbo kyrka, en redogörelse av William Eriksson för konstgångarna vid Torsåkers gruvor och några minnesanteckningar från 41 år vid Hofors järnverk av Hjalmar Söderström.

Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1956 innehåller bl. a. en fortsättning av den tidigare påbörjade utgåvan av Halmstads kyrkas annotationsbok 1711—1725, innefattande år 1723 (genom Sven Granlund), en liten studie om Olof von Dalin och Halmstad av Henning Wieslander, en publikation av två personhistoriskt intressanta skattlängder för Halmstad 1800 och 1845, några biografiska anteckningar av Eric Häge om Lars Arnell († 1856), den bekante landshövdingen i Halmstad och statssekreteraren, som på grund av spelbankrutt fick gå i landsflykt, av förf. karakteriserad som den siste gustavianen. Med stort nöje tar man del av de publicerade utdragen ur Halmstadsapotekaren Lennart Heumanns (f. 1855, † 1934) memoarer. Carl Holmström ägnar en uppsats åt några »donationer med förhinder», behandlande några donationer till Halmstads stad, som aldrig blevo av (C. W. Wallberg, M. Martens, Sven Gratz och Walter Raquette).

13—563305. *Personhistorisk tidskrift* 1957.

Historisk tidskrift 1956 innehåller bl. a. en studie av Per G. Andreen om det svenska 1700-talets syn på banksedlar och pappersmynt (bl. a. professor P. N. Christiernin, läkaren David von Schulzenheim, grosshandlaren Christian Ludvig Jöranson, kryddkramhandlaren Anders Wappengren), en uppsats av Gösta Liljedahl om vattenmärken och filigranologi och Sten Carlssons installationsföreläsning 1956 om individ och kollektiv i historien. Bland meddelanden må nämnas en undersökning av Karl-Ivar Hildeman om slaget vid »Ophöga» 1469 (enl. förf. i likhet med vad Styffe antagit Uppbo vid Dalälven i Stora Skedvi socken), en förteckning av Erik Holmkvist över riksdagsmannen Johan Johanssons i Noraskog arkiv, en uppsats av Gottfrid Carlsson, bl. a. på grundval av material i tyska ordens arkiv från Königsberg, om ett nytt svenskt bergverk under Erik av Pommern (bl. a. om en hittills i svensk gruvhistoria okänd danzigborgare Wedege Moser och Hans Kröpelin), ett meddelande av Lennart Thanner om de franska gratifikationerna före tronskiftet 1720 (om det franska sändebudet Jacques de Campredons utbetalningar av mutor till olika inflytelserika svenskar, med personförteckning), en uppsats av Adolf Schüick om Sverker d. y:s familjeförhållanden, en studie av Sven G. Hansson om ett dokument från dalupproret 1743, Gustaf Schedins visa, vilken visas vara en så gott som ordagrann avskrift av en något äldre propagandavisa, en publikation med kommentarer av Lennart Thanner av en av lågbyråkratins ledare, revisionssekreteraren Erik Gammal Ehrencronas anteckningar från riksdagen 1720 samt en utgåva med inledning av Einar Hedin av diplomaten Carl Fleetwoods karakteristik av Oscar II.

Historisk tidskrift för Finland 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Hans Hirn om skräddar Fredric Axberg och länsman Anders Salovius, behandlande ett fall av kronobetjäningens övergrepp mot en representant för väckelsen i Nylands och Tavastehus län 1781 (även om landshövding Anders de Bruce) och en omfattande källkritisk undersökning av Kaj Mikander av Claes Hermansson Flemings († 1616) skrifter.

Hylltén-Cavalliusföreningens årsbok 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Assar M. Lindberg om »Linden i Jonsboda, det linnéska vårdträdet» (om släkterna Lindelius, Tiliander och Linnæus), utdrag ur memoarer rörande särskilt livet i Växjö nedtecknade av Esaias Tegnérns måg översten frih. Carl Antonsson Rappe (f. 1797, † 1880; påfallande reserverade om svärfadern), en biografisk studie av Gun Wilstadius om kyrkomålaren Johan Christian Zschotzscher (f. 1711, † 1766), en uppsats av Telemak Fredbärj om Linnæi örtabok (numera utg. av Fredbärj), en i Växjö stifts- och landsbibliotek förvarad anteckningsbok från Linnés gymnasietid på 1720-talet samt ett par bidrag anknyttande till minnet av bergsrådet Johan Lorentz Aschan (f. 1772, † 1856). Vidare ingår en förteckning över uppsatser och artiklar tryckta i årsboken 1920—1955.

Jämten 1956 innehåller bl. a. en minnesteckning över tidskriftens grundare pastor Anders Backman (f. 1858, † 1922), författad av dottern Stina Backman, ett utdrag ur lektor Sven Johan Kardells dagbok 1886 avseende en vandring i fjällen, några barndomsminnen från Slandrom av Esther von

Heideken (berör hennes föräldrar kommissionslantmätaren Herman Julius Norrman och Erika Norrman, född Lilliesköld), en uppsats av Gustaf Lund om Jämtlands fältjägerregementets officerskår 1686 och en biografi av Åke Tågefäldt om Pehr Hellzén, lektor i Härnösand och bl. a. grundare av Wifsta Varf (f. 1744, † 1811).

Kalmar län. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård 1957 är i huvudsak ägnad åt uppsatser rörande marknader i Kalmar län.

Karolinska förbundets årsbok 1957 innehåller bl. a. en nekrolog av Sven Grauers över Karolinska förbundets ordförande sedan 1944 professor Nils Ahnlund. Vidare märks en översikt av Adam Heymowski om Karl X Gustav och den polska historieskrivningen. Lennart Thanner daterar Carl Gustaf Gyllencreutz' bekanta memorial om suveräniteten, bilagt ridderskapets handlingar vid riksdagen 1682—1683, till något av åren 1700—1703. Åt Carl Gustaf Rehnskiöld i Holland ägnar Jan von Konow en ingående undersökning. Bengt Wahlström behandlar Jesper Swedbergs *methodus concionandi* »vti ett stort konunga hoff». Sture M. Waller söker genom en förnyad granskning av källmaterialet fastställa den svenska huvudarméns styrka år 1707; resultatet blir omkr. 33 000 man. Thorsten Kocken publicerar krigskommissarien Abraham Cederholm von Schmalensees (f. 1680, † 1756) i riksarkivet förvarade minnesanteckningar. Dessa ha tidigare ej utnyttjats av den krigshistoriska forskningen, som här kan inhämta nya bidrag till kännedomen bl. a. om Karl XII:s ryska fälttåg 1707—1709. Folke Wernstedt har till slut bidragit med några reflexioner om lineartaktik och karolinsk taktik med anledning av framställningen i "Karl XII på slagfältet".

Kyrkohistorisk årsskrift 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Bengt Ingmar Kilström om två förlagor till botkapitlet i den vid början av 1300-talet verksamme Uppsaladekanen Laurentius' av Vaxala arbete *Summula de ministris et sacramentis ecclesiasticis*, en undersökning av Carl-Gustaf Undhagen om ärkebiskop Birger Gregerssons († 1383) Birgitta-officium, en studie av Lars-Arne Norborg om en historisk Birgittakommentar från drottning Margaretas tid (tryckt i SRS 3:1, s. 16-20; en förmodan uttalas att kommentaren kan vara författad av Vadstenamunken Andreas Lydekini; skriften andas ovilja mot drottning Margaretas räfst), en uppsats av David Lindquist om uniformitetsproblemet i Stockholms tyska församling, en undersökning av Nils Rodén om skotska frikyrkans inflytande på svenskt fromhetsliv vid mitten av 1800-talet (I, t. o m. 1854, bl. a. om domprosten Carl Axel Torén, lantbrukaren Hjalmar Hazelius och den skotske prästen James Lumsden).

Svenska Linné-Sällskapetets Årsskrift 1956—1957 innehåller utom några studier, som äro ägnade Linnés egna skrifter och vetenskapliga upptäckter, också följande uppsatser av personhistoriskt intresse. Förre värdaren av de linneanska samlingarna i Linnean Society, London, Spencer Savage behandlar Linnés av holländaren J. F. Gronovius förmedlade kontakter till de båda cornwalliska lärde William Borlase och John Andrew. Carl-Axel

Torén skildrar de besvär Linné hade som rusthållare för sina egendomar Säfja och Hammarby. Om stor lärdom vittnar Gunnel Hazelius-Bergs och Sigurd Wallins undersökning av Linnés kläder i samlingen på Hammarby. Assar M. Lindberg tar upp frågan om de traditioner som anknyta till linden i Jonsboda och de släkter som skola ha tagit sitt namn efter densamma: enl. förf. gäller detta om släkterna Tiliander och Linnæus, däremot ej, som ofta återgetts, om släkten Lindelius, som har sitt namn efter Linnegården i Dannäs' socken. Birger Strandell behandlar Linné och Patriotiska Sällskapet. Av stort intresse äro de brev som Arvid Hj. Ugglja publicerar från Carl Linné d. y. till Abraham Bäck 1778.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1957 innehåller bl. a. en utgåva genom Einar Bager av ett pergamentsbrev innehållande en 1522 träffad överenskommelse avseende de hus och tomter i Malmö som tillhörde olika andliga institutioner; härigenom erhålles en god uppfattning om belägenheten i staden av omkring 125 hus och jordar. Otto Gröné publicerar en uppsats om kronobarnhuset i Malmö, Helge Andersson meddelar med inledning och kommentarer utdrag ur rektor Nils Gustaf Bruzelius' (f. 1826, † 1895) beskrivning av Oxie härad år 1864, Leif Ljungberg skildrar personligt och fängslande på grundval bl. a. av nyligen till Malmö stadsarkiv överlämnade papper den originelle danskfödde stadsarkitekten i Malmö William Klein (f. 1822, † 1900). Till slut må nämnas Einar Bagers redogörelse för trollpackor i Malmö, utgörande en samling notiser om häxprocesser hämtade ur Malmö stadsböcker.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Samuel E. Bring, i vilken han lyckas attribuera två anonyma politiska 1700-talsskrifter »En adelsmans tankar om frälse- och ofrälseståndens rättigheter i befodringsmål» (1770) och »Den gräfwande embetsmannen eller Tankar om indelningswärk i allmänhet, men i synnerhet indelte arméer» (1774) till aktuarien Jonas Hallström (f. 1739, † 1781) och en undersökning av Carin Davidsson om generalsuperintendenten Nicolaus Bergius' (f. 1658, † 1706) slaviska bok- och handskriftssamling i Uppsala universitetsbibliotek.

Norrboten 1956 innehåller bl. a. ett par föredrag av Hans Beskow, dels ett om ärkebiskop Jakob Ulfsson, dels ett betitlat »När och varför blev Luleå residensstad?» med några notiser om de äldre landshövdingarna i Norrbottens län. Av intresse är Olov och Britt Isakssons redogörelse för en påbörjad inventering av byakistor i Norrbottens kustland.

Lychnos, Lärdomshistoriska samfundets årsbok 1956 innehåller en rad personhistoriskt värdefulla uppsatser. Christian Callmer behandlar svenska studenter i Göttingen under 1700-talet (med ett bihang innehållande en förteckning). Fredrik Berg redogör för förbindelserna mellan Linné och den franske botanisten och läkaren François Boissier de Sauvages (f. 1706, † 1767). Sten Lindroth ger en stimulerande översikt av folkungatidens lärda kultur (bl. a. Petrus de Dacia och Birgittas bikt-fader magister Matthias). Magnus von Platen publicerar och kommenterar ett arkivfynd

i Stafsundsarkivet, utgörande en bokräkning, som den kände bokförelaren Herman Sulke utställt på hertig Karl (Karl IX) och av betydelse för känne- domen om dennes lärda intressen. En tjeckisk forskare Vladislav Kruta har med utförlig bearbetning låtit trycka ett tjugotal brev växlade mellan Anders Retzius och tjecken Johannes Ev. Purkyně (den sistnämnde var måg till den från Stockholm härstammande anatomen och fysiologen Carl Asmund Rudolphi). Mycket biografiskt material ryms i Ture J. Arnes uppsats om Svenska läkare och fältskärer i holländska ostindiska kompaniets tjänst (bl. a. om Herman Nicolaus Grim, Erik Schepperus, Carl Peter Thunberg och Johan Arnold Stützer). Sten Lindroth behandlar med utgångspunkt från Jonas Dürchs' målning i Släps kyrka kyrkoherden Gustaf Fredrik Hjortberg (f. 1724, † 1776), en bekant naturvetenskaplig och medicinsk amatör och upprepade gånger skeppspräst i Ostindiska kompaniets tjänst. Av personhistoriskt intresse äro de utdrag Sten Lindroth publicerar av brev från Christina Rebecka Bergia (änka efter hovrättsrådet Erland Junbeck) berörande det akademiska livet i Lund åren 1768—1770 och innehållande karakteristiker av de flesta professorerna i staden. Vidare märkas ett meddelande om med. professorn Petrus Hoffvenius och hans »konstige sceloton» (av Johan Nordström), ett tidigare opublicerat brev från Anders Celsius till engelsmannen Martin Folkes 1736, några utdrag ur professorn Adolph Murrays journal om hans besök hos Voltaire och Albrecht von Haller 1774 och ett meddelande om en Wedgwoodmedaljong av Torbern Bergman (av Johan Nordström).

Scandia 1955—1957 häfte 2 innehåller bl. a. en uppsats av Göran Rystad om den bekanta Hammerstaaffären, där förf. genom en källkritisk granskning söker bemöta den gängse uppfattningen av fru Birgitta Olofsdotter (Tott) till Hammersta som en notorisk dokumentförfalskare med en tes att det i själva verket rör sig om en samtida propaganda mot fru Birgitta utan stöd i verkligheten. Lauritz Weibull avtrycker ett föredrag om Rutger Maclean hållet på Svaneholm i juni 1955.

Släkt och hävd 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Jan Eric Almquist om den utan bevarade sköldebrev å riddarhuset introducerade svenska adelns ursprung med ett par exempel belysande det bevismaterial som stod riddarhuset till buds vid introduktion i dylika fall (ätterna Ruuth i Västergötland och Hökeflycht). Vidare märkas en uppsats av Göran Setterkrans om ätten Flemings ursprung (analys av några från 1600-talet härrörande traditioner därom), en publikation genom Magnus Collmar av en i riksarkivet påträffad kyrkoherdelängd från Skara stift 1544 (med tillägg av F. Wildte), en redogörelse av Lennart Zielfelt för samlingar av »genealogiska» tidningsklipp i Kungl. Biblioteket och annorstädes, ett meddelande av samme man om revisor O. Kugelbergs genealogiska samlingar i samma institution, några anteckningar av Ingel Wadén om Per Chrismansson Lillie († omkr. 1660), en uppsats av Erik H. Berglöf om Carl Bernhard Wadströms mödernesläkt, släkten Blomberg, och närmare anförvanter, genealogier över släkten Aspelund från Tofta av Sten von Euler och över släkten Löfstedt i Ystad av Lennart Zielfelt, en uppsats av Erik Hellerström om August Strindbergs modernehärstamning (bl. a.

Brosläkten Norling) och några meddelanden av Magnus Collmar om två 1500-talspräster, biskopen i Skara Jacobus Johannis och »pastor för Tivedsboarne» Anders Hare.

Svensk tidskrift 1956 innehåller bl. a. en uppsats av Allan Arvastson om kyrka och folkskola i Sverige omkring 1850 (bl. a. Sven Persson Rosenberg, Johan Jakobsson Holmberg och Jonas Herman Ekendal), en studie av Torvald Höjer om Karl XIV Johan och julrevolutionen och några anteckningar av Sigfrid Linnér med anledning av andra delen av Hugo Hamiltons dagböcker (1917—1919) och Johan Widéns i Uppsala universitetsbibliotek deponerade dagböcker från 1917.

Värendsbygder 1957 innehåller bl. a. ett par uppsatser om Lekaryds kommun, några anteckningar av Gunnar Herrlin om den bekante mästertjuven Carl Gustaf Tullberg (f. 1795, † 1825) och en fortsättning på Paul Wilstadius' matrikel över Växjöskolares från Norra Allbo åren 1651—1819, omfattande skolares från Lekaryd.

Växjö stifts hembygdskalender 1955 innehåller bl. a. en uppsats av Hil-ding Pleijel: »Olof Wallquist. Ett 200-årsminne».

Från Bergslag och Bondebygd. Örebro läns hembygdsförbunds årsbok 1956 innehåller bl. a. flera bidrag om frih. Gabriel Djurklou, initiativtagaren till den 1856 stiftade Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen: Gabriel Djurklou som folklivsforskare av Gösta Berg; Djurklou författaren av Erik Hj. Linder; Gabriel Djurklou och August Bondeson av Albert Sandklef; »Två slår den tredje» av Bertil Waldén (Djurklou, Bror Emil Hildebrand och Richard Dybeck); »Bokälskaren av samma namn» av Henning Wieslander (bl. a. om Djurklous förbindelser med Gustaf E. Klemming och Nils Silfverschiöld och om den bekante boksamlaren på 1700-talet brukspatronen Jacob Möhlman). Nils Strömbom behandlar dekorativt måleri i Närke under yngre Vasatid. Sten Kalling skildrar på grundval av bevarade brev och andra handlingar sin morfar överstelöjtnanten Johan Lamberg (f. 1803, † 1856).

Meddelande N:o XXIV från Samfundet Örebro Stads- och Länsbiblioteks Vänner (1956) innehåller bl. a. en redogörelse för Hjalmar Bergmans bibliotek (uppställt i Hjalmar Bergman-rummet i Örebro stadsbibliotek) av Sven Linnér, några anteckningar av prosten Karl Bäckgren om hans försök att intressera Selma Lagerlöf för några sägenmotiv från södra Närke och en uppsats av Henning Wieslander betitlad »Från Erasmus av Rotterdam till Albert Engström — via Örebro» (bl. a. om prästen och orientalisterna Jonas Hambræus, f. 1588, † 1672). Vidare märks en notis om ett brev från Albert Engström till Birger Mörner, behandlande bl. a. Jeremias i Tröstlösa (Levi Rickson).

Meddelanden från Östergötlands och Linköpings stads museum 1956—1957 innehålla bl. a. en utförlig rikt dokumenterad redogörelse av Bengt Cnattingius för målaren Johan Christian Bergers liv och verksamhet med

beaktande ej blott av dennes konstnärliga insatser placerade i sitt konsthistoriska sammanhang, ej minst mot bakgrunden av det engelska marinmåleriet, utan även av hans deltagande i den religiösa väckelserörelsen. Vidare märks en mindre studie av samme förf. om målaren Carl Johan Fahlcrantz i anslutning till ett förvärv till museet av en av dennes tavlor med motiv från Krokkleven i Norge.

Generalregister till Personhistorisk tidskrift.

Under år 1957 har ett för vår biografiska och genealogiska forskning viktigt hjälpmedel bragts till sin avslutning: ett personregister till samtliga årgångar av Personhistorisk tidskrift. Arbetet, som bekostats med medel anslagna av Humanistiska fonden, är resultatet av en energisk och oförtruten insats av majoren *Nils Belfrage*. Det stora registret är grundat på en nyregistrering av alla årgångarna, så mycket mera betydelsefull som särskilt för äldre tid årsregistren förete ofullständigheter och andra brister. Registret föreligger i kortform (33 kortlådor) och förvaras hos Personhistoriska Institutet (Svenskt biografiskt lexikon) i Riksarkivet. Personhistoriska Samfundet står i stor tacksamhetsskuld till major Belfrage för den betydelsefulla tjänst han med sitt arbete gjort vår forskning.

Meddelande angående Personhistoriska samfundet.

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum på Källaren Gyldene Freden den 25 april 1957. På revisorernas förslag beviljade samfundet skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för 1956 års förvaltning. Till medlemmar av styrelsen omvaldes professor Bengt Hildebrand, ordförande, f. d. riksarkivarien Bertil Boëthius, riksarkivarie Ingvar Andersson, överste Olof Ribbing, direktör Einar Lagrelius, kanslirådet Åke Kromnow och docent Bertil Broomé. Som revisorer omvaldes arkivarie Jan Liedgren och bibliotekarie Wilhelm Odelberg samt som revisors-suppleant major Nils Belfrage.

Vid sammanträdet höll prof. Hildebrand föredrag över ämnet: Fersenforskning.

Förkortningslista.

- BSH = Bidrag till Skandinaviens historia, utg. av C. G. Styffe.
DAA = Danmarks Adels Aarbog.
DD = Diplomatarium Danicum.
DS = Diplomatarium Suecanum.
Ek = Erikskrönikan, ed. Pipping.
FMU = Finlands Medeltidsurkunder.
GVR = Gustaf I:s registratur.
HH = Historiska Handlingar.
HS = Hildebrand, Svenska Sigiller från medeltiden.
HSH = Handlingar rörande Skandinaviens historia.
HT = Historisk tidskrift.
KA = Kammararkivet.
KB = Kungliga Biblioteket.
KVA = Kungliga Vetenskapsakademien.
LUB = Lunds Universitetsbibliotek.
LVA = Ledamot av Vetenskapsakademien.
MRA = Meddelanden från Svenska Riksarkivet.
NHT = [Norsk] Historisk Tidsskrift.
PHT = Personhistorisk tidskrift.
RA = Riksarkivet.
Rep. = Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis.
RHA = Riddarhusarkivet.
RPB = Svenska riks-arkivets pergamentsbref från och med år 1351.
RR = Riksregistratoret.
SAT = Svenska autografsällskapets tidskrift.
SBL = Svenskt biografiskt lexikon.
SD = Svenskt Diplomatarium från och med år 1401.
SMR = Svenska medeltidsregister 1434—1441.
SRA = Svenska Riksdagsakter.
SRD = Scriptorum Rerum Danicarum.
SRS = Scriptorum Rerum Svecicarum.
SSA = Stockholms stadsarkiv.
ST = Sveriges Traktater.
ULA = Landsarkivet i Uppsala.
UB = Uppsala Universitetsbibliotek.
VaLA,
VLA = Landsarkivet i Vadstena.
VFT = Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift.
VHAA = Vitterhetsakademien.

Personregister.

Abraham, se Leijonhufvud	Arnell, Lars, landsh., stats-	Bané, Märta Gustafsdotter
Adelborg, Gustaf Otto, skriftställare 190—192	sekr. 197	99
Adelswärd, Gustaf, frih., målare 36	Arosenius, Carl Fredrik, fil. mag., färgare, assessor, 105	— Peder Axelsson, amiral 85, 89
Afzelius, Pehr von, arkiatér 110	Arvid Bengtsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö	— Per Gustafsson, riksråd, lagman 95
Agnes (Eriksdotter), prinsessa av Danmark 74	Asbjörnsen, Peter Christen, norsk förf. 183	— Per Johansson, frih., underlöjtn. 92
Ahlefeldt, dansk ätt 165	Aschan, Johan Lorentz, bergsråd 198	— Sigríd Gustafsdotter 90, 97
Ahnfelt, Oscar, resepredikant 181	Aschberg, Olof, bankir 190	— Sten Axelsson, amiral 84—86, 92, 94
Ahnlund, Nils Gabriel, prof. 199	Ascheberg, Margareta von, g. Barnekow 34	— Svante, riksråd, guvernör 86, 87, 91, 94, 95
Albrekt av Mecklenburg, konung av Sverige 61, 66, 85	Aspelund från Tofta, släkt 201	Bang, Gyde 74
Albrekt (VIII), hertig av Mecklenburg 155	Aspenäsätten 159	Banner, dansk ätt 165
Algot Magnusson, se Sture Algotssönernas ätt 159	Assar Magnusson, se Ribbing	Barbara, fru 77
(Algotssönernas ätt), Folke Algotsson 159	Axberg, Fredric, finländsk skräddare 198	Barnekow, Christian, greve, öv.löjtn., överstekammarjunkare 32
Almquist, Carl Jonas Love, förf. 182	Axel Eriksson, se Bielke af Åkerö	— Kjell Alexander, frih., kyrkoh. 164
— Jan Erik Georg Ludvig, prof. 87	Backman, Anders, pastor 198	— Kjell Christoffer, frih., öfverste 32—34
Améen, Malte Georg Julius Lamartine, gen.kons. 25	— Per Anton, grosshandl. 128, 129	Barun, släkt 66
Aminoff, Catharina Charlotta, f. Teet 107	Bäckström, Arvid Fredrik Elimar, fil. dr, arkivarie 140	(Barun), Erengisle 65
— Feodor Mauritz, gen. adjutant 107	Bané, ätt 90, 92, 97	(—) Knut Erengisleson, riddare 66
— Ivan Feodor, öfverste 119	— Anna Sofia 91	— Torkel Erengisleson 65, 66
And, ätt 159	— Axel Gustafsson, frih., riksråd, riksmarskalk 94	Beck, Johan Johansson, stadsfiskal 197
(—) Andreas Andreae, domprost 160, 165, 168	— Axel Nilsson, riksråd 85	Beck-Friis, Ebba Maria Albertina, f. Reenstierna 180
Andersson, Carl Ingvar, riksarkivarie 203	— Christina Anna, g. Bielke 94	— Hans Gustaf, frih., ambassadör 180
— Robert, skotsk affärsman 124	— Christina Magdalena 90, 91	— Jochum (Hans Joakim), frih., envoyé 11—13, 16
Andreas Lydekini, birgittinmunk 199	— Elisabet, g. Sparre 90	— Lave Gustaf, frih., envoyé 10, 11, 26
Andrew, John, engelsk lärd 199	— Elsa Elisabet, g. Ribbing af Zernava 90, 91, 96	Belfrage, Nils Gustaf, major 203
Anna Bengtsdotter, hushållerska 35	— Gustaf Axelsson, riddare, riksråd 99	Bellman, Carl Michael, skald, 179, 197
Appel, Jacob, dansk folkhögskoleföreståndare 185	— Gustaf Carl, frih., öv.löjtn. 88, 90, 91, 93—96	Bendix, Wilhelm, grosshandl. 192
Araskog, Anders, kyrkoh. 162	— Johan Claesson, frih., gen.löjtn. 91, 92	Benedictsson, Victoria Maria, f. Bruzelius, förf.na 163
Arndt, Ernst Moritz, tysk skald, vetenskapsman 140	— Johan Gustaf, frih., öv.löjtn. 92	Bengt Filipsson, se Rumbyätten
	— Margareta Charlotta, g. Banér 91	— Haraldsson, se Vinstorpaätten

Personregistret är upprättat av major *Nils Belfrage*.

- Bengt Johansson, se Ängel
— Nilsson, se Oxenstierna af Eka och Lindö
- Bennet, Wilhelm Rutger, frih., major 143
- Berch, Georg Filip, major 143
- Berg, Claus, dansk stenhuggare 164
- Bergenheim, Erik Johan, president i Vasa hovrätt 110
- Berger, Johan Christian, målare 202
- Berghman, Gustaf, handl., tit. kommerseråd 33
- Bergius (Bergia), Christina Rebecka, g. Junbeck 201
— Nicolaus, gen.superintendent 200
- Bergman, Bo Hjalmar, förf. 202
— Torbern Olof, prof. 201
- Bergström, Anna Maria, se Gahn
— Erik, domprost 93
- Berlin, Christian Gissel, prost 162
- Bernadotte, Jean, se Karl XIV Johan
— Oscar Carl August, prins 12
- Bernstorff (Bernsdorff), Christian, greve, dansk, sen. preussisk minister 136
- Berzelius, Jöns Jacob, frih., prof., kemist 101—121, 196
- Bese, Nils, väpnare 196
- Bethlen Gabor, furste av Siebenbürgen, konung av Ungern 173
- Bielke, Carl Gustaf, greve, gen.major, landsh., president 91, 97
— Sten, frih., riksskattm. 87, 89
— Ture Nilsson, frih., riksråd 87, 97
— (af Åkerö), Anna Pedersdotter, g. Liljesparre 83, 99
(—) Axel Eriksson, riksråd 155
(—) Erik Stensson, riddare 70
— Hogenskild, frih., riksråd, lagman 97
(—) Katarina Eriksson, g. Gädde 71
- Bielke, (af Åkerö), Margareta Pedersdotter, g. Banér 85
(—) Sten Bengtsson, lagman 70
— Sten Turesson, riddare, riksråd 196
— Ture Nilsson, riksråd, översteskattn. 97
— Ture Pedersson, riddare, riksråd 95
- Bildt, Carl Nils Daniel, frih., envoyé 2, 7, 15, 17, 19, 24, 25, 29, 30
- Bille, dansk ätt 165
- Billing, Axel Gottfrid Leonard, biskop 179—183
— Einar Magnus, biskop 181
- Birger (Magnusson), konung av Sverige 47, 48
— Gregersson, ärkebiskop 199
— Magnusson, jarl 47, 64
— Nilsson, se Grip
— Petersson, se Finstaätten
— Ulfsson, se Ulvåsaätten
- Birgitta, g. m. Tyrgils Knutsson 45, 47
— (Birgersdotter), den heliga, se Finstaätten
— Knutsdotter 63
— Olofsdotter, se Tott
- Björn, dansk ätt 165
- Blackwood, 139, 142
- Blanxius, Christina Maria, g. Hagerman 35
— Predbjörn, handelsman 35
- Blomberg, släkt 201
- Bo Jonsson, se Grip
- Boberg, ätt 159
- Bobrikoff, Nikolaj Ivanovitj, rysk gen.guv. i Finland 187
- Bodecker, Fredric, handelsbokhållare 119
- Boëthius, Simon Bertil, prof., rikssarkivarie 203
- Boissier de Sauvage, François, fransk botanist, läkare 200
- Boleslaw, konung av Polen, 38, 39, 41
- Bonde, Tord Rörriksson, riddare, riksråd 169
— (af Björnö), Carl Johan Trolle-, greve, godsägare 92
— Gustaf Trolle-, greve, ryttm., överstekammarjunkare 96, 144
- Bonde, Gustaf Carl Trolle-, greve, kammarherre 83
— Gustaf Ulf, greve, hovmarskalk 96
— Julie Vilhelmina Elisa Susanna Trolle-, f. Banér 92
— Nils, greve, gen.adjut., landsh. 96
- Bondeson, August Leonard, läkare, förf. 183, 184, 202
- Bonnier, Albert, bokförläggare 184
- Bonthron, Alexander, skotsk mekaniker 137, 144
- Booth, William, frälsningsarméns grundare 12
- Borlase, William, engelsk lärd 199
- Boström, Erik Gustaf, statsmin. 3
- Bourbel, Constance Georgine Louise de, g. Wachtmeister af Johannishus 170
- Brahe, dansk ätt 165
— Axel, dansk riddare 71
— Erik, greve, överste 91
— Magnus Fredric, greve, en av rikets herrar 129
— Magnus Pehr, greve, ryttm., överstekammarherre 87
— Per, d. ä., greve, riksdrots 97
- Brandel, släkt 101—121
— Emilie 101—103, 106, 108, 109, 113—121
— Genseric, minister 101, 102, 113—121
— Gustaf, major 101—103, 105—115, 120
— Henric Gottfrid, gen.konsul 101, 112, 116, 117, 120
— Sophie 101—103, 106, 108, 109, 113—121
— Sven Åke Bertil, lärare vid Musikhögskolan, red.sekr. 101
- Branting, Johan Gustaf, kammarråd 112
— Karl Hjalmar, statsmin. 188—190
- Bremer (Brehmer), Claes, diplomat 117
- Bring, Ebba, g. Tengberg 182
— Ebbe Gustaf, biskop 181
— Maria Ulrika, f. Ehrenborg 182

- Bring, Ulrika Fredrika (Frída) Elisabet, g. Billing 181, 182
- Brinkman, Carl Gustaf von, frih., minister 143
- Brita Jönssdotter, fru, se Roos av Ervalla
- Brockenhuus, dansk ätt 165
- Broocman, Nils Reinhold, assessor i Antikvitetsarkivet 67
- Broomé, John Robert Bertil, förste arkivarie, docent 138, 203
- Bror Eskilsson, se Porse
- Brun, Sigge, väpnare 57
- Brunkow, ätt 159
- Bruzelius, Nils Gustaf, rektor 200
- Bryske, dansk ätt 165
- Brändström, Per Henrik Edward, gen.löjtn., envoyé 22
- Burenstam, frökvar 106
- Bussert, Morten, dansk stenhuggare 165
- Bussierre, Edmond Renouard de, fransk baron, minister 35, 36
- (Bååt), Erengisle Sunesson, riddare, riksråd, jarl 67
- Bååth, Albert Ulrik, skald 184
- Bäck, Abraham, arkiater 200
- Bölle, dansk ätt 165
- Börje Nilsson, se Grip
- Böös, Erik Christian, e. o. hovpredikant, förste stadskommunminister 162
- Cambacérés, Jean Jacques Regis de, hertig av Parma, fransk justitiemin. 130
- Camerarius, Ludwig, geheimeråd, diplomat 172—175
- Campredon, Jacques de, fransk envoyé 198
- Carl, hertig av Västergötland 16
- Carl, se vid. Karl
- Carlberg, Carl Wilhelm, kapten, stadsarkitekt 126, 131
- Carleson, Carl Natanael, redaktör 189, 190
- Carnegie, David, d. ä., köpman 124, 125, 127—130
- Carnegie, David, d. y., köpman 131, 141
- James 124
- Susan 124
- Thomas 124
- Castellanos, M:e de, spansk ministerfru 14
- Lorenzo de, spansk min. 14
- Cavallin, Christian, prof., lexikograf 181, 182
- Cecilia Tyrgilsdotter, se Tyrgils Knutssons ätt
- Cederholm von Schmalensee, Abraham, krigskommissarie 199
- Cederström, Carl Emanuel, frih., löjtn. 92
- Celsius, Anders, prof. 201
- Chalmers, Charles 124, 143
- James 124
- William, dir. i Ostind. komp. 124, 129—131, 143
- Christenson, Bengt, prost 162
- Christiernin, Per Niklas, prof. 198
- Collett, Oscar, arkivarie, kammarherre 1, 16, 26
- Collin, Sven Johan, kyrkoh. 181
- Coyet, Gustaf Johan, hovmarskalk 180
- Cronhielm (af Hakunge), Axel August, greve, gen.konsul 28
- Crusell, Bernhard Henrik, tonsättare 112, 113, 117, 118, 121
- Daa, dansk ätt 165
- Dahlbergh, Erik, greve, fältmarskalk, gen.guv. 195
- Dahlström, Jacob Axel, landsh. 35
- Dalin, Olof von, hovkansler 91, 197
- Dalström, Anna Maria Katarina (Kata), f. Carlberg, socialistisk agitator 190
- Damm, C. W. 125, 127
- Daniel, fogde över Eskilstuna 155
- Davidson, släkt 171
- de Bruce, Anders, landsh. 176, 177, 198
- De Geer (af Finspång), Louis Gerard, frih., just. statsmin. 170
- De la Gardie, Jacob Gustaf, greve, envoyé, general 143
- Magnus Gabriel, greve, rikskansler 170
- Denison, J., engelsk firma 127, 128
- Désirée, drottning av Sverige och Norge 33
- Devawongse, prins av Siam 11
- De Vylder, Augusta Maria Aurora, g. Ribbing 185
- Elisabet, f. Lundberg 184—186
- Karl Ludvig Birger, rektor 184—186
- Louis Charles, fotograf 185
- Ditten, Tor von, norsk diplomat 8, 13, 15, 16, 22
- Djurklou, Nils Gabriel, frih., kammarherre 183, 202
- d'Ohsson, Abraham Constantin Mouradgea, frih., minister 112
- Donnalsen, David, skotsk mekaniker 137
- Drachmann, Holger Henrik Herboldt, dansk skald 5
- Due, dansk ätt 77
- Frederik Georg Knut, svensk-norsk envoyé 22
- Dume, Margareta Lambrektsdotter, g. Grip 72
- Dunnow, Jochum 155
- Dybeck, Rickard, fornforskare 202
- Dürchs, Johan, målare 201
- Düren, Adam van, dansk stenhuggare 164, 165
- Döbeln, Johan Jakob von (Döbelius, adl.), prof. 194
- Ebba Månsdotter, fru, se Lilliehöök af Fårdala
- Ehrencrona, Erik Gammal, revisionssekr. 198
- Ehrensward, Augustin, greve, fältmarskalk 177
- Carl August, frih., envoyé 130
- Johan Jacob Albert, greve, utrikesmin., envoyé 7, 15, 24—26
- Ekelund, Vilhelm, förf. 192
- Ekendal, Jonas Herman, skolman, kyrkoherde 202
- Eklund, Pehr Gustaf, prof., domprost 181

- Ekmarck, Lars August, exp-sekr., skriftställare 101
 — Margareta (Greta) Elisabet 105
 Ekroth, Theodor, uppfinnare 196
 Elena Abjörnsdotter, g. Ribbing 80
 Elfving, Johanna Carolina, g. af Pontin 113
 Eliason, släkt 171
 Elin Arvidsdotter, se Oxenstierna af Eka och Lindö
 — Gregersdotter, se Spets från sidan
 — Petersdotter 73
 Elofssönernas ätt 159 (Elofssönernas ätt), Ingrid Elofsdotter, den heliga I. av Skänninge 159
 (—) Johan Elofsson, riddare 159
 Elvius, Pehr, vetenskapsakademiens sekr. 176
 Elworth, Hjalmar, överdir. 197
 Emund, konung av Sverige 150, 151
 Engberg, Jonas Arthur, statsråd, landsh. 190
 Engelhart, Carl Henric, justitieråd 132, 133
 — David, se Erskine
 — Harriet Dorothea, g. Erskine 132, 133
 — Johan Henrik, prof. 122, 133, 138
 Engström, Albert Laurentius Johannes, prof., konstnär, förf. 190, 202
 Ennes, släkt 161
 Erengisle, se Barun
 — Bengtsson, se Sjöblad, tre
 — Sunesson, se Båått
 Ericus Olai, historieskrivare 97
 Erik Segersäll, konung av Sverige 37—40, 149, 150
 — den helige, konung av Sverige 42
 — av Pommern, konung av Sverige 85, 198
 — XIV, konung av Sverige 88, 89
 — Klipping, konung av Danmark 57, 62, 74, 76
 — (Menved), konung av Danmark 52, 53, 57, 66, 76, 77
 — Plogpenning, konung av Danmark 74
 Erik (Magnusson), konung av Norge 54
 — (Magnusson), hertig 45, 53, 54, 63, 65
 — Carlsson, se Gyllenstierna af Lundholm
 — Eriksson, se Natt och Dag
 — Månsson, se Natt och Dag
 — Stensson, se Bielke af Åkerö
 Eriksson, Erik Ruben, överbibliotekarie 152
 Erlander, Tage Fritiof, statsminister 188
 Erskine, sir David, † 1841 122, 132
 — David, † 1860 124, 131, 132, 141, 142, 144
 — Harriet, g. Engelhart 122, 132
 — Stewart 124
 — Thomas, nionde earl of Kellie, affärsman, konsul 122—127, 129, 132—138, 141—145
 — Thomas David, femte baronet of Cambo 122, 123, 129, 145
 Esborn Jensön 77
 Esger Jensson, se Hagel
 Eskil Skåne, se Porse
 Espman, Margareta, g. Hagerman 33
 Essen, Hans Henrik von, greve, riksståth. 130
 — Wera Irene von, f. Lagercrantz 91
 Estrid på Hälgame, g. Porse 58, 59, 61, 65
 Estrup, Jacob Brønnum Scavenius, dansk konseljpresident 10
 Eufemia, hertiginna av Mecklenburg 64
 Eugen, hertig av Närke 19
 Ewerlöf, Frans Anton, gen.-konsul, skriftställare 120, 121
 — Frans Jacob, amiralitetslöjtn. 121
 — Marie, f. Triay, fru, g. m. föregående 121
 Fahlerantz, Carl Johan, målare 203
 Falkenberg (af Bålby), Henrik Georg, greve, dir. 95
 — Melker, greve, riksråd 95
 Falkenberg (af Trystorp) Gustaf Mikael Melker, frih., envoyé 14, 16
 Fargalt, ätt 159
 (Fargalt), Ragvald Nilsson, häradsh. 160
 Faxe, släkt 161, 162
 Ferdinand I, romersk-tysk kejsare 157
 Filéen, Paul Eduard, kommerseråd 141
 Filenia, Sara, g. Hagerman 33
 Filip Finvidsson, se Rumbyätten
 Finstaätten 159, 160 (Finstaaätten), Birger Petersson, lagman 159, 160
 (—) Birgitta Birgersdotter, den heliga 78, 80, 94, 160, 169, 199, 200
 (—) Israel Erlandsson, biskop 169
 (—) Karl Erlandsson, kanik 168
 Fleetwood, Carl Reinhold Axel Georgsson, frih., kabinetssekr. 1—31
 — Georg (Görgen) Albert Carlsson, frih., rådman 7
 — Gwendolen, eo. bibliotekarie 7, 12, 17
 Fleming, ätt 201
 — Clas Adolf, greve, riksmarskalk 110
 — Claes Hermansson, ståth. 198
 — Hans, dansk stenhuggare 165
 Flemming, dansk ätt 165
 Flensburg, släkt 162
 — Wilhelm, biskop 181
 Flygare, Johan Magnus Gustaf Emil, kontraktsprost 163
 Foj, Georg, konsul 112
 Folke Algotsson, se Algotssönernas ätt
 — Nilsson, se Ivar Nilssons ätt
 Folkes, Martin, engelsk vetenskapsman 201
 Folkungaätten 159 (Folkungaätten, lagmansgrenen), Ingeborg Bengtsdotter 159
 (—) Katarina Bengtsdotter 159
 Folkungaätten, oäkta grenen, ätt 160

- Forssberg, P. G., källarmäst. 148
 Foy, se Foj
 Franc, Sven, hovråd 175
 Frat, Celestine, g. Hagerman 35, 36
 Fredrik I, konung av Sverige 175, 176
 — IV, kurfurste av Pfalz 172
 — V, kurfurste av Pfalz, vinterkonungen 173
 Friis, dansk ätt 165
 — Jep, dansk adelsman 166
 Frischenfeldt, Ulrika, g. Husberg 148
 Frulli, Gioacchino, italiensk bildhuggare 124
 Funck, Carl, kammarherre 196
 Fånöätten 159

 Gadolin, Jakob 112
 — Johan, kemist, fysiker 112
 Gahn, Anna Maria, f. Bergström 111
 — Johan Gottlieb, assessor 109, 111
 — Lovisa Charlotta, se Ullholm
 — Maria, g. Lorichs 111—113
 Geber, släkt 171
 Geet, Jöns, riddare, riksråd 67
 — Peter Porse 58, 59, 67
 (—) Porse Jönsson 67
 Geijerstam, Gustaf af, förf. 184
 Gelnitz, Hans 155
 Gillingstam, Hans Vilhelm, fil. dr 158, 159
 Gjörwell, Carl Christopher, k. bibl., tit. assessor 178
 Glasnap (Glasenap), Otte 155
 Glysing, ätt 159
 Gmelin, Christian Gottlob, tysk kemist 112
 Gordon, Elizabeth, se Smith
 Gothén, Christina, se Hall
 Gottorm Nilsson, fogde 155
 Grand, Jens, ärkebiskop av Lund 57
 Gratz, Sven, stadsarkitekt 197
 Gregers Styrbjörnsson, se Spets från sidan
 Gren, ätt 160
 Griis, dansk ätt 165

 Grim, Herman Nicolaus, läkare 201
 (Grip), Bo Jonsson, drots 60, 68, 72, 73, 84, 87—89, 93—98
 (—) Jon Bosson 72
 (—) Jon Tomasson 72
 Grip, yngre ätten 96, 97
 (—) Birger Nilsson, riksråd 84, 86, 88, 89, 97, 99
 — Ebba, g. Banér 86—97
 — Margareta, g. Natt och Dag och Banér 83—99
 — Marina, g. Stiernsköld 97
 — Mauritz Birgersson, riksråd 86
 — Nils Birgersson, amiral, ståth. 89
 (—) Nils Bosson, riksråd 94, 98
 — Sidonia, g. Lewenhaupt 87, 96
 Gronovius, Johannes Fredericus, holländsk botanist 199
 Grotius, Hugo, ambassadör 175
 Grubbe, dansk ätt 165
 Grundtvig, Nicolai Frederik Severin, dansk präst, vetenskapsman 184
 Grönbom, Johan, major 194
 Gumsehuvud, ätt 160
 Gunhild, drottning av Danmark, g. m. Sven Tveskägg 40
 Gustav I, konung av Sverige 85, 97, 98, 152—156, 167, 177
 Gustav II Adolf, konung av Sverige 173—175
 Gustav III, konung av Sverige 178
 Gustav IV Adolf, konung av Sverige 125, 126, 129, 131, 138, 139, 142, 143, 177
 Gustaf V, konung av Sverige 183, 188
 Gustav, prins av Vasa 141
 Gustav Adolf, hertig av Västerbotten 188
 Gustav Algotsson, se Sture
 Gyldenstierne, dansk ätt 165
 — Kristine, g. Rönnow 167
 Gyldenstolpe, August Louis Fersen, greve, envoyé, utrikesmin. 25, 29—31
 Gyllencreutz, Carl Gustaf, landsh. 199

 Gyllenspetz, Jonas Hansson, gen.-major 195
 (Gyllenstierna af Lundholm), Erik Carlsson, riksråd 95
 — Kristina 87
 Gädde, Johan, riddare, riksråd 71
 — Nils, riddare 71
 Görtz, Georg Heinrich von, frih., minister 175, 176
 Göye, dansk ätt 165

 Habicht, C. F., kassör 127, 128
 Hadstadh, Claus van 155
 Hagel, Esger Jenson 55
 Hagerman, Anne, g. de Pourtalès 35, 36
 — Carl, major 34
 — Celestine, f. Frat 35, 36
 — Christian, kyrkoh. 32, 33
 — Christian David 35
 — Christina, g. Dahlström 35
 — Gustaf, handlande 32—34, 36
 — Gustafva Maria, g. Toutin 35
 — Gustave 35
 — Jacob, stallmäst. 33, 34
 — Jonas Philip, bankir, konsul 32—36
 — Jöns, inspektör 33
 — Maria, g. Stiernswärd 35, 36
 — Mathilde, g. de Bussierre 35
 Hall, Alexander, arrendator 137, 139, 140, 144
 — Christina, d. ä., f. Gothén 124
 — Christina, d. y., se Wachtmeister af Johannishus
 — John, d. ä., grosshandl. 125
 — John, d. y., grosshandl. 125—129
 Hallberg, Hans Emil, kyrkoh. 163
 Haller, Albrecht von, schweizisk prof. 201
 Hallgren, Christina, tjänsteflicka 35
 Hallström, Jonas, aktuarie 200
 Hambræus, Jonas, prof., orientalist 202
 Hamilton, Hugo Erik Gustaf, greve, landsh. 202

- Hammarskjöld, Carl Gustaf Valdemar, general 195
 Hammerstaätten 95
 Hans Jonsson 156
 Hansson, Per Albin, statsmin. 188, 190
 Harald Gormsson, konung av Danmark 150
 Harald Grenske, konung av Norge 150
 Hardenberg, dansk ätt 165
 Hardin, James, skotsk dräng 138
 Hare, Anders, kyrkoh. 202
 Harmens, Lars, bergmäst. 196
 Hartwig, Eugenius 171
 Hayn, John, skotsk uppsyningsman 137, 138, 144
 Hazelius, Hjalmar, lantbrukare 199
 Hedén, Abraham Karl Erik, fil. dr, journalist 190
 Hedin, Sven Adolf, politiker, förf. 190
 — Sven Anders, fil. dr, upp-
 täcktsresande 162
 Hedvig, grevinna, se Ravensberg.
 Heegh, Nicolas, kontorist 127
 Heidenstam, Carl Gustaf Verner von, fil. dr, förf. 186
 Heland, Martin Rudolf, grafiker 178
 Hellzén, Peter, lektor 199
 Hemberg, Jenns Peter, handl., tit. kommerseråd 33
 Henrik II, tysk-romersk kejsare 40
 Henrik Nilsson 76
 Herpel, Cornelius, handelsbokhållare 125, 127
 Heumann, Lennart, apotekare 197
 Hildebrand, Bengt Olof Hildebrand, prof. 203
 — Bror Emil, riksantikvarie 202
 Hill, Carl Fredrik, målare 185
 Hisinger, Wilhelm, bruksägare 112
 Hjortberg, Gustaf Fredrik, kyrkoh. 201
 Hjorthorn, Håkan Håkansson 72, 73
 (Hjorthorn), Mats Törnnesson, riddare 67, 68
 Hjärne, ätt 196
 — Christina Charlotta, f. Rudbeck 196
 Hochschild, Carl, frih., kammarherre, envoyé 110, 111, 113
 — Carl Fredrik Lotarius, frih., utrikesmin. 7
 — Fredrika Christina, se Järta
 — Louise 111
 Hoffvenius, Petrus, prof. 201
 Holm, Nils, grosshandl. 181
 — Nils Fredrik, förste arkivarie 143, 181
 Holmberg, Johan Jakobsson, folkskollär. 202
 Holmström, Johan Wilhelm, grosshandl. 196
 — Leonard Pontus, folkhögskoleförestånd. 185
 Holterman, Martin Abraham, grosshandl., legationsråd 132
 Hoppe, Fredrik, konduktör vid Fort. 195
 Horn (af Ekebyholm), Arvid Bernhard, greve, kanslipres. 176
 Hoya, Johan av, greve, riksråd 155
 Huitfeldt, dansk ätt 165
 — Arild, chargé d'affaires 1, 25, 26, 28—30
 (—) Tove Ingvarsdotter, g. Porse 71
 Husberg, släkt 146—148
 — Annette Lovise 147, 148
 — Carl Gustaf, konstmäst. 146—148
 — Carl Magnus, kyrkoh. 146, 147
 — Catharina Sophia, g. Forssberg 148
 — Fredric, skomakaremäst. 146
 — Hans, skomakareälderman 146—148
 — Johan Daniel, brukspatron 146—148
 — Johanna Christina 147
 — Johannes 147
 — Karl Sigfrid, statsråd, landsh. 148
 — Nils, frälsekamrerare 147, 148
 — Nils, trädgårdsmäst. 146
 — Nils Fredric, brukspatron 146—148
 — Pehr Adolph, inspektor 147, 148
 Hutchinson, John, lord, engelsk militär och diplomat 131
 Hvide, dansk ätt 58, 165
 Håkan V, konung av Norge 63, 90
 Håkan Andersson, se Kyrning
 — Håkansson, se Hjorthorn
 — Månsson, vapnare 196
 Håkan Tunessons ätt 159
 Hård (af Segerstad), Carl Alexander, gen.majör 177
 Höeg, Helvig, g. Friis 166
 Höglund, Karl Zeth Konstantin, redaktör, politiker 189, 190
 Hökeflycht, ätt 201
 Ichsell (Ixel), Jacob, pagehovmäst., agent 100
 — Olof, borgmäst. 100
 Ihre, släkt 161
 Inge d. ä., konung av Sverige 42, 43
 Ingeborg (Eriksdotter), hertiginna av Danmark, g. m. Magnus Lagaböte 74
 — Håkansdotter, hertiginna g. m. Erik Magnusson och Knut Porse 54, 62—64, 75, 76
 — Bengtsdotter, se Folkungaätten
 — Magnusdotter, se Stolpe
 Ingegård Larsdotter 68
 — Svantepolksdotter, g. m. Mats Törnnesson (hjorthorn) 67
 Ingrid Andersdotter, se Pæp
 — Elofsdotter, se Elofsö-
 nernas ätt
 Israel Erlandsson, se Finsta-
 ätten
 Ivar Axelsson, se Tott
 — Nilssons ätt 160
 (Ivar Nilssons ätt), Folke
 Nilsson, riksråd 160
 Ixel, se Ichsell
 Jacobus Johannis, biskop i Skara 202
 Jakob, greve av Halland, se Porse
 Jakob Ulfsson, ärkebiskop av Uppsala 200
 Jansens, dansk firma 127
 Jens Uffesson 76
 Jeremias, Philip 171

- Johan, hertig av Holstein 77
 Johan Kasimir, pfalzgreve 88
 Johan Svensson 81
 Johansson, Johan, i Noraskog, riksdagsman 198
 — Tomas, fil. mag. 150
 Jon Bosson, se Grip
 — Santesson 67
 — Tomasson, se Grip
 Jonsson, Karl Lewis, kyrkoh., eo. hovpred. 163
 Josephson, John, grosshandl. 192
 — Wilhelm, d. ä., grosshandl. 192
 — Wilhelm, d. y., grosshandl. 192
 Juel, dansk ätt 165
 Junbeck, Erland, hovrättsråd 201
 Jungqvist, Hedvig Catharina, g. Kinmanson 105
 Jutta (Eriksdotter), prinsessa av Danmark 74
 Jägerstad, Hans Gustaf, fil. dr 44
 Järta, Fredrika Christina, f. Hochschild 111
 — Hans, landsh., riksarkivarie 111
 Jöran Nilsson 156
 Jöransson, Christian Ludvig, grosshandl. 198
 Jörgen snater 155
- Kaas, dansk ätt 165
 Kalm, Pehr, prof., naturforskare 176
 Kalmeter, Henrik, kommerseråd 196
 Kardell, Sven Johan, lektor 198
 Karin Månsdotter, drottning av Sverige 98
 Karl (VIII) Knutsson, konung av Sverige 167
 Karl IX, konung av Sverige 88, 89, 201
 Karl X Gustav, konung av Sverige 199
 Karl XII, konung av Sverige 175, 176, 199
 Karl XIII, konung av Sverige och Norge 107, 108, 130
 Karl XIV Johan, konung av Sverige och Norge 33, 35, 107, 108, 140, 179, 202
- Karl Erlandsson, se Finstaätten
 — Persson, se Natt och Dag
 — Ulfsson av Tofta, riddare 67, 68
 — Ulfsson, se Ulvåsaätten
 Karleby, Nils Teodor, journalist, politiker 190
 Karlsson, Karl Henrik, fil. dr, historiker 67
 Katarina Bengtsdotter, se Folkungaätten
 — Bengtsdotter, se Königsmark
 — Erensgiesdotter, se Sjöblad, tre
 — Eriksdotter, se Bielke af Åkerö
 — Glysingsdotter, g. m. Karl Ulfsson (Ulvåsaätten) 159
 — Ulfsson, se Ulvåsaätten
 Kellie, earl of, se Erskine, Thomas
 Kerr, William 143
 Kiellander, Gabriel, borgmäst. 105
 Kierkegaard, Sören Aabye, dansk förf. 182
 Kinmanson, Daniel Leonard, rektor, kyrkoh. 105
 Klaus Skrivare, d. ä., riddare 66
 — Skrivare d. y., 66
 Klein, William, stadsarkitekt 200
 Klemming, Gustaf Edvard, överbibliotekarie 202
 Kloo, ätt 161
 Kloth, Rasmus, fogde 155
 Knut den store, konung av Danmark 38—40, 75, 90
 — Algotsson, se Lejon
 — Erensgiesson, se Barun
 — Folkesson 47, 51
 Koit, Jakob, fil. lic. 158
 Koskull, Anna Gustava Constantia (Constance), g. Hall och Wedel Jarlsberg 126
 — Gustaf Fredrik, frih., krigsråd 129
 Krabbe, dansk ätt 165
 Kremberg, Jakob, träsnidare 163
 Kristian IV, konung av Danmark 173
 Kristian, furste av Anhalt-Bernberg 172
- Kristina, drottning av Sverige, g. m. Erik Jedwards-son 42
 Kristina Magdalena, pfalzgrevinna 88
 Kristina Knutsdotter, se Porse
 — Sigmundsdotter, g. m. Ulf Abjörnsson 169
 — Tyrgilsdotter, se Tyrgils Knutssons ätt
 Kristoffer II, konung av Danmark 63, 64, 77
 Kristvid Siggesson 67
 Krogno, dansk ätt 165
 Kromnow, Ernst Åke, kansliråd 203
 Kröppelin, Hans, riksråd, hövitsman 198
 Kugelberg, Otto Mauritz, revisor 201
 Kyren, Eggard van, riddare 159
 Kyrning, tre sjöblad, ätt 55—57, 75—78
 (Kyrning,) Anders Nilsson, riddare, råd 57, 75—77, 82
 — Arvid 76
 — Håkan Andersson 75, 77, 82
 — Mårten Andersson 78, 82
 — Nils 76, 77
 — Nils (Thott-vapen) 76
 — Nils Andersson, d. ä. 76, 77, 82
 — Nils Andersson, d. y. 82
 — Nils Hallandsfar, riddare 57, 75, 76, 78
 — Nils Håkansson 75
 — Nils Nilsson Hallandsfar, vapnare 75, 76, 82
 (Königsmark), Katarina Bengtsdotter, g. m. Johan Gädde 71
- Lagerberg, Carl Sven Axel, greve, general 16
 Lagerbielke, Gustaf, greve, statsråd, envoyé 130
 Lagerbring, Sven, prof., kansliråd 163
 Lagerheim, Carl Herman Teodor Alfred, envoyé, utrikesmin., gen.dir. 1, 6, 7, 11, 17, 29
 — Elias, frih., utrikesstatsmin. 118
 Lagerlöf, Selma, förf. na 202
 Lagrelius, Einar, dir. 203

- Lamberg, Christina Margareta, se Murray
 — Jan, grosshandl., tit. kommerseråd 124, 126, 128, 129, 132, 145
 — Johan, öv.löjtn. 202
 Lange, dansk ätt 165
 Lars Larsson 155
 — Magnusson, se Leopard
 Laurentius av Vaxala, dekan i Uppsala 199
 Laxmand, dansk ätt 165
 Lebrun, Charles François, hertig av Plaisance, fransk gen.guv. 130
 Ledebur, släkt 162
 Leijonhufvud, ätt 97
 (—) Abraham, riksråd, ståth. 155
 (—) Margareta, se Margareta
 — Sten Eriksson, se Lewenhaupt
 (lejon), Knut Algotsson, riddare 80
 (Leopard), Lars Magnusson, riddare 65
 (—) Magnus Marinasson, riddare 65
 (—) Nils Magnusson, domprost 65
 Lewan, Oskar, kyrkoh. 162
 Lewenhaupt, ätt 96
 — Adam Casimir Ludvig, greve, överkammarherre 84
 — Charles Emil, † 1811, greve, ryttm., kammarherre 93
 — Johan Casimir, greve, guvernör 86, 96
 — Sten Eriksson, greve, ståth., riksråd 86, 155
 Levertin, Oscar, prof., skald 171
 — Sophie, f. Davidson 171
 Liedgren, Lars Jan, arkivarie 98, 203
 Liljeholm, Adolf Filip, fil. lic. 158, 159
 Lillie (af Greger Mattssons ätt), Per Chrismansson, öv.löjtn. 201
 Lilliehorn, Johan Fredrik, frih., landsh. 138
 (Lilliehöök af Fårdala), Ebba Mänsdotter, g. Lewenhaupt 86, 155
 Lindberg, Elof Herman, journalist, landsh. 190
 Lindblom, Christian Johannes, prof. 163
 Lindelius, släkt 198, 200
 Lindenow, dansk ätt 165
 Lindfors, Anders Otto, prof., kyrkoh. 162
 Lindhagen, Carl Albert, borgmäst., politiker 189, 190
 Lindqvist, August Herman, talman 190
 Lindstrand, Frans Theodor, envoyé 27
 Lindström, Gottfrid, industriman 196
 — Karl Alfred Rickard, journalist, politiker 190
 — Rikard Magnus, målare, förf. 192
 Linnæus, släkt 198, 200
 Linné, Carl von, arkiater 198—200
 — Carl von, d. y., prof. 200
 Ljungberg, släkt 101
 — Axel, grosshandl. 101
 — Erik, godsägare 110—112
 Ljunggren, Gustaf Håkan Jordan, prof., litteraturhistoriker 182
 Loitz, Stefan, borgare i Stettin 153, 155
 Lorichs, Per Daniel, landsh. 111
 Lorin, Jonas Johansson, sekr. 94, 95
 Louise, drottning av Danmark 9
 Lumsden, James, skotsk präst 199
 Lundahl, Ivar Klas Jonas, prof. 41
 Lundberg, Birger, perukmakare 185
 Lundegård, Axel, förf. 163
 — Jöns Christian Evald Åkeson-, kyrkoh. 163
 van Lunden — von Lunden — von Lund — Lunderberg, släkt 197
 Lundström, demoiselle 119
 — Carolina 119
 Lunge, dansk ätt 165
 Lykke, dansk ätt 165
 Lüneburg, hertigen av 155
 Lysander, Albert Theodor, prof. 181, 182
 — Christian Albert, kontr. prost 163
 Läma, ätt 160
 Löfstedt i Ystad, släkt 201
 Löfvenskiöld, Carl Fredrik, hovmarskalk 121
 Lönmark, Anna Christina, g. Husberg 147
 Lönmark, Petter, vagnmakarmäst. 147
 — Sophia, g. Husberg 147
 Löwenhielm, Gustaf Carl Fredrik, greve, en av rikets herrar 179
 Machai, Robert, skotsk mekaniker 137
 Maclean, Rutger, frih., godsägare 136, 137, 139, 201
 Magnus Eriksson, konung av Sverige och Norge 62, 64, 65, 85, 149
 Magnus Ladulås, konung av Sverige 13, 44—47, 62, 168
 Magnus Gislesson 66
 — Johansson, se Ängel
 — Marinasson, se Leopard
 — Nilsson, se Röde
 Maler, Hans, dansk stenhuggare 165
 Malmgren, Nils Arthur Jakob, kyrkoadjunkt 163
 Manderström, Christoffer Rutger Ludvig, greve, utrikesstatsmin. 84, 89, 92
 Mandorff, släkt 161
 Marcet, Alexander, schweizisk-brittisk läkare 109
 Marcus, släkt 171
 — Jacob, köpman 171
 — Joseph 171
 Margareta, drottning av Sverige, Norge och Danmark 199
 Margareta (Leijonhufvud), drottning av Sverige 97
 Margareta Clausdotter 94
 — Karlsdotter, se Sparre av Tofta
 — Mänsdotter, se Natt och Dag
 — Tyrgilsdotter, se Tyrgils Knutssons ätt
 Maria Eufrosyne, pfalzgrevinna, g. De la Gardie 170
 Marina Knutsdotter 75, 81
 Marochetti, ital. min. i Danmark 9
 Martens, M., disponent 197
 Martin, Elias, målare, grafiker 177, 178
 Matthias, mag., heliga Birgittas biktfader 200
 Matts Kättilmundsson 97
 — Törnsson, se Hjorthorn

- Medici, Malvezzi de', ital. grevar 168
- Melander, Yngve, folkhögskoleförestånd. 185
- Melin, Carolina, f. Bååth, domprostina 185
- Hans Magnus, prof., domprost 181
- Melville, viscount, Henry Dundas, brittisk sjömin. 130
- Mida, Hercules, dansk stenhuggare 165
- Miezko, polsk furste 39
- Morsing, Lars Gustaf, genkonsul 112
- Mottoni, C. de, ital. öv.löjtn. 141
- Munck (af Fulkila), Ebba Henrietta, g. Bernadotte 12
- Munck af Rosenskiöld, Eberhard, prof. 194
- Munk, dansk ätt 165
- Murray, Adolph, prof. 201
- Christina Margareta, f. Lamberg 110
- Münter, Sophia Elise, g. Husberg 148
- Måns (Mons) på Gripsholm 155
- (Johansson), se Natt och Dag
- Månsson, Fabian, förf. 189
- Nils, i Skumparp, lantbrukare, riksdagsman 162
- Märta Lydekadotter, se Stralendorp
- ⇒ Ulfadotter, se Sparre
- Ulfadotter, se Ulvåsaätten
- Möhlman, Jacob, brukspatron 202
- Mörner (af Morlanda), Carl Birger, greve, konsul, förf. 202
- Carl Gustaf, greve, fältmarskalk, president 195
- Christine Charlotte, g. Gyllenkrok och Cederström 197
- Napoleon I, kejsare av Frankrike 129, 130
- Nathanson, släkt 171 (Natt och Dag), Carl Persson, kammarherre, öv.löjtn. 94
- (—) Erik Eriksson 85
- (Natt och Dag), Erik Månsson, riddare 84, 97
- (—) Margareta Månsdotter 85
- (—) Måns Johansson, riddare, riksråd, lagman 155
- Nelson, Horatio, viscount, hertig av Bronte, engelsk amiral 129
- Nerman, Ture, journalist, politiker 190
- Nicolaus Allonis, utvald ärkebiskop 168
- Nils Birgersson, fogde 156
- Erengisleson 83
- Hallandsfar, se Kyrning
- Håkansson, se Kyrning
- Knutsson av Højby 75, 81
- Knutsson av Jylland, se Porse
- Knutsson av Skåne, riddare 74
- Magnusson, se Leopard
- Nilsson, Nils Hjalmar, botanist, växtförädlare 139
- Sven, prof. 162
- Noræus, se Noréus
- Nordenberg, Anders Johan, se Nordenskiöld
- Nordencreutz (före adl. Schultz), Philip, genkvartermästarelöjtn. 195
- Nordenskiöld, Anders Johan, landsh. 177
- Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, frih., prof. 113
- Nils Gustaf, överintendent 113
- Noréus, Samuel, just.råd 111
- Norling från Bro, släkt 202
- Norman, Georg, superintendent 155
- Norrman, Erika, f. Lillieskiöld 199
- Herman Julius, kommissionslantmätare 199
- Nyblæus, Johan Axel, filosof 181
- Nygren, Ernst Ludvig, arkivråd 89, 96
- Nyman, Peter, fältpredikant 182
- Nyström, Erik Torsten, prof. 196
- Odelberg, Carl Viktor Wilhelm, bibliotekarie 203
- Ohlsson, Håkan Theodor, boktryckare 163
- Olaus Petri, reformator 97
- Olbbers, Carl, prof., domprost 181
- Oljelund, Lars Ivan, förf., journalist 190
- Olof Skötkonung, konung av Sverige 38—40, 43, 149—151
- Olof Tryggvason, konung av Norge 150
- Olof den helige, konung av Norge 149, 151
- Olof (Oluff) Bror, fogde 156
- Oscar I, konung av Sverige och Norge 120
- Oscar II, konung av Sverige och Norge 12, 17—21, 23, 183, 187, 198
- Ossiannilsson, Karl Gustaf, förf. 162
- Oswald, amerikansk köpman 130
- Oxe, dansk ätt 165
- Peder, dansk rikshovmäst. 166
- Sigvid, se Ribbing, Sigvid Knutsson
- (Oxenstierna af Eka och Lindö), Arvid Bengtsson, riddare, riksråd 70
- Axel Gabriel, frih., kabinetskammarherre, öv.löjtn. 86, 87
- (—) Bengt Nilsson, riksråd 70
- Christiern (Christer), † 1592, frih., ståth., riksråd 56
- (—) Elin Arvidsdotter, g. Sture 70
- Erik Karlsson, frih., landsh. 88
- Oxenstierna (af Korsholm och Wasa), Gustaf, greve, rikstygmäst., riksråd 195
- Oxenstierna (af Södermöre), Axel, greve, rikskansler 89, 95, 174, 175
- Pärp, ätt 55, 56
- Anders Mårtensson (Kyrning), riddare 77, 78, 82
- (—) Ingrid Andersdotter, g. m. Per Nilsson 77
- Sofia Andersdotter, g. m. Esborn Jenssön 77
- Palm, Mille 105
- Anders Justinus 105
- Palmgren, Christina Brita, g. Husberg 147, 148

- Palmstedt, Carl, prof., före-
 stånd. för Chalmerska in-
 stitutet 114—116, 118,
 121, 196
 Palmstierna, Erik Kule, frih.,
 utrikesmin., envoyé 190
 Parsberg, dansk ätt 165
 Pernilla Nilsdotter, se Sparre
 av Ellinge
 Persson, Per, mekaniker 196
 — Anne, g. Skovgaard 167
 Peter Assarsson, se Ribbing
 — Eskilsson, fogde i Malmö
 75
 — Nilsson, dansk 77
 Peterson, Ernst Robert Au-
 gust, lektor 183
 Petré, Karl Anders, med.
 prof. 194
 Petrus de Dacia, förf. 200
 Peuting, Conrad, se Pyhy
 Philipson, släkt 171
 Pihlgren, Christina, g. Lön-
 mark 147
 Pipa, Gudmund, dansk 81
 Piper, Carl Johan Claës,
 greve, ryttm. 87
 Platen, Ellen Louise von 123
 Podebusk, dansk ätt 165
 Pontin, Magnus Martin af,
 medicinalråd, livmedikus
 102, 103, 106, 107, 109,
 113, 118
 Pors (Porse), Åke Nilsson
 60, 72, 74, 82
 Porse Jönsson, se Geet
 — Santesson 67
 Porse, tre sjöblad, släkt 55
 —75
 — Arvid Nilsson, riddare
 60, 74, 82
 — Birgitta Magnusdotter, g.
 Oxenstierna af Fka och
 Lindö samt Bielke 57—
 60, 65, 67, 69—71
 — Bror Eskilsson 55
 — Eskil Skåne 55, 56, 61,
 66, 75, 76
 — Holmger Knutsson, av
 Kädarp 75, 82
 — Håkan Knutsson, hertig
 64, 82
 — Jakob, greve av Halland
 58
 — Katarina Magnusdotter,
 g. von Vitzen 69, 82
 — Katarina Petersdotter, g.
 m. Erenigle och Lars
 Magnusson 65, 66, 82
 — Knut (1200-t.) 57, 58,
 61, 82
 Porse, Knut (1320) 59, 61,
 75, 76, 82
 — Knut, av Öja 67
 — Knut Arvidsson väpnare
 74, 75, 82
 — Knut Knutsson, hertig
 av Halland, riddare, råd
 55, 56, 58, 60—62, 64,
 67, 74, 79, 80, 82
 — Knut (III) 61, 67, 68, 82
 (—) Kristensa Knutsdotter
 67
 — Magnus (1398) 58—60
 — Magnus Knutsson, hä-
 radsh. 65—68, 73, 82
 — Magnus Petersson 73, 82
 — Margareta Petersdotter
 d. ä., g. m. Klaus Skri-
 vare 66, 82
 — Margareta d. y., g. m.
 Bo Jonsson (Grip) 60,
 72, 82
 — Nils Knutsson, av Jyl-
 land, riddare 55, 57, 60
 —62, 71, 74, 77, 82
 — Nils Petersson 62, 71
 — Peter Knutsson, av Hal-
 land, riddare 56, 57, 59
 —62, 64, 71, 74, 82
 — Peter (III), riddare 61,
 71, 72, 82
 — Peter Petersson (IV), hö-
 vitsman, riddare 72, 73,
 82
 — Peter (1381), se Geet
 — Peter Petersson, till Fi-
 velstad, riddare 60—62,
 64—66, 68, 77, 82
 — Pål Arvidsson, väpnare
 75, 82
 Porta, Niels Tryggesen,
 prost 162
 Pourtalès, Jacques Robert
 de, fransk greve 36
 — Mathilde Jeanne de, g.
 Adelsvärd 36
 Pride, David, skotsk smed
 137
 — Walter, skotsk smed 137
 Purkyne, Johannes Ev.,
 tjeckisk prof. 201
 Pyhy, Conrad von, kansler
 153, 157
 Quitzow, dansk ätt 165
 Raffn, Albert, kyrkoh. 162
 Ragvald Nilsson, se Fargalt
 Ramel, Maria Sofia, f. Beck-
 Friis, frih:na 143
 Ramel, Elisabet Amalia
 Charlotta, g. Barnekow
 32
 Ramfrid, g. m. Kristvid
 Siggeson 67
 Rantzau, dansk ätt 165
 Raphael, Ellen 171
 Rappe, Carl Antonsson, frih.,
 överste 193
 Raquette, Walter, distrikts-
 lantm. 197
 Rasmus Ludvigsson, genea-
 log 58, 59, 65, 71, 86—
 89, 97, 98
 Ravensberg, dansk ätt 165
 — Hedvig, grevinna av, g.
 m. Tyrgils Knutsson 44,
 47
 Rehausen, von, fröken 110
 — Fredrik August von,
 lantmäteridir. 110
 Rehnskiöld, Carl Gustaf,
 greve, fältmarskalk 199
 Reinke, vistades i U. S. A.
 omkr. 1750 176
 Retzius, Anders Adolf, prof.
 201
 Reventlow, dansk ätt 165
 — Ferdinand Julius Einar
 Gottlieb, baron, dansk
 diplomat 14, 24, 30, 31
 Reyffenberch, Fredrik 155
 Ribbing, ätt 55, 57
 — Arvid Knutsson 79, 82
 (—) Assar Magnusson 78,
 81, 82
 — Bengt Knutsson 80—82
 — Bengt Sigvidsson, d. ä.
 57, 79, 80, 82
 — Bengt Sigvidsson, d. y.
 80, 82
 — Jens (Sigvidsson) 79, 82
 — Knut Sigvidsson, d. ä.
 57, 79, 82
 — Knut Sigvidsson, d. y.
 80, 82
 — Magnus Sigvidsson 80—
 82
 — Maria, se De Vylder
 — Olof, överste 203
 — Peter Assarsson 78, 81, 82
 — Peter Sigvidsson 80
 — Seved, prof. 185
 — Sigvid 82
 — Sigvid Bengtsson 78, 80,
 82
 — Sigvid Jönsson, hövits-
 man 79, 80, 82
 — Sigvid Knutsson 78—80,
 82
 — Sigvid Magnusson 81, 82

- Ribbing, Sigvid Sigvidsson, hövitsman 55, 56
 — (af Zernava), Gustaf, frih., kansliråd 88, 91
 — Lennart, frih., gen. adjutant 90, 96
 Richter, Ole Jørgensen, norsk statsmin. 12, 16, 17
 Rickson, Levi, skriftställare 202
 Ring, konung av Norge 151
 Rodhe, Edvard, biskop 179, 182
 Roos, Petrus, prost 163
 (Roos av Ervalla), Brita Jönsdotter, fru, g. 1) Gyllenstierna, 2) Lilliehöök, 3) Ekeblad av Hedåker 89
 Rosen, Fredrik Tomas Carl von, greve, kansliråd, överstekammarjunkare 11, 22, 25
 Rosén von Rosenstein, Carl ärkebiskop 144
 Rosenberg, Sven Persson, folkskollärare, riksdagsman 202
 Rosenblad, Eberhard, prof. 184
 Rosengård, dansk ätt 165
 Rosengren, Josef Henrik Teofil, lektor, kyrkoh. 162
 Rosenkrantz, dansk ätt 165
 — Henrik, dansk riddare 167
 Rosensparre, dansk ätt 165
 Rosenörn-Lehn, Otto Ditlev, baron, dansk utrikesmin. 10
 Rothoff, Birger Fredrik, bergsråd 112
 — Emanuel, bergvetenskapsman 112
 Rud, dansk ätt 165
 Rudolphi, Carl Asmund, tysk prof., anatom 201
 Ruffus, Johan, lybskt sändebud 55
 (Rumbyätten), Bengt Filipsson 168
 (—) Filip Finvidsson, riddare, riksråd 168
 Rundgren, Viktor Emanuel, biskop 162
 Ruuth, Erik, greve, president, överstemarskalk 138, 143
 Ruuth i Västergötland, ätt 201
 Rydén, Klas Värner, statsråd 190
 Röde, Magnus Nilsson, marsk 73
 Rödjer, Alexander, skotsk dräng 137, 138
 Rönnow, dansk ätt 165
 — Klaus, dansk marsk 167
 — Korfits, danskt riksråd 167
 Röök, Lars Jacob von, hovintendent 197
 Sager, Carl Daniel Robert, kammarherre, envoyé 2
 Salovius, Anders, finländsk länsman 198
 Sandler, Richard Johannes, statsråd 188
 Sandströmer, Carl Johan Albert, envoyé 6
 — Clara, g. Fleetwood 6, 7
 Savage, Spencer, engelsk linnéforskare 199
 Schartau, släkt 161
 — Henric, kontraktsprost 183
 Schedin, Gustaf, bruksbokhållare, upprorsman 198
 Schepperus, Erik, läkare 201
 Schlesinger, släkt 171
 Schmidt, Brita Catharina, g. Husberg 147
 Schröder, Charlotte, dansk folkhögskolelärarinna 185
 — Ludvig, dansk folkhögskoleförestånd. 185
 Schultz, Philip, se Nordencreutz
 Schulzenheim, David von, förste arkiater 198
 Schwerin, Werner Gottlob von, frih., hovstallmäst. 132
 Schönbeck, Henrik, prost 194
 Seefeld, dansk ätt 165
 Sehested, dansk ätt 165
 Seldener, Jöns Henrik, rektor, kyrkoh. 162
 Seulenberg, Johan von, öv. löjtn. 195
 Shelburne, William Petty Fitz Maurice, earl of, engelsk statsman 130
 Sibbern, Georg Christian, norsk politiker, diplomat 18
 Sigmund Keldorsson 169
 Sigrid Storråda 37—43, 149 —151
 Silfvercrona, Peter, resident 174
 Silfverschiöld, Nils August, frih., godsägare 202
 Simon, junker 153, 154
 (sjöblad, tre), Eregisle Bengtsson, väpnare 57
 (—) Katarina Eregislesdotter, g. m. Sigge Brun 57
 Skarstedt, Carl Wilhelm, teol. prof. 181
 Skave, dansk ätt 165
 Skee, dansk ätt 165
 Skoge, J. E., advokatfiskal 112
 — Johanna Juliana, g. Ljungberg 112
 — Mathilda Augusta, g. Fojj 112
 Skogla:-Toste, vikingahövding 40, 149
 Skovgaard, Hans, dansk 167
 — Johan, dansk skeppshövitman 96
 Skram, dansk ätt 165
 Sköld, Per Edvin, statsråd 188
 Smith, Elizabeth, f. Gordon 126
 — Helmer, prof. 197
 — Lars Olsson, affärsman, politiker 17, 27
 Snorre Sturlasson, isländsk förf. 87, 88
 Sofia (Eriksdotter), drottning av Sverige, g. m. konung Valdemar 74
 Sofia Andersdotter, se Pæp
 Soldin, släkt 171
 Sommer, Peder Stensen, kyrkoh. 163
 Soop, Björn, underhäradsh. 68
 Soto Maior, Antonio da Cunha, vicomte de, portugisisk envoyé 14, 29
 Sparre, Fredrik, greve, rikskansler 89
 — Görvel Fadersdotter 167
 (—) Märta Ulfdotter, g. m. Gustaf Algotsson (Sture) 71
 — Ulf Lars C:son, frih., gen.löjtn. 195
 Sparre av Ellinge, ätt 160
 (—) Pernilla Nilsson, g. Oxenstierna af Eka och Lindö 85

- Sparre (af Söfdeborg), Elisabet Sofia Amalia Beata, f. Ramel, grevinna 143
 (—) Gustaf Adolf Vive, greve, justitiestatsmin. 89—92, 98
 Sparre av Tofta, ätt 160
 (—) Margareta Karlsdotter, g. Bonde 160
 (—) Ulf Abjörnsson, riddare, riksråd, lagman 169
 Spiegel, Gudmund 155 (spets från sidan), Elin Gregersdotter, g. Porse 68
 (—) Gregers Styrbjörnsson, riksråd 68
 Spiering, Peter, se Silfvercrona
 Staffan, fogde 155
 Sten Bengtsson, se Bielke af Åkerö
 — Eriksson (Erssonn), se Lewenhaupt
 Stenberg, Henrica Maria, se Wolgenau
 Stenkilska ätten 42
 Stephens, George, statsagronom 144
 Sterky, Gustaf Ludvig, genkonsul 22
 Stiebel, släkt 171
 — Fanny, g. Thiel 171
 Stierneld, Adolf Ludvig, frih., överkammarherre 93
 (Stiernsköld), Claes Jöransson, ståth. 97
 Stiernstedt, Maria (Marika) Alexandra Sofia, g. Cederström och Nordström, förf:n 192
 — Ruth Elisa Naema, f. Dalström, advokat 192
 Stjernswärd, Carl Georg, major 35, 122—124, 133—136, 139—145
 — Carl Gustaf, ryttm. 36
 — Carl Hodder Baltzar, major, hovstallmäst. 35
 — Celestine Sofia Eleonora 36
 — Rudolf Hodder, ryttm., hovmarskalk 35, 36
 Stig Olsön av Bollarp, dansk riddare 77
 Stobæus, Kilian, arkiater 194 (stolpe), Ingeborg Magnusdotter, g. Porse 73
 (Stralendorp), Märta Lydekadotter, g. Natt och Dag 90
 Strassburg, Paul, hovråd 175
 Strindberg, Johan August, förf. 201
 Ström, Otto Fredrik, skriftställare, politiker 190
 Strömbäck, Dag Alvar, prof. 38, 40
 (Sture), Algot Magnusson, riddare 71
 — Carl, greve, furstligt råd, 89
 (—) Gustaf Algotsson, riddare 70
 — Malin, g. Stenbock 87, 88, 97
 — Sigrid, g. Bielke af Åkerö 87
 — Sten, d. y., riksförestånd. 167
 — Sten, frih., skeppshövitsman 89
 Sture (Natt och Dag), Svante, greve, riksmarsk 88, 95, 155
 Stützer, Johan Arnold, läkare 201
 Suell, Frans, handl., tit. kommerseråd 135—137, 148
 — Henriette, g. Münter 148
 Sulke, Herman, tysk bokförare 201
 Sundberg, Anton Niklas, ärkebiskop 181
 Svanberg, Lars Fredrik, kemist 117, 120
 Svante, se Sture
 Svantepolk Knutsson, lagman 61
 Svartlock, Lovisa, se Törn-gren
 Svave, dansk ätt 165
 Swedberg, Jesper, biskop 199
 Sven Tveskägg, konung av Danmark 37, 40, 150
 Sven Estridsson, konung av Danmark 39, 40, 150, 151
 Sverdrup, Johan, norsk statsmin. 18
 Sverker d. ä., konung av Sverige 41
 Sverker, d. y., konung av Sverige 198
 Säve, Clara Gustava, g. Sandströmer 6
 Taube, Arvid Fredrik, greve, utrikesmin., envoyé 8, 13, 15, 21, 29, 30
 Taube, Hedvig Ulrika, riksgrevinna 176
 Tavoun, Johan Hjalmar, förste sekr. 8, 24, 25
 Teet, Catharina Charlotta, se Aminoff
 Tegnér, Esaias, biskop, skald 108, 133, 170, 186, 198
 Tengberg, Ebba, se Bring
 — Niklas August, prof. 182
 Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipresident 89—91
 Tham, Per, överintendent 93
 Thiel, Arthur Semmy, köpman 171
 — Ernest Jacques, bankdir., konstsamlare 171
 Thomas, William Widgery, amerikansk diplomat 2
 Thorsson, Fredrik Vilhelm, statsråd 188
 Thott, dansk ätt 165
 — se även Tott
 Thunberg, Carl Peter, prof. 201
 Thunman, Catharina, g. Husberg 146
 Tillander, släkt 198, 200
 Timelin, Gustaf Erik, kyrkoh. 162
 Tingsten, Lars Herman, general 195
 Toll, Johan Christoffer, greve, gen.guv. 138, 143
 Tord skrivare, fogde 156
 Torén, Carl Axel, domprost 199
 Torkel Erengislesson, se Barun
 Tornberg, Carl Johan, prof., orientalist 182
 Tornérhjelm, Adolf Fredrik, öv.löjtn. 140
 (Tott), Birgitta Olofsdotter 201
 (—) Ivar Axelsson, riddare, riksråd 89
 Tove Ingvarsdotter, se Huitfeldt
 Toutin, Carl Fredrik, löjtn. 35
 Trebow, Franz 155
 Trolle, ätt 45, 89
 Trolle, dansk ätt 165
 — Erik Birger, utrikesmin., landsh., riksmarskalk 15
 Tullberg, Carl Gustaf, mästertjuv 202
 Tyrgils Knutsson, marsk 44—54, 65
 Tyrgils Knutssons ätt 159

- (Tyrgils Knutssons ätt), Cecilia Tyrgilsdotter, g. m. Sigmund Keldorsson 47
- (—) Kristina Tyrgilsdotter, g. m. konung Valdeinar 47, 48, 51—54
- (—) Margareta Tyrgilsdotter, g. m. Knut Folkeson 47, 51, 53
- Töndebinder, Claus, dansk reformator 167
- Törngren, Lovisa, f. Svartlock 132
- Martin, dir. i Ostind. kompaniet 132
- Martina, g. von Schwerin 132
- Uggla, Gustaf Fredrik Oscar, general 195
- Ugglas, Samuel af, greve, överståth. 138
- Ulf Abjörnsson, se Sparre av Tofta
- Gudmundsson, se Ulvåsaätten
- Ulfeldt, dansk ätt 165
- Ulfstand, dansk ätt 165
- Ullholm, Lovisa Charlotta, f. Gahn 111
- Magnus, lagman 111
- Ullman, Gustaf, förf. 184
- Ulrika Eleonora d. y., drottning av Sverige 175, 176
- Ulvhild Haraldsdotter, se Vinstorpaätten
- Ulvåsaätten 159
- (—) Birger Ulfsson, riddare, riksråd, lagman 159, 169
- (—) Karl Ulfsson, riddare, riksråd, lagman 159
- (—) Katarina Ulfdotter, g. van Kyren 159
- (—) Märta Ulfdotter, g. Ribbing 79, 80
- (—) Ulf Gudmarsson, lagman 79
- Urne, dansk ätt 165
- Urup, dansk ätt 165
- Utter, Peder Månsson, genealog 56—59, 95, 96
- Utterbom, Anna Helena, g. Hagerman 32
- Wachenfeldt, Gerhard Gustaf Fredrik von, kyrkoh. 164
- Wachtmeister, ätter 169, 170
- Wachtmeister (af Johannishus), Carl, greve, utrikesstatsmin. 170
- Wachtmeister (af Johannishus), Carl Axel Trolle, greve, riksdrots 138
- Christina, f. Hall 126
- Claes Adam, greve, amiral 125, 138
- Hans, greve, amiralgeneral, president 169
- Hans, † 1827, greve, landsh. 170
- Hans, † 1905, greve, landsh. 170
- Hans Gabriel Trolle, greve, en av rikets herrar 170
- Lovisa Catharina, g. Duwall 34
- Wachtmeister (af Mälsåker), Axel, greve, fältmarskalk, president 169, 170
- Hans, greve, gen.adjutant 169
- Wadström, Carl Bernhard, överdir. 201
- Wahren, släkt 171
- Wahrendorff, Anders von, bergsråd 144
- Valdemar (Birgersson), konung av Sverige 52
- Valdemar den store, konung av Danmark 40—43
- Valdenar Sejr, konung av Danmark 40, 42, 61
- Valdemar Atterdag, konung av Danmark 63, 64
- Valdemar (Magnusson), hertig 45—48, 50—54
- Walkendorff, dansk ätt 165
- Wallberg, C. W., fabrikör 197
- Wallquist, Olof, biskop 202
- Wappengren, Anders, kryddkramhandl. 198
- Wargentín, Pehr Wilhelm, Vetenskapsakademiens sekr., astronom 148, 176
- Vasa, ätt 97
- Vedel, Peter, dansk dir. 10
- Wedel Jarlsberg, Fritz Fredrik Hartvig Herman, baron, norsk diplomat 13, 15—17, 19, 25, 31
- Wennberg, Carl August, industriman 196
- Vennerström, Ivar Teodor, journalist, statsråd, landsh. 190
- Wernstedt, Folke Lago Fredrik, major, riddarhusgenealog 158
- Westring, Johan Peter, läkare, naturforskare 105
- Wicksell, Johan Gustaf Knut, prof., nationalekonom 182, 186—188
- Widén, Johan, landsh., talman 202
- Viffert, dansk ätt 165
- Wigström, Eva, f. Nilsson, förf.na 184
- Wijnbladh, Carl Elias, överste 195
- Wiklund, Wilhelm, fabriksägare, affärsman 197
- Wikström, Johan Gustaf, fabrikör 196
- Vilhelm II, tysk kejsare 17
- Vinstorpaätten 160
- (—) Bengt Haraldsson 72
- (—) Ulvhild Haraldsdotter 71, 72
- Vitzen, Ficke von, d. y. 69
- Wolgenau, Henric Theodor, grosshandl. 107
- Henrica Maria, f. Stenborg 107
- Voltaire, François Marie de, fransk förf. 201
- Woxen, Karl, legationssekr. 30
- Wrangel (af Sauss), Anton Magnus Herman, greve, envoyé, utrikesmin. 11, 13, 16, 26
- Wulff, Fredrik Amadeus, prof. 185
- Wästfelt, Fredrik Adolf, livmedikus 197
- Young, Arthur, engelsk jordbruksreformator 138
- Zibet, Christoffer Bogislaus, frih., hovkansler 138
- Zschotzscher, Johan Christian, kyrkomålare 198
- Åke Trulsson i Ingelstorp 77
- Åkerhielm (af Margreterlund), Gustaf Fredrik Nils, frih., legationssekr., kabinettsskammarherre 15
- Johan Gustaf Nils Samuel, frih., statsmin. 3, 26—30
- (Ängel), Bengt Johansson, ärkedjåkne 168
- (—) Magnus Johansson 168

PERSONHISTORISK
TIDSKRIFT

FEMTIOFEMTE ÅRGÅNGEN

1957

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

STOCKHOLM 1957—1958
KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER
573524

UTGIVEN MED BIDRAG
FRÅN HUMANISTISKA FONDEN OCH
LÅNGMANSKA KULTURFONDEN

I N N E H Å L L

	Sid.
Diplomaten Carl Fleetwood och hans dagbok. II. Tjänstgöring som sekreterare i utrikesdepartementet 1885—1889. Av EINAR HEDIN	1—31
Bröderna Hagerman och Vittskövlé. Av BRITA STJERNSWÄRD	32—36
Sigrid Storråda och Sigritlev. Av GOTTFRID CARLSSON	37—43
Tyrgils Knutssons familjeförbindelser med konungahuset. Av STEFAN SÖDERLIND	44—54
Porsesläkten tre sjöblad. Av ALLAN MOHLIN	55—82
Margareta Grips bok. Av HANS GILLINGSTAM	83—99
Jacob Ichsell (Ixel). Meddelande. Av BENGT HILDEBRAND	100
Berzelius och familjen Brandel. Av ARNE HOLMBERG	101—121
Lord Kellies arkiv på Cambo House i Skottland. Av BRITA STJERNSWÄRD ..	122—143
Till släkten Husbergs historia. Några randanteckningar till litteraturen. Av BENGT HILDEBRAND	146—148
Sigrid Storrådas söner. Ett diskussionsinlägg. Av GOTTFRID CARLSSON	149—151
Några egenhändiga anteckningar av Gustav Vasa. Av LARS SJÖDIN	152—156
Conrad von Pyhy i konung Ferdinands tjänst. Av LARS SJÖDIN	157
Recensioner	158—203
Äldre svenska frälsesläkter. Av ELSA NORDSTRÖM	158—161
Herdaminnen och stiftsmatriklar. Av BENGT HILDEBRAND	161—164
Danska adliga gravstenar. Av NILS LUDVIG RASMUSSEN	164—167
Nordiska studenter i Bologna. Av HANS GILLINGSTAM	167—169
Medeltida nattvardssilver. Av ELSA NORDSTRÖM	169
Ätten Wachtmeister. Av BERTIL BROOMÉ	169—170
Svensk-judiska pionjärer och stamfäder. Av BERTIL BROOMÉ	171
Ludwig Camerarius. Av MAGNUS MÖRNER	172—175
Paul Strassburg	175
Sven Francs begravningsstal över Axel Oxenstierna	175
Ulrika Eleonora d. y. Av TORGNY HÖJER	175—176
Pehr Kalms amerikanska reseräkning. Av BERTIL BROOMÉ	176
Anders de Bruce. Av WILHELM ODELBERG	176—177
Svensk historia i bild. Av OLOF BYSTRÖM	177—178
Bellmans skrifter	179
Gustaf Löwenhielm. Av TORGNY HÖJER	179
Gottfrid Billing. Av BENGT HILDEBRAND	179—183
August Bondeson. Av SVEN-G. HAVERLING	183—184
Folkhögskoleminnen. Ludvig och Elisabeth De Vylder på Matarengi och Katrineberg. Av BENGT HILDEBRAND	184—186
Knut Wicksell. Av PER SANDBERG	186—188
Torsten Nothin. Av ÅKE KROMNOW	188—189
Minnen i fackelsken. Av C. KEMPPF	189—190

Mera om Gustaf Otto Adelborg. Av C. KEMPF	190—192
Bendix, Josephson & Co AB. Av BERTIL BROOMÉ	192
Stiernstedtska släktföreningen	192
Officerskåren vid Vaxholms grenadjärregemente	193
Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund	193
Vem är det. Av BERTIL BROOMÉ	193—194
Ramlösa hälsobrunn. Av BERTIL BROOMÉ	194
Eda skansar	194—195
Militär humor. Av C. KEMPF	195—196
Tidskriftsöversikt	196—203
Generalregister till Personhistorisk tidskrift	203
Meddelande angående Personhistoriska samfundet	203
Förkortningslista	204
Personregister	205—217

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 15:— pr år + 70 öre för porto och uttages som postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten BERTIL BROOMÉ, Krigsarkivet, Stockholm 80.
Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 18:—